

SOSYAL SORUNLAR

SOSYAL SORUNLAR

SOSYAL ADALET VE EŞİTSİZLİK

- Tarihsel ve Kavramsal Arka Plan
- Faydacı Sosyal Adalet Anlayışı
- Liberteryen Adalet Anlayışı
- Rawls'çı Sosyal Adalet Anlayışı

ÜNİTE

2

BİR SOSYAL SORUN OLARAK YOKSULLUK

- Yoksulluğun Ortaya Çıkışına İlişkin Temel Normatif Yaklaşımlar
- Yoksulluğun Tanımına ve Ölçümüne İlişkin Temel Yaklaşımlar
- Yoksulluğun Ölçümünde Kullanılan Değişkenler
- Yoksulluk ve Toplumsal Cinsiyet

ÜNİTE

4

EMEK PİYASALARI VE İSTİHDAM

- İstihdam
- İşsizlik

ÜNİTE

6

BARINMA SORUNU VE SOSYAL KONUTLAR

- Barınma Sorunu
- Sosyal Konut
- Barınma Sorununa Yönelik Olarak Türkiye'de Uygulanan Konut Politikaları
- Toplu Konut İdaresinin (TOKİ) Sosyal Konut Uygulamaları
- Kiralık Sosyal Konut Uygulaması

ÜNİTE

8

SANAYİ DEVRİMİ VE SOSYAL SORUNLAR

- Sanayi Devrimi'nin Yaşandığı Dönemde Geçerli Ekonomi Felsefesi ve Kurulu Hukuk Düzeni
- Sosyal Sorunun Çözümüne Yönelen Gelişmeler
- Devlet Anlayışındaki Değişmeler

ÜNİTE

1

YAPILIRLIK(LER) YAKLAŞIMI VE KALKINMA

- Kalkınma Paradigmasında Çatışan Görüşler ve Varsayımlar
- Sen'in Yapılabilirlik Yaklaşımı
- Yapılabilirliklerin Belirlenmesi ve İnsani Kalkınma

ÜNİTE

3

YAŞLILIK

- Toplumsal Yaşlanmayı Anlamak
- Yaşlanma ve Yaşlılık Çalışmalarında Kuram ve Araştırma
- Türkiye'de Eşitsiz Yaşlanma

ÜNİTE

5

GÖÇ VE KENTSEL SORUNLAR

- Göç
- Kentsel Sorunlar

ÜNİTE

7

KAVRAM
PANOSU

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite, sanayi devrimi ile birlikte sosyal sorunların ortaya çıkış süreçleri ve oluşan bu sosyal sorunlara yönelik üretilen fikirlere dikkat ediniz.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
5	1 - 2

Sanayi Devrimi ve Sosyal Sorunların Ortaya Çıkışı

Sanayi Devrimi sadece ekonomik yaşamı değil aynı zamanda toplumsal yapıyı da daha önce hiç görülmemiş düzeyde değiştirmiş, emek ve sermaye çatışmasından doğan sosyal sorun bugün anladığımız anlamı ile Sanayi Devrimi'nin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Sanayi Devrimi

18. yy insanlık tarihinde “en çok değişen” ve “en çok şeyi değiştiren” yüzyıl olarak kabul edilir. Özellikle 17. Ve 18. yy'larda deniz ticaretinin gelişmesi, yeni kıtaların keşfi ve sömürgeciliğin gelişmesi ve örgütlenmesine yol açmıştır. Bu dönemde bankalar, borsalar, sigorta şirketleri kurulup güçlenmiş, para ve kredi büyük önem ve değer kazanmıştır. Aile tüketim ihtiyaçlarını tek başına karşılayamaz hale geldiğinden bir çok iş alanı ve çalışma biçimleri ortaya çıkmıştır.

Tarım ekonomisi yerini sermaye ve makineye dayalı yeni bir düzene bırakmıştır. Küçük zanaat, tezgah ve atölye üretiminin yerini yeni teknik ve makinelerle donatılmış fabrika üretimi almış, yeni enerji kaynağı olarak buhar eski(rüzgar, su, hayvan) enerji kaynaklarının yerini almıştır.

Fabrika üretimi üretim ilişkileri, çalışma koşulları ve toplumsal yapıyı köklü biçimde değiştirmiştir.

Sanayi Devrimi'nin Teknolojik Koşulları

Buhar ile başlayıp elektrik, gaz, petrol gibi yeni enerji kaynaklarıyla devam eden süreç üretimi sürekli hale getirmiştir. İlk uygulamaları İngiltere'de dokuma sektöründe görülmüştür. (1. Dalga sanayileşme)

> *James Watt'in buhar makinesi (1764) sanayi devriminin başlangıcı kabul edilir.*

Dokuma sanayindeki gelişmelerden sonra demir-çelik sanayinde hızlı teknolojik gelişmeler yaşanmıştır. 1830 lardan sonra ilk trenler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Sanayi Devrimi'nin Toplumsal Koşulları

Sanayi Devrimi öncesi servet kaynağı toprak olarak görülürken, sanayi devrimi ile birlikte gelişen burjuva (tüccar) sınıfı servet kaynağı olarak ticareti görmekteydi. Bu sebepten öncesinde Feodal bir sistem hakim iken Sanayi Devrimi sonrası yeni ticaret zenginleri ortaya çıkarak saygın ve etkili bir güç haline dönüşmüştür.

Sanayi Devrimi öncesi ticari faaliyetler loncalar tarafından kontrol edilirken, sonrasında loncalardaki ustalar ve kalfalar açılan yeni fabrikalarda nitelikli işçiler olarak çalışmak zorunda kalmışlardır. Çoğunlukla kırsal kesimden gelen kesim ise niteliksiz işgücünü oluşturdu. Böylece üretim araçlarına sahip olmayan, geçimlerini emek karşılığında aldıkları ücret ile karşılayan yeni bir toplumsal sınıf ortaya çıktı. (işçi sınıfı)

Bu dönemde oldukça sağlıksız olan fabrika koşulları ve yetersiz ücretler, yoğun göç ile birleşerek şehirleri de sağlıksız yerleşim merkezlerine dönüştürdü.

Alınan ücretlerin yetersizliği kaçınılmaz olarak ailelerde kadınların ve daha sonrada çocukların çalışma hayatına girmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu süreç aile yapısının da kökten değişmesine sebep olmuştur.

İşçilerin olumsuz çalışma koşulları onları “Koalisyon” olarak adlandırılan ilk mesleki yapılanmaları kurtmaya itmiştir.

SANAYİ DEVRİMİNİN YAŞANDIĞI DÖNEMDE GEÇERLİ EKONOMİ FELSEFESİ VE KURULU HUKUK DÜZENİ

Ekonomi Felsefesi

Klasik liberalizm olarak adlandırılan, Adam Smith ile başlayan Ricardo ve Malthus'un katkılarıyla geliştirilen ekonomi felsefesi hakimdir. Bu yaklaşıma göre "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" düşüncesi hakimdir. Liberal düşünceye göre kişi kendi çıkarları ile hareket eder ve bu kişisel çıkarlarını gerçekleştirirken ekonomik ve sosyal yapıda kendiliğinden şekillenecektir. Dolayısı ile devlet bu düzene karışmaktan kaçınmalıdır.

Hukuk Düzeni

Bu dönemlerde işçi-işveren arasındaki ilişki özel hukuk kapsamında ele alınmıştır. Zamanla Borçlar Hukuku'ndaki satış sözleşmelerine benzer bir şekle dönüşmüştür.

Dolayısı ile emek pazarda serbestçe alınıp satılan ve değeri arz - talebe göre belirlenen bir meta-mal gibi görülmüştür.

Sosyal Sorunun Tanımı ve Sosyal Sorunun Ortaya Çıkışı

Sosyal sorun; toplumsal sınıfların gerek birbirleriyle, gerekse tüm toplumla ilişkilerinde ortaya çıkan ya da toplumdaki değişimlerden ileri gelen uyumsuzluk, gerginlik ve çatışmalardır.

İşlevselci yaklaşıma göre, toplum daima bir sosyal dengeye sahiptir ve toplumsal düzen esastır. Sosyal sorun ise toplumun bir kuralsızlık döneminde ortaya çıkar ve bu kuralsızlık da kurumların ya da oluşumların bozuk işleve sahip olmalarından kaynaklanır.

Çatışmacı kurama göre ise sosyal sorunların temelinde toplumsal sınıflar arası karşıtlık ve mücadele bulunur.

Sanayi Devrimi öncesi dönemde (feodal dönem) geleneksel yaşam koşulları, insanların dayanışma içinde, tek düze bir hayat sürdürmelerini sağlıyor ve olası sosyal risklerden insanları koruyordu. Bu korunak sanayileşmeyle birlikte insan ilişkilerinin çözülmesi sonucu ortadan kalkacaktı.

Sanayinin getirdiği büyük servet artışları ve zenginlik, tümüyle varlıklı sınıfların elinde toplanmıştır. Böylelikle Sanayi Devrimi'yle ortaya çıkan emek-sermaye arasındaki ilişki ya da çelişkiler, çıkar çatışmaları, çözülmesi gereken büyük ve yeni bir sorunu (sosyal sorunu) doğurmuştur.

SOSYAL SORUNUN ÇÖZÜMÜNE YÖNELEN GELİŞMELER

Düşünsel Düzeydeki Gelişmeler

Liberal Düşünce Akımı: Klasik liberal düşünceye göre, ekonomik ve toplumsal yaşantıyı yöneten doğal bit düzen ve bu düzenin yasaları bulunmaktadır. Devlet ise bu düzene karışmaktan kesin olarak kaçınmalıdır.

A. Smith'e göre, kişi bir girişimde bulunurken, içinde yer aldığı ortamın koşulları hakkında kamu otoritelerinden daha çok bilgiye sahiptir. Kişisel çıkarları ona, hangi malı, ne zaman, hangi yöntemle ve en yüksek kâr getirecek şekilde nasıl üretebileceğini gösterir. Kişiyi, bu şekilde davranmaya yönelten ve kişiyi toplumun çıkarlarını uyumlaştıran olay, rekabettir.

Rekabet ve piyasa mekanizması liberal düşünürlere göre, girişimciyi, tüketicilerin talep ettikleri malları en ucuz ve en kaliteli şekilde üretmeye zorlayarak, girişimciyle toplumun çıkarlarının uyum içinde olmasını sağlar. Kişisel çıkarlar, salt toplumun ekonomik örgütlenmesini yaratmak ve sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda bir ulusun refaha ve servete kavuşmasına da olanak tanır.

Liberal düşünceye göre;

- > İş için savaşım, bu alanda da rekabet serbestliği, özgürlük düşüncesine uygundur. İnsanlar arasında doğal bir yaşam savaşı sürmektedir.
- > Özgürlük ve serbestlik ortamı üretimin artmasına büyüle ölçüde hizmet ve yardım etmektedir.
- > Çalışma özgürlüğü serbest bir sözleşmenin yapılması için gereklidir. Taraflar arasında yapılacak sözleşmenin koşullarına devlet toplumsal düşüncelerle müdahale etmemelidir.
- > Emek ile sermaye arasındaki ilişkilere yön vermek için sosyal bir mevzuat geliştirilmemelidir. Zira bu mevzuat zora dayanır.
- > Yasa koyucu çocukların ve kadınların çalışmalarına karışmakla aile reisinin yerini almaktadır. Bu gereksiz ve yersizdir. Çocukların çalışıp çalışmaması, yalnız aile reisinin kararına bağlıdır. Ayrıca, kadınların gece çalışmalarını yasaklamak aile için yararlı değildir. Çünkü bu durumda kadın gündüz çalışmak zorunda kalacak ve evdeki işlerini-görevlerini yapamayacaktır.

Sosyalist Politika Akımı: Liberalizm'e tepki olarak ortaya çıkmış bir akımdır. Sosyalizmden beslenmiştir. 3 çeşit sosyalist yaklaşımdan söz edilebilir.

- **Birlikçi-Kooperatif Sosyalistler:** Bir yandan işçi sınıfının özde eşitliğini ve yaşam ölçülerinin yükseltilmesini savu-nurlarken öte yandan da çatışmanın yerini sosyal uyum ve işbirliğinin almasını istiyorlardı. Onlara göre; mevcut sistem üretimde plansız, bu anlamda mürşif, dağıtımda ise haksız ve merhametsizdir. Sonuçta ise zenginlik küçük bir azınlığın elinde iken çoğunluk yoksulluk içinde bulunmaktadır. Sorunun çözümü için üretim ekonomik planlamaya dayanmalı, üretilen servet İse ihtiyaçlara uygun olarak dağıtılmalıdır.
- **Bilimsel Sosyalistler:** Üretim araçlarının özel mülkiyetinin, emek-sermaye karşıtlığına ve emeğin sömürülmesine yol açtığını ileri süren Marx, bu karşıtlığın ancak üretim araçlarının toplum mülkiyetine geçmesiyle önlenebileceğini söylemektedir. Marx'a göre, Sosyalizm aşamasında üretim malları devlete geçmeli ve Komünizm aşamasına varıldığında tüm servet toplumsallaştırılarak emeğin egemen olacağı bir yapıya ulaşılmalıdır. Bu yapıya ise Kapitalist toplum düzeni içinde kalınarak ve bu düzende reformlar yapılarak ulaşamaz. Zira mevcut devlet yapıları düzenlenemeyecek ölçüde Kapitalizm ve yönetici sınıfın çıkarları ile bağlantılıdır ve sosyal sorunların tamamen çözüleceği yapıya ulaşmak için Kapitalist sistemin devrimci yöntemlerle tasfiyesi gerekir.
- **Demokratik Sosyalistler:** Reformist, revizyonist, evrimci, parlamenter sosyalizm olarak da anılan bu akımın temsilcilerinin, bilimsel sosyalistlerden ayrıldığı en önemli nokta "sandık yoluyla gelen sosyalizme" inanmaları ve bu şekilde anayasacılık ve parti rekabeti gibi temel liberal demokratik ilkeleri benimsemeleridir. Demokratik sosyalizm, revizyoncu bir görüş benimseyerek yoksulluğu ortadan kaldırmayı, sosyal devlet kurmayı, serveti adil dağıtmayı, tam istihdam ve istikrarı sağlamayı amaçlayan bir yaklaşımdır.

Sosyal Politika Düşünce Akımı

Bu yaklaşımı savunanlar, yerleşik düzenin (kapitalizm) korunması ilke ve amacını benimsediklerinden, yeni bir ekonomik ve sosyal düzene geçilmesini hedef alan devrimci sosyalist görüşlerden kesin bir şekilde ayrılmaktadırlar. Buna karşılık, yerleşik düzende sosyal reformlar yapılarak, sanayi toplumunu daha eşitlikçi bir refah toplumuna dönüştürme hedefi yönünden demokratik sosyalistlere yaklaşmaktadırlar.

Sismondî'ye göre, emekle sermaye (anamal) birleştirme olanağı bulunan her yerde birleştirilmelidir. Kendi toprağım işleyen çiftçi sayısı artırılmalı, sanayide küçük ve bağımsız atölyelerin sayısı çoğaltılmalı, fabrika mülkiyeti geniş bir orta sermayedar grubu arasında paylaşılmalı ve sanayi işçisi işverenin ortağı olma güvenini sahip olmalıdır. Ancak, bu birleşme sağlanıncaya değin, devlet aşağıda sıralanan sosyal politikaları uygulamalıdır:

- Küçük çiftçi ve sanatkârlar korunmalı
- Küçük işletmelere teşvik edilmeli
- İşçilere sendika kurma ve hafta tatili hakkı tanınmalı
- Kadın ve çocuk işçilerin ağır işlerde çalıştırılması engellenmeli
- İşverenler hastalık, ihtiyarlık ve işsizlik hallerinde, işçilere yardıma zorlanmalıdır.

Daha sonra Le Play Okulu (1806-1882), liberalizmin bireyciliğinin karşısına çıkmış ve lonca düzeni- ne benzer bir düzene geçilmesiyle İşçilerin çalışma koşulları ve yaşamlarının düzeleceğini savunmuştur.

Doktrinler içinde emeğin sosyal politikalarla korunmasına yönelik önlemler öngören bir düşünce de Dayanışmacılıktır. Bourgeois'in öncülük ettiği bu akıma göre devlet; sosyal sigortalar kurmalı, karşılıklı yardım kuruluşlarını desteklemeli, çalışma koşullarını denetlemeli, çalışma sürelerini kısaltmalı, kadın ve çocuk işçileri korumalıdır.

İŞÇİ SINIFI HAREKETLERİ

Sanayileşmenin getirdiği kötü çalışma koşulları, yetersiz ücretler, sağlıksız çalışma ortamları gibi unsurlar zamanla tepkilere sebep olmaya başladı.

İlk tepkiler nitelikli iş gücünü oluşturan sanayi öncesi bir zanaat veya mesleği bulunan iş gücü arasında oluşmuş ve belirli meslek sahipleri birbiriyle rekabet etmek yerine birlikte hareket etmek düşüncesine ulaşmışlardır. İlk örgütlenme hareketleri de bu düşünce yürüncesinde İngiltere’de görülmüştür. İlk işçi örgütü 1792’de bir ayakkabıcının başlattığı ve Londra Yazışma Derneği adını taşıyan dernektir.

İşçilerin örgütlenerek ekonomik ve toplumsal menfaatlerini savunmaya çalışmaları kolay olmamıştır. Örgütlenme hakkı ancak birçok savaşlardan sonra ve yavaş yavaş elde edilebilmiştir. İngiliz işçileri 1824 yılında birleşme hakkını elde edebilmiş, 1864 yılında ise Birinci Enternasyonel ile uluslararası bir karakter kazanmıştır.

İşçi hareketlerinin mesleki, ekonomik ve siyasal olmak üzere 3 ana boyutu bulunmaktadır.

İşçilerin kolektif kendi kendilerine yardım hareketlerinin ikinci kanadını oluşturan kooperatifçilik hareketi ise aksayan rekabet koşullarında ekonomik güçlerini ve pazarlık olanaklarını yitiren işçilerin tüketim aşamasında desteklenmesini amaç edinerek İngiltere’de, 28 dokuma işçisinin ilk tüketim kooperatifini kurmasıyla başlamıştır. Rochdale Önceleri olarak bilinen bu hareketin ilkeleri ise daha sonraki yıllarda evrenselleşerek, tüm dünyaya yayılmıştır.

İşçi sınıfı, mesleki ve ekonomik alandaki Örgütlenmesinin belli bir aşamasından sonra ise siyasal alanda örgütlenme yoluna gitmiştir. Böylece sendikalar, işçilerin siyasal partilerle olan ilişkilerinde bir araç olma işlevini yüklenmiştir. Belli bir güce ve yaygınlığa ulaştıktan sonra da bir yandan doğrudan bir baskı grubu olarak işçi sınıfının gücünü siyasal alanda ortaya koymuş, Öte yandan da işçi sınıfının işçiden yana siyasal partilerle olan ilişkilerini düzenleyen en önemli araç olma konumuna gelmiştir.

DEVLET ANLAYIŞINDAKİ DEĞİŞMELER

Liberal Devlet Anlayışı

Gelişen burjuva sınıfının istekleri eşitlik, özgürlük ve mülkiyet hakkı gibi temel hak ve özgürlüklerde somutlaşmış ve bu hakları güvence altına alacak bir devlet düşüncesi gelişmeye başlamıştır. 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’nde yer alan temel hak ve özgürlükler ve halk egemenliğine dayalı bir devlet anlayışı, 18. yüzyıl sonlarında toplumlara biçim veren egemen düşünceler olmuşlardır. Özgürlük ve eşitlik ilkesinin hukuki ve ekonomik düzene yansımaları ise tam bir sözleşme serbestliği içerisinde, her türlü devlet müdahalesinden uzak ferdiyetçi ve serbest rekabet ilkelerine dayalı, klasik liberalizm biçiminde olmuştur.

Sosyal Devlet Anlayışı

Kapitalist ekonomilerde sanayileşme ile ortaya çıkan sorunlar ve artan eşitsizlik karşısında siyasal hakların da gelişmesiyle devletin sosyal sorunlara seyirci kalamayacağı düşüncesi sosyal devlet anlayışını doğuruyordu. Bu yeni anlamı içinde devlet, toplumsal refahın kaynağı olan ekonomik gelişmeyi hızlandırma ve refahı tüm toplum sınıfları arasında dengeli, yaygın ve adil biçimde dağıtma işlevini yükleniyordu.

Devlete sosyal olma niteliğini kazandıran ve yasalarla ve anayasalarla güvence altına alınan ekonomik ve sosyal hakların, (örneğin çalışma hakkı, sendikal haklar, asgari bir gelir ve yaşama hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sağlık, yaşlıların korunmasıyla ilgili haklar) gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi görevi, sosyal devletin ödevleri arasında yer alır.

- “Sosyal devlet” ve “sosyal refah devleti” kavramları arasında büyük bir fark bulunmadığı görüşü genel olarak kabul edilmekle birlikte, İngiltere’nin hâkim olduğu Kuzey Amerika ve İngiltere gibi ülkelerde “sosyal devlet” yerine “refah devleti” (Welfare State) teriminin kullanıldığı, Türkçe literatürde ise Kıta Avrupa’sı kökenli “sosyal devlet” (Social State) teriminin tercih edildiği görülmektedir.

Uluslar arası Düzeydeki Gelişmeler

Uluslararası düzlemde sosyal politika oluşturma düşünüyü ilk ortaya atan Robert Owen'dır.

Owen, 1818 ele Fransa'da toplanan Kutsal Bağlaşma toplantısına iki yazı gönderdi. Bu yazıda devletlerden, bütün ülkelerde işçileri cehalete, uğradıkları sömürüye karşı koruyacak önlemler alınmasını ve bu amacı sağlamak üzere bir çalışma mevzuatının kurulmasını istedi.

Uluslararası nitelikte toplumsal politika Önlemlerinin alınması gereğine inanan Legrand'da benzer şekilde, 1838-1853 tarihleri arasında Berlin, Paris ve Petersburg hükümetlerine başvurarak küçük yaşlarda çocukların çalıştırılmalarının yasaklanmasını, hafta tatili hakkının tanınmasını ve işçiye yeterli bir aile yaşamı sağlanmasını istiyordu.

İşçilerin uluslararası alanda korunması ile ilgili ilk resmî girişim İse İsviçre hükümeti tarafından başlatılmıştır. Devletin Federal yapısı, Emil Frey'in çabaları ve sendikal hareketin baskısı üzerine 1880 yılında İsviçre Parlamentosu uluslararası bir fabrika yasası çıkarılmasını öngören bir teklifi görüşmüş, 1881 yılında teklif uygulamaya konulmuştur.

Uluslararası düzeyde işçi dayanışma ve birliklerini gerçekleştirmek isteyen İskandinav sendikaları (İsveç, Norveç ve Danimarka) İse 1886 yılından itibaren ortak konferanslar yapmaya başlamışlardır.

Paris'te yapılan ilk konferansta günlük çalışma süreleri ele alınmış, ilgili hükümlere gerekli düzenlemeler için başvurulması kararlaştırılmıştır. Bu ilk konferansı daha sonraki yıllarda yeni konferanslar izlemiş, konferanslara İskandinav ülkeleri dışındaki ülkelerden sendika temsilcileri de katılmış 1901- 1902 konferansları sırasında Sendika Merkezleri Uluslararası Sekreteryası oluşturulmuştur.

1889 yılında İsviçre 14 devleti 6 Temmuz 1890 tarihinde Bern'de uluslararası bir kongreye çağırılmış ancak devletlerin çoğu bu çağrıya ilgisiz kalmıştır. Aynı tarihlerde Alman İmparatoru II. Wilhelm siyasi nedenlerle sanayileşmiş devletleri Berlin'de kongreye çağırınca İsviçre Hükümeti kendi kongre çağrısından vazgeçmiştir. 1890 yılında Berlin'de ilk resmî kongreye 14 devletin temsilcileri katılmıştır. Kongre'de; yeraltında 14, sanayide 12 yaşından küçük çocukların çalıştırıl-maması, kadınların maden ocaklarında çalıştırılmalarının yasaklanması, çalışanlara haftada 1 gün tatil haklarının verilmesi, 12-14 yaş grubu arasında bulunan çocuk iş gücüne 6 saat süreli bir iş gününün öngörülmesi gibi bazı kararlar alınmıştır.

1900 Yılında Paris'te bir kongre toplanmış, kongrede günlük çalışma sürelerinin sınırlandırılması, gece çalışması, denetim sisteminin oluşturulması konuları tartışılmış, bir sonuca varılamamıştır. Ancak işçilerin yasal korunması için uluslararası dernek kurulması kararı alınmıştır. Aynı yıl Uluslararası İşçileri Koruma ve Dayanışma Birliği kurulmuş, dernek 1901 yılında İsviçre'de Uluslararası Çalışma Bürosunu kurmuştur.

1. Dünya Savaşı sonunda, 1919 yılında Fransa'da toplanan Versay (Versailles) Barış Konferansı'nda, Barış Antlaşması'nın 13. Bölümü Uluslararası Çalışma Örgütü adlı bir örgütün kuruluşuna ayrılmıştır.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi Sanayi Devrimi'nin yarattığı değişimlerden biri değildir?

- A) Yeni kıtaların keşfi ile sömürgecilik başlamıştır.
- B) Makineleşme ile fabrika üretimine geçilmiştir.
- C) Yeni enerji kaynakları keşfedilmiştir.
- D) Kırsal nüfusta büyük artış yaşanmıştır.
- E) Yeni çalışma koşulları toplumsal yapıyı değiştirmiştir.

AÇIKLAMA

Sanayi Devrimi ile birlikte buhar gücü başta olmak üzere yeni enerji kaynaklarının keşfi beraberinde makineleşmeyi getirmiştir. Bu da fabrika üretiminin önünü açmış ve köylerden kente büyük göçler yaşanmıştır. Dolayısıyla kırsal nüfus değil kent nüfusları artmıştır.

YANIT: D

2. Sanayi Devrimi sırasında yaşanan teknolojik ilerlemeler, ilk defa hangi üretim sektöründe kullanılmaya başlanmıştır?

- A) Dokuma Sanayi
- B) Demir-Çelik Sanayi
- C) Madencilik Sanayi
- D) Ulaştırma Sanayi
- E) İletişim Sanayi

AÇIKLAMA

Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan teknolojik ilerlemelerin ilk kullanıldığı sektör dokuma sanayi olmuştur. Daha sonra bunu demir-çelik sanayi ve ulaştırma sanayi takip etmiştir.

YANIT: A

3. Sanayi Devrimi kendi döneminde daha önce hiç görülmemiş iki toplumsal sınıfa ortaya çıkartmıştır. Bu iki toplumsal sınıfa aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Serf – Feodal Bey
- B) Teba – İmparator
- C) Burjuva – İşçi
- D) Devlet – Vatandaş
- E) Mülk Sahipleri – Mülksüzler

AÇIKLAMA

Sanayi Devrimi ile birlikte gelişen ticaret iki yeni toplumsal sınıfa ortaya çıkartmıştır. Bunlar ticaretten zenginleşen Burjuva sınıfı ve Burjuvaların kurdukları fabrikalarda çalışan İşçi sınıfıdır.

YANIT: C

4. Sanayi Devrimi'nin ekonomik düşüncede anlamında temellerini atan ilk iktisatçı kimdir?

- A) Malthus
- B) A. Smith
- C) Ricardo
- D) Toynbee
- E) Taylor

AÇIKLAMA

Adam Smith "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler." Şeklinde özetlenen düşünceleri ile iktisadi anlamda sanayi devriminin öncüsü kabul edilir. Onun düşünceleri Malthus ve Ricardo gibi iktisatçıların katkıları ile geliştirilmiştir.

YANIT: B

5. Aşağıdakilerden hangisi sosyal sorunların çözümleri için liberal düşüncenin fikirlerini yansıtan bir açıklama değildir?

- A) Özgürlük ve serbestlik ortamı üretimin artmasına büyüle ölçüde hizmet ve yardım etmektedir.
- B) Yasa koyucu çocukların ve kadınların çalışmalarına karışması gereksiz ve yerersizdir.
- C) Emek ile sermaye arasındaki ilişkilere yön vermek için sosyal bir mevzuat geliştirilmelidir.
- D) Çalışma özgürlüğü serbest bir sözleşmenin yapılması için gereklidir.
- E) İş için mücadele, bu alanda da rekabet serbestliği, özgürlük düşüncesine uygundur.

AÇIKLAMA

Liberal düşünce devletin piyasalara müdahalesini olumsuz gördüğünden, emek ve sermaye arasındaki ilişkilere yön vermeye çalışmasını ve bu konuda bir mevzuat geliştirmesini de olumsuz olarak görür.

YANIT: C

6. Sosyal Politika düşünce akımına göre sosyal sorunların çözümünde aşağıdaki uygulamaların hangisini yapmaktan kaçınmalıdır?

- A) Sosyal reformlar yapılması.
- B) Toplumun daha eşitlikçi bir hale dönüştürülmesi.
- C) Refah toplumunun tesis edilmesi.
- D) İşçilere sendikal haklar verilmesi.
- E) İşverenler işsizlik ve hastalık gibi durumlarda işçiye yardıma zorlanmamalı.

AÇIKLAMA

Sosyal Politika yaklaşımı sosyal devlet yaklaşımını benimsediğinden işverenlerin işçiye yardım anlamında devlet tarafından zorlanması gerektiğini savunurlar

YANIT: E

7. Dünyada ilk işçi örgütlenmesi hangi ülkede görülmüştür?

- A) İngiltere
- B) Fransa
- C) Almanya
- D) İtalya
- E) İsviçre

AÇIKLAMA

İlk işçi örgütü İngiltere'de 1792 yılında kurulan "Londra Yazışma Derneği" dir.

YANIT: A

8. Dünya Çalışma Örgütü (ILO) hangi antlaşma ile kurulmuştur?

- A) Mondros Antlaşması
- B) Versay Antlaşması
- C) Lokarno Antlaşması
- D) Triyannon Antlaşması
- E) Nöyyi Antlaşması

AÇIKLAMA

Dünya Çalışma Örgütü Versay Antlaşması'nın 13. Bölümünde ayrıntıları ile açıklanarak 1919 yılında kurulmuştur.

YANIT: B

9. Uluslar arası platformda sosyal politikalar oluşturma düşüncesini ilk kez ortaya atan bilim insanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) A. Smith
- B) G. Kessler
- C) L. Blanc
- D) K. Marx
- E) R. Owen

AÇIKLAMA

Robert Owen döneminde farklı ülkelerde düzenlenen organizasyonlara işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi için mektuplar yazarak uluslar arası sosyal politikaların oluşturulması gerektiği fikrini ortaya atan ilk kişi olmuştur.

YANIT: E

10. Sanayi Devrimi'nin erken dönemleri göz önüne alındığında, bu dönemdeki hakim ekonomik görüşün hangisi olduğu dile getirilebilir?

- A) Sosyal Liberalizm
- B) Sosyalizm
- C) Sosyal Demokrasi
- D) Klasik Liberalizm
- E) Neo Liberalizm

AÇIKLAMA

Sanayi Devrimi'nin başlarında A. Smith'in önderliğinde ortaya çıkan Klasik Liberalizm düşüncesi hakimdir.

YANIT: D

11. İşçilerin elde ettiği ücret gelirininde sadece temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olduğu en düşük ücret düzeyini ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sefalet Ücreti
- B) Yaşam Ücreti
- C) Üretim Ücreti
- D) Hayatta Kalma Ücreti
- E) Asgari Ücret

AÇIKLAMA

Ücret gelirininde sadece temel ihtiyaçları karşılamak için yeterli olduğu düzeye "Sefalet Ücreti" adı verilir.

YANIT: A

12. Sanayi Devrimi öncesi dönemlerde çalışma ilişkileri hangi sistem ile organize edilmekteydi?

- A) Dayanışma Sistemi
- B) Lonca Sistemi
- C) Sınıf Sistemi
- D) Rekabet Sistemi
- E) Serbest Piyasa Sistemi

AÇIKLAMA

Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan sendikalarından önceki dönemlerde ekonomik ilişkiler yerel bazda kurulan loncalar ile düzenlenmekteydi.

YANIT: B

13. Sanayi Devrimi'nin erken dönemlerinde işçilerin sağlıksız ve güvenliksiz çalışma koşullarına tepki olarak ortaya çıkan düşünce akımı hangisidir?

- A) Sosyalizm
- B) Kapitalizm
- C) Faşizm
- D) Feodalizm
- E) Merkantalizm

AÇIKLAMA

Liberal düşüncenin etkisi ile devletin artan sosyal sorunlara çözümler üretmemesi sonucu sosyo-ekonomik sorunlara tepki olarak ortaya sosyalizm düşüncesi çıkmıştır.

YANIT: A

14. Aşağıdaki bilim insanlarından hangisi Sosyal Politikanın kurucuları arasında gösterilir?

- A) A. Smith
- B) Heywood
- C) Sismondi
- D) R. Owen
- E) C. Fourier

AÇIKLAMA

Sismondi devletin ufak uygulamalarla bir çok sorunu çözebileceğini dile getirerek, Sosyal Politikanın kurulmasına büyük katkı sağlamıştır.

YANIT: C

15. İşçilerin yasal olarak birleşme hakkını ilk olarak elde ettikleri tarih hangisidir?

- A) 1799
- B) 1824
- C) 1884
- D) 1864
- E) 1901

AÇIKLAMA

İşçilerin yasal olarak sendika kurma hakkı ilk kez İngiltere'de 1824 yılında kanunlaştırılmıştır.

YANIT: B

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de adalet tanımlamalarını inceleyiniz. Liberteryen adalet, faydacı adalet anlayışlarının birbirlerinden farklarını değerlendiriniz. Ayrıca Rawls'ın sosyal adalet ilkelerini dikkatlice çalışınız

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
5	1 - 2

21. yüzyılın ilk yıllarında Batı dünyasında görülen en büyük sosyal huzursuzluk hareketlerinden birisi, 2011 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin finansal merkezi olarak bilinen ve New York Borsasının da yer aldığı Wall Street sokaklarının işgal edilmesiyle gündeme gelen olaylardır.

Bu dönemde, ünlü Fransız ekonomist Thomas Piketty'nin Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkelerinde zenginlik ve gelir eşitsizliğine odaklanan "Capital in the Twenty-First Century" (2014) isimli çalışması sadece akademi dünyasında değil ama aynı zamanda iş çevrelerince de sıklıkla referans verilen bir eser hâline dönüştü. Piketty bu çalışmasında, Endüstri Devrimi'nden bu yana toplumsal zenginliğin sosyal yapının en tepesinde bulunan küçük bir grup insanın elinde yoğunlaştığını istatistiksel verilere dayanarak göstermekte ve bu yoğunlaşma sürecinin sadece Birinci ve İkinci Dünya Savaşları süresince kısmi bir kesintiye uğrayarak devam ettiğini ifade etmektedir. Piketty, hükümetlerin bu duruma müdahale etmesi için çağırıda bulunarak ekonomik ve siyasi istikrarı sağlamak ve hızla artan gelir eşitsizliğini önlemek üzere küresel bir varlık vergisi sisteminin geliştirilmesini önermektedir.

> *Bu sorunların tümü aslında sosyal adalet sorunudur.*

TARİHSEL VE KAVRAMSAL ARKA PLAN

Antik Dönem filozoflarının eserlerinde adaletle ilişkin tartışmaların bugün çok boyutlu ve çok disiplinli bir alan olarak işleyen adalet anlayışından önemli farklılıklar taşıdığını ifade etmemiz gerekmektedir. Bu farklılıklardan en önemlisi, ceza adaleti ile sosyal adalet kavramları arasında görülür.

Ceza adaleti (criminal justice) olarak nitelendirdiğimiz kavram, yasalarla düzenlenen kuralların dışına çıkan ya da bu kurallara aykırı fiiller gerçekleştiren bireylere uygulanacak yaptırımlara ilişkin düzenlemelerdir.

Sosyal adalet (social justice) ise çoğu zaman yasal bir düzenlemeye konu olmasa da kurumların, sosyal norm ve değer sistemlerinin, ekonomik yapının işleyişi dolayısıyla ortaya çıkan yoksulluk ve eşitsizlik gibi sosyal sorunların tartışma ve araştırma başlığı yapıldığı alandır.

Platon'un "Devlet" eserinde, adalet bireyin erdemi ile ilişkilendirilerek mikro düzeyde tartışılmakta ve kurumların ve bu kurumların ortaya koyduğu düzenlemelerin adaletin konusu yapılmaktan kısmen kaçınıldığını görmekteyiz.

Aristo'nun eserlerinde ceza adaleti ve sosyal adalet arasındaki ayrımın biraz daha netleştiğini görmemiz de mümkündür. Yeniden dağıtımcı ya da sosyal adaletle ilişkin bir tartışmada "eşitlik" kavramını ilk kez vurgulayan Aristo'ya göre adil toplum "eşitlerin eşit oranda, eşit olmayanların ise eşitsiz oranda" zenginliğe sahip olduğu toplumdur.

Roma İmparatorluğu Dönemi'nde ise adil toplumun daha çok haklara ve haklarla birlikte bireyin sorumluluklarına atıfla tanımlandığını görmekteyiz.

Antik Dönemden ayrı olarak, Aydınlanmaya Çağrı'nı önceleyen kimi Önemli düşünürlerin de çağdaş sosyal adalet fikrinin oluşumuna önemli kavramsal katkılar yaptıklarını gözlemlemekteyiz.

Hobbes'a göre adalet, bireyin anlaşmanın koşullarına ve/veya kurallarına uymasdır. Esasında Hobbes, adaletin ne olduğunu tanımlamak yerine, Leviathan isimli çok bilinen eserinde, adaletsizliğin ne olduğunu tanımlamaktadır. Hobbes'a göre, "adaletsizlik anlaşmanın koşullarına (ya da kurallarına) uymamaktan başka bir şey değildir. Ve adaletsiz olmayan her ne ise adildir". Hobbes'un düşünce sistemi içerisinde adalet fikrinin sözleşmecî bir anlayışla inşa edildiğini, adalet fikrinin etik boyutunu ihmal ettiğini söylemek mümkündür.

Hume, A Treatise of Human Nature, adlı eserinde Hobbes tarafından doğruluğun ne olduğunun belirlenmesinde öncelik verilen “anlaşmanın kurallarına uyma taahhüdünün” akla yatkın olsa da taraflara herhangi bir ahlaki sorumluluk yüklediğini belirtmektedir. An Enquiry Concerning the Principle of Moral isimli eserinde belirttiği üzere, «adaletin tek kaynağı kamusal faydadır». Bu vurgusuyla çağdaş sosyal adalet tartışmalarında oldukça önemli bir yere sahip olan faydacı sosyal adalet perspektifinin derinleşip gelişmesine ön ayak olan düşünür olarak Hume gösterilmektedir.

FAYDACI SOSYAL ADALET ANLAYIŞI

Faydacı yaklaşımın kurucuları olarak isimlendirilen Bentham ve Mill'e göre kamusal faydayı en çok yansıtacak olan mutluluktur. Fakat bu mutluluk, tek tek bireylerin değil toplumun toplam mutluluğu olarak düşünülmemektedir.

Faydacı yaklaşımın 3 temel karakteristiği:

- *Klasik yorumunda mutluluk, çağdaş yorumunda ise arzuların ya da yaşam tatmini veya tercihlerin tatmini gibi öznel bir refah ölçütünü faydanın ve dolayısıyla sosyal adaletin ölçütü olarak kabul etmektedir.*
- *Tek tek bireylerin mutluluğunu ya da tatminini artıracak karar, davranış ya da politikaları değil ama toplam mutluluğun ya da tatminin ne kadar arttığına odaklanarak sosyal adaleti değerlendirmeyi önermektedir.*
- *Bir karar, davranış ya da politikanın seçilmesinde karar vericinin ya da politika yapıcının alacağı kararı temelde o kararın sonucuna (toplam mutluluk çıktısına) odaklanarak gerçekleştirmesini öneren Makyavelist bir perspektifi savunmaktadır.*

Faydacı yaklaşımın sorunları:

İlki olarak onun öznel refahçı özelliğine bakacak olursak ifade edilebilecek sorun bireyin öznel refahının toplumların sosyal yapıları tarafından çarpıtılabilir bir ölçü birimi olmasıdır. Öznel refah, yani bireyin tercihlerine ve hislerine odaklanılarak gerçekleştirilen bir analiz, bireyin sosyal statüsünden ya da sınıfsal konumundan ileri gelen ve bununla ilişkili bakış tercihlerinden etkileneyecektir. Faydacı yaklaşıma göre, beklenti ve ihtiyaçları daha yüksek bireylerin hayat tatminleri ile beklenti ve ihtiyaçları daha düşük olan bireylerin hayat tatminlerini eşitlemek adına bu bireylerin üretilen toplumsal zenginlikten eşitsiz paylar almaları bir sorun teşkil etmeyecektir.

Bir politika ya da uygulamanın değerlendirilmesinde faydacı yaklaşım, toplam faydaya, bir diğer deyişle toplam mutluluk çıktısına odaklanmaktadır. Bunun anlamı, faydacı yaklaşımın bir uygulamanın ortaya çıkardığı toplam faydanın ya da mutluluğun toplumun bireyleri arasında nasıl dağıldığını göz ardı etmesidir.

Sonuç odaklı olan doğası gereği faydacı yaklaşım, bir kararı, davranışı ya da ekonomik veya siyasal politikayı değerlendirirken söz konusu kararın, davranışın ya da politikanın sonuçta üreteceği çıktıya bakarak değerlendirme yapmaktadır. Öte yandan, sonuca ulaşmak için izlenen yolda uygulanan karar ya da politikanın üreteceği zarar göz ardı edilmektedir.

LİBERTERYEN ADALET ANLAYIŞI

Liberteryen adalet fikri üzerine ilk belirtilmesi gereken, bu adalet fikirlerinin sosyal adalet uygulamalarını reddettiği çünkü adaletin sosyal yani toplumcu bir boyutu olmayacağı, onun birey hak ve özgürlükleriyle ilgili olduğudur.

Hayek'e göre adalet arayışında bu arayışının önüne koyulacak bir “sosyal” sıfatı, önsel olarak serbest piyasaya müdahaleyi varsaymakta ve bu durum bireyin özgürlük ve haklarını ön plana çıkaran liberal değerlerle çelişmektedir. Dolayısıyla, ona göre, “Özgür insanlardan oluşan bir toplumda sosyal adalet fikri kesin olarak boş ve anlamsızdır”.

Liberteryen bakış açısının temel savunularından birisi, bireyin herhangi bir müdahaleden ve zorlamadan bağımsız olması ve siyasal ve medeni haklarla şekillenen birey özgürlüklerinin korunmasının gerekliliğidir.

Liberteryen düşünürlerin iddialarını temellendirirken sıklıkla işaret ettiği “liyakat”, hak edenin ödüllendirilmesi” ve hak sahipliği kavramına ek olarak Robert Nozick “sahiplik” veya “elde tutma” olarak da ifade edilebilecek “edinç” kavramını da sıklıkla kullanarak çağdaş liberteryen adalet fikrini ileri sürmektedir. Nozick'e göre bir toplumda zenginliğin bölüşümünü düzenleyen sadece 3 tane insan yapımı yasa bulunmalı, bunun dışında kalan tüm kurallar serbest piyasanın kendi işleyiş doğasıyla belirlenmelidir.

Bu 3 yasa şu şekilde not edilebilir:

- *Eğer ki herhangi bir insan adaletli bir şekilde bir edinci edinmişse, o insan bu edinç üzerinde hak sahibidir.*
- *Eğer ki herhangi bir İnsana, başka bir insan adaletli olarak daha önceden kazandığı edinci transfer etmek isterse, bu insan bu edinç üzerinde hak sahibidir.*
- *Birinci ve ikinci ilkeye zarar vermeden kazanılan edinçlerin sahipliğine birey hak sahibidir.*

Nozick'e göre, birey kendisi için herhangi bir şey yapmaya karar veriyor ve bu kararının sonucunda da eyleme geçerek bir davranışta bulunuyorsa, bu davranışın sonucunda ortaya çıkan değer ya da zenginliği elinde tutmaya ya da transfer etmeye hak sahibidir. Eğer ki karar ve davranışlarında özgür olması gereken ve bu anlamıyla dışsal müdahaleden bağımsız olan birey kendisi için yapmaya karar verdiği eylemin sonucunda kendisine zarar veren bir duruma düşüyorsa, yine aynı şekilde bu zararın tüm sonuçlarından yine kendisi sorumludur.

Yukarıda kısaca bahsedilen ve ilkeleri sunulan liberteryen adalet fikrine ilişkin şu genel çerçeveyi çizmemiz mümkündür:

- *Liberteryen adalet fikrinde, negatif özgürlük olarak da bilinen ve bireyin karar ve davranışlarında özgür bırakılmasını ya da dışsal müdahalelerden bağımsız olmasını savunan bakış açısı hakim anlayıştır.*
- *Liberteryen adalet fikri, kazanım, transfer ve elde tutma ilkelerinin her bireye başlangıçta eşit olarak sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.*
- *Liberteryen adalet fikri, faydacı sosyal adalet anlayışının tersine, sonuç odaklı değil süreç odaklı bir adalet anlayışdır.*
- *Liberteryen adalet fikrine göre, herkesin eşit haklara (kazanım, transfer ve elde tutma hakkı) sahip olduğu bir başlangıç noktasından hareket eden bireyler süreç içinde bu hakları, yeteneklerini ve emeklerini kullanarak sonuçta eşitsiz bir zenginlik elde ediyorlarsa söz konusu bu eşitsiz zenginlik meşru bir eşitsizliktir.*
- *Liberteryen adalet fikrinde, bir zenginliğin ya da değer kazanılmasında, transfer edilmesinde ve elde tutulmasında temel değerlendirme ölçütü o zenginliği ya da değeri üreten ve dışsal müdahalelerden bağımsız olduğu varsayılan bireyin emek ve yeteneğidir.*
- *Liberteryen adalet fikrine göre, her birey kendi seçim ve davranışlarının sonuçlarını, bu sonuçların arzu edilen ya da arzu edilmeyen sonuçlar olmasından bağımsız olarak hak etmiştir.*

Liberteryen Adalet Anlayışına Eleştiriler:

Birincisi, liberteryen adalet fikrinin birey emeğinin üretilen toplam değer üzerinde tek başına etkili olduğu yönündeki indirgemeci perspektifidir.

İkinci olarak Wilt Chamberlain'in iyi bir basketbol oynama yeteneği doğuştan gelen bir yetenek değil, sosyal bir süreç içerisinde kazanılan bir yetenektir. Örneğin, söz konusu bu oyunun kurallarını öğrendiği ve bu oyunu oynadığı güvenli bir ortam ve öğrenme süreci kendisine sağlanmamış olsaydı, Chamberlain'in böyle bir yetenek geliştirmesi de çok mümkün olmayacaktı. Dolayısıyla, Chamberlain'in ödediği vergi, söz konusu yeteneği geliştirirken kendisine sağlanan olanaklar için ödenen sosyal bir vergidir.

Üçüncü olarak bir davranışın yetenek olarak addedilebilmesi, o davranışın toplumun diğer bireyleince yapılacak değerlemesine tabidir. Bu değerlemenin kendisi de bir öğrenme sürecini gerektirmektedir. Dolayısıyla Chamberlain'in sahip olduğu yetenek bireysel bir yetenek değil, sosyal bir yetenektir.

Dördüncü ve son olarak liberteryen adalet fikrinin temelinde bulunan Öz-sahiplik argümanı John Locke ve kimi diğer klasik siyasal liberal düşünürler tarafından üretilen ürün çıktısının sahipliğine ilişkin bir iddiayı barındırmaktayken söz konusu bu argümanın çağdaş liberteryen yorumu bu sahipliği ürünün üretilmesinde kullanılan girdileri de kapsayacak şekilde genişletmiştir.

RAWLS'ÇI SOSYAL ADALET ANLAYIŞI

John Rawls'ın "hakkaniyet olarak adalet" şeklinde kısaca formüle edilebilecek önerisi esasında yaşadığımız son 30 yılın en öne çıkan sosyal adalet kuramı olarak da düşünülebilir.

Piyasa ekonomisi koşulları altında, piyasa ekonomisinin temel değerlerinin üretildiği liberal düşünceye ve piyasa ekonomisinin işleyişinden kaynaklı olarak ortaya çıkan kimi eşitsizliklerin giderilmesi için ileri sürülen eşitlikçilik perspektifine yaslanarak ileri sürülen "hakkaniyet olarak adalet" fikri, en temelde 2 ilkeye dayanmaktadır. John Rawls'un "Adalet Teorisi (2003)" ve "İyilik Olarak Adalet: Bir Düzeltme (2001)" isimli eserlerinde ayrıntılı olarak tartışılan bu ilkeleri kısaca ifade etmek gerekirse:

- *Herkes için temel özgürlüklerin garantisi altına alınması*
- *Herkes için fırsat eşitliği ile bireylerin farklılıklarından doğan eşitsizliklerin yeniden dağıtımçı politikalar ile giderilmesi*

John Rawls'ın bu İlkeleri ortaya koymadan hemen önce tarif ettiği iki temel kavramı ifade etmemizde fayda vardır. birincisi “cehalet peçesi”, ikincisi ise “orijinal pozisyon” olarak isimlendirilir.

Esasında benzer anlamlar taşıyan bu iki kurgusal araç bireylerin içinde bulunduğu hipotetik birer doğal hâldir. Rawls, toplumda sınıfsal aitlikleri, siyasi görüşleri, dini inançları, toplumsal cinsiyetleri ve daha birçok özelliği farklı olan ve dolayısıyla çıkarları farklılaşması muhtemel tüm tarafları sosyal adaletin hangi ilkelere göre tesis edileceğini belirlemeye davet eder.

Bu davete katılan tarafların iptidai bir doğal eşitlik yani orijinal pozisyonları içerisinde, bir diğer deyişle ne kendilerinin ne de davete icabet eden diğer üyelerin sosyal konumlarına, sınıfsal aitliklerine, dini inanışlarına, siyasi görüşlerine, hayat planlarına dair fikir sahibi olmadıkları, dolayısıyla tarafların söz konusu bu karakteristiklerine karşı bir cehalet peçesinin içinde toplanmalarını ister.

Orijinal pozisyonlarında yani bir cehalet peçesi altında olan bireyler, Rawls'a göre, sosyal adaleti tesis edecek ilkelerin belirlenmesinde kaçınılmaz olarak 2 ilkeyi gündeme getireceklerdir.

- *Herkesin herkes kadar temel haklara ve özgürlüklere (düşünce ve ifade özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı, din özgürlüğü, adil yargılanma hakkı, basın özgürlüğü ve benzeri temel hak ve hürriyetler) sahip olmasını düzenlenmeli.*
- *Sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri düzenlerken;*
 - *Adil fırsat eşitliği koşulları altında her pozisyon ve görevin herkese açık olmalı,*
 - *Sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin toplumun en dezavantajlı kesiminin faydasına olacak şekilde düzenlenmeli.*

gerektiğini belirtmektedir.

Rawls'a göre adil toplum, bu İlkelerin temel kurumsal işleyiş mekanizmalarına yerleştirilerek “**ana sosyal metaları**” dağıtan toplumdur. Rawls'ın ana sosyal metalar olarak ifade ettiği metalar ise her sosyal bireyin kendi iyi hayat tanımı ne olursa olsun isteyeceği ya da arzu edeceği metalardır.

Ana sosyal metaları 5 kategoride tanımlayan Rawls bunları;

- *Temel haklar ve özgürlükler,*
- *Hareket özgürlüğü ve özgür meslek seçimi,*
- *Pozisyonların sağladığı güç, otorite, imtiyaz ve sorumluluk,*
- *Gelir ve zenginlik,*
- *Öz saygının toplumsal temeli*

şeklinde sıralamaktadır

John Rawls'ın sosyal adalet önerisinin özelliklerini kısaca özetlememizde fayda bulunuyor.

- *Rawls'ın sosyal adalet önerisi siyasal liberalizmin tarafsızlık ve herkese eşit mesafede durma kaygısını paylaşmaktadır.*
- *Rawls'çı adalet anlayışı, her toplum kesimine dönük ya da her farklı değer sistemine dönük olarak tarafsızlık anlayışını koruyabilmek için orijinal pozisyon ya da cehalet peçesi olarak bilinen analitik kurgusal bir araç ile sosyal adaletin ilkelerinin belirlenmesini önermektedir.*
- *Belirlenen sosyal adalet ilkeleri, herkese temel liberal ve siyasal özgürlüklerin eşit oranda dağıtılmasını, fırsat eşitliğini ve eşitsizliklerin en dezavantajlı grubun lehine düzenlenmesi gerektiğini söyleyen 3 temel İlkeden oluşmaktadır.*
- *Belirlenen bu sosyal adalet ilkelerinin ana sosyal metalar olarak bilinen değerlerin dağıtılmasında temel alınması gerektiği vurgulanmaktadır.*
- *Ana sosyal metalar, Rawls'çı adalet anlayışında temel haklar ve özgürlükler; hareket özgürlüğü ve özgür meslek seçimi; pozisyonların sağladığı güç, otorite, imtiyaz ve sorumluluklar; gelir ve zenginlik ve de öz saygının toplumsal temeli olmak üzere beş grupta toplanır.*
- *Rawls'a göre yukarıda sıralanan sosyal adalet modelinin İlkeleri yine aynı sırayla uygulanmalıdır. Bu anlamıyla birinci ilke ikinci ilke üzerinde üstünlüğe, ikinci ilkenin birinci fıkrası ise ikinci fıkrası üzerinde önceliğe sahiptir.*
- *Rawls bu İlkelerin toplumsal yapının kurumsal organlarının en temelini yerleştirilmesi gerektiğini söyleyerek sosyal adaletin kurumlar aracılığıyla tesis edilebileceğini belirtmiş, böylece adaleti “bireyin bir erdemi” olarak gören görüş yerine, onu “kurumların erdemi” olarak tarif etmiştir.*

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Çoğu zaman yasal bir düzenlemeye konu olmasa da kurumların, sosyal norm ve değer sistemlerinin, ekonomik yapının işleyişi dolayısıyla ortaya çıkan yoksulluk ve eşitsizlik gibi sosyal sorunların tartışma ve araştırma başlığı yapıldığı alan olarak tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Ceza Adaleti
B) Hukuki Eşitlik
C) Sosyal Adalet
D) Sosyal Dayanışma
E) Sosyal Eşitsizlik

AÇIKLAMA

Öncülde "Sosyal Adalet" kavramının tanımı verilmiştir.

YANIT: C

2. "Devlet" adlı eserinde adaleti mikro düzeyde tartışan ünlü düşünür kimdir?
- A) Aristoteles
B) Sokrates
C) Anaksimendros
D) Hegel
E) Platon

AÇIKLAMA

Devlet adlı eserin yazarı Platon'dur. Platon bu eserinde adaleti bireyin erdemi ile ilişkilendirerek mikro düzeyde tartışılmakta ve kurumların ve bu kurumların ortaya koyduğu düzenlemelerin adaletin konusu yapılmaktan kısmen uzak durulduğu değinmektedir.

YANIT: E

3. Adaletsizlik üzerinden adalet tanımını "Adaletsizlik anlaşmanın koşullarına (ya da kurallarına) uymamaktan başka bir şey değildir. Ve adaletsiz olmayan her ne ise adildir" olarak yapan aydınlanma düşünürü kimdir?

- A) Locke
B) Hobbes
C) Hume
D) Hegel
E) Rousseau

AÇIKLAMA

Hobbes Leviathan isimli kitabında adalet tanımını soruda açıkladığı şekilde yapmaktadır.

YANIT: B

4. Bentham ve Mill öncülüğünde gelişen ve tek tek bireyin mutluluğundan ziyade toplumun tamamının mutluluğuna hizmet eden uygulamaların sosyal adalet için tercih edilmesi gerektiğini ileri süren sosyal adalet anlayışı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Faydacı Sosyal Adalet Anlayışı
B) Liberteryen Adalet Anlayışı
C) Kuralcı Sosyal Adalet Anlayışı
D) Rawls'çı Sosyal Adalet Yaklaşımı
E) Sosyalist Adalet Anlayışı

AÇIKLAMA

Kamusal mutluluğu temel ölçüt olarak alan Bentham ve Mill faydacı sosyal adalet anlayışının ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlamışlardır.

YANIT: A

5. Aşağıdakilerden hangisi Liberteryen Adalet Anlayışı için söylenemez?

- A) Negatif özgürlük anlayışı hakimdir.
- B) Kazanım, transfer ve elde tutma ilkelelerinin her bireye başlangıçta eşit olarak sağlanması gerektiğini vurgular.
- C) Süreç odaklı bir adalet anlayışıdır.
- D) Bir zenginliğin yada değerın kazanılmasındaki temel etken bireyin emek ve yeteneğidir.
- E) Bireyin seçim ve davranışlarının sonuçlarını etkileyen kendi dışında unsurlar vardır.

AÇIKLAMA

Liberteryen adalet fikrine göre, her birey kendi seçim ve davranışlarının sonuçlarını, bu sonuçların arzu edilen ya da arzu edilmeyen sonuçlar olmasından bağımsız olarak hak etmiştir.

YANIT: E

6. "Hakkaniyet olarak adalet." Fikrini geliştiren bilim insanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hobbes
- B) Rawls
- C) Bentham
- D) Locke
- E) Nozick

AÇIKLAMA

Rawls temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması ve herkes için fırsat eşitliğinin sağlanması için "Hakkaniyet olarak adalet." Şeklinde özetlenebilecek teorisini geliştirmiştir.

YANIT: A

7. Aşağıdakilerden hangisi Rawls'ın dile getirdiği ana sosyal metalar içerisinde yer almaz?

- A) Gelir ve Zenginlik
- B) Temel hak ve özgürlükler
- C) Hareket özgürlüğü
- D) Bakım ve gözetim özgürlüğü
- E) Özsaygının toplumsal temelleri

AÇIKLAMA

Ana sosyal metaları beş kategoride tanımlayan Rawls bunları;

- Temel haklar ve özgürlükler,
- Hareket özgürlüğü ve özgür meslek seçimi,
- Pozisyonların sağladığı güç, otorite, imtiyaz ve sorumluluk,
- Gelir ve zenginlik,
- Öz saygının toplumsal temeli şeklinde sıralanmaktadır

YANIT: D

8. Toplumun kuruluşunu üyelerinin arasında yapılan toplumsal bir sözleşmeye dayandıran ve adaletsizliği de bu sözleşmeye uymamak olarak niteleyen düşünür kimdir?

- A) Hobbes
- B) Locke
- C) Platon
- D) Aristoteles
- E) Rawls

AÇIKLAMA

Hobbes toplumsal sözleşme kuramcıları arasında önemli bir yere sahiptir. Adaletsizliği tanımlarken de bunu toplumsal sözleşmeye aykırı hareket etmek olarak tanımlamıştır.

YANIT: A

9. Sosyal adalet konusunda “eşitlik” kavramına ilk vurgu yapan düşünür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Socrates
- B) Platon
- C) Aristoteles
- D) Locke
- E) Hobbes

AÇIKLAMA

Sosyal adalet bağlamındaki tartışmalarda ilk kez eşitlik olgusuna vurgu yapan düşünür Aristoteles'tir.

YANIT: C

10. Liberteryen adalet düşüncesine “edinç” kavramını kazandıran düşünür kimdir?

- A) Nozick
- B) Rawls
- C) Hayek
- D) Chamberlain
- E) Robeyns

AÇIKLAMA

Nozick, liberteryen adalet anlayışının liyakat, hak edenin ödüllendirilmesi, hak sahipliği kavramlarına ilaveten edinç kavramını ekleyerek çağdaş liberalizmin öncüsü olmuştur.

YANIT: A

11. Değeri kendinden menkul olmayıp toplumun diğer bireyleri tarafından takdir edilen ve bu değerlemenin toplumsal ilişkilerle ortaya çıktığı yetenek tipi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doğuştan gelen yetenek
- B) Vizyonel yetenek
- C) İletişimsel yetenek
- D) Sosyal yetenek
- E) Gelişimsel yetenek

AÇIKLAMA

Soruda bire bir sosyal yeteneğin tanımı verilmiştir. Liberteryen anlayışa göre sosyal yeteneğin değeri toplum tarafından belirlenir.

YANIT: D

12. Bir bölgeye kurulacak nükleer santralin kurulup kurulmama kararını verecek olan bireylerin, nükleer santralin nereye kurulacağını bilmeden bu kararı vermeleri, tarafsız karar verme ihtimallerini arttıracaktır. Cümlede konusu geçen tanım Rawls'ın kuramında hangi kavrama karşılık gelmektedir?

- A) Temel hak ve özgürlükler
- B) Cehalet peçesi
- C) Hareket özgürlüğü
- D) Kendi hakkında karar verme hakkı
- E) Öz saygınlık hakkı

AÇIKLAMA

Rawls'ın cehalet peçesi kavramı toplumun üyelerinin bir karar verirken tüm bildiklerinden arınmış bir biçimde karar vermesini ifade etmek için geliştirdiği bir kavramdır.

YANIT: B

13. "Eşit işe eşit ücret" ve ya istihdam koşullarında toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konular etik konulardır. Bu ilkeler ihlal edilse bile bireyler mutlu ise ortada bir sorun yoktur. Diyen biri aşağıdaki hangi sosyal adalet anlayışını benimsemiştir?

- A) Bireysel Sosyal Adalet Anlayışı
- B) Rawls'cı Sosyal Adalet Anlayışı
- C) Faydacı Sosyal Adalet Anlayışı
- D) Liberteryen Sosyal Adalet Anlayışı
- E) Sözleşmecî Sosyal Adalet Anlayışı

AÇIKLAMA

Faydacı sosyal adalet anlayışı bir toplumdaki mevcut düzenin bireyleri mutlu edip etmemesine göre değerlendirir. Eğer toplumdaki bireyler mutlu ise Faydacı sosyal adalet anlayışına göre orada bir sorunda yoktur.

YANIT: C

14. "Özgür insanlardan oluşan bir toplumda sosyal adalet fikri kesin olarak boş ve anlamsızdır." Sözü aşağıdaki düşüncülerden hangisine aittir?

- A) Aristoteles
- B) Hobbes
- C) Rawls
- D) Bentham
- E) Hayek

AÇIKLAMA

Hayek'e göre adalet kavramının önüne koyulacak bir sosyal sıfatı serbest piyasaları bir müdahaleyi varsaydığından bu yaklaşım liberal düşüncelerle çelişmektedir.

YANIT: E

15. Her bireyden yapmayı seçtiğine göre, her bireye kendisi için yaptığına göre zenginlik dağıtılmalıdır. İlkesi hangi adalet anlayışının düşüncelerinin dışavurumudur?

- A) Liberteryen adalet
- B) Faydacı adalet
- C) Kuralcı adalet
- D) Rasyonel adalet
- E) Paylaşımçı adalet

AÇIKLAMA

Liberteryen adalet anlayışına göre her birey kendi yaptıklarının yada yapmadıklarının sonucunda toplumda refahı elde eder yada edemez.

YANIT: A

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de kalkınma ile ilgili olarak farklı yaklaşımların görüşlerini inceleyiniz. Sen'in yapabilirlikler yaklaşımını okuduktan sonra insani kalkınma anlayışı ile ilgili bölümleri okuyarak soruları çözünüz.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
5	1 - 2

Kalkınma sürecini tamamlayamayan veya bu süreç içerisinde yeterli hızla ilerleyemeyen birçok ülke, ekonomik sorunlara ek olarak ve yine bu sorunlarla ilişki içerisinde gelişen birçok sosyal ve idari sorun ile de karşılaşmaktadır.

Bu yaklaşımın temel başlangıç noktası, iktisadi gelişimin tek başına insanların kişisel yaşamlarında ki gelişimin güvencesi olmamasıdır.

KALKINMA PARADİGMASINDA ÇATIŞAN GÖRÜŞLER VE VARSAYIMLAR

Neo-klasik perspektiflerden Marksist perspektiflere kadar çok geniş bir yelpaze içerisinde tartışılan kalkınma süreçleri en temel ve en basit anlamıyla doğal ve/veya insan kazanımı kaynakların belirlenen amaçlara uygun olarak kullanılması sürecidir.

Kalkınma Amacının Motivasyonu

Eserlerinde her zaman doğrudan ifade etmemiş olsalar da bahsedilen birçok filozof ve diğerleri için kalkınma, ekonomik büyüme, genişleme gibi amaçların temel motivasyonu olarak iki temel yönlendirici bakış açısı söz konusudur.

- *Kalkınmanın daha fazla ekonomik değer üreten, daha fazla ekonomik çıktı ortaya koyan bir süreci hedeflemesi gerektiği fikrini savunur.*
- *Ekonomik değer in ya da ekonomik çıktının her zaman daha yüksek bir yaşam kalitesi, daha uzun ve yoğun bir esenlik hali ya da daha fazla özgürlük ve fırsat getirmediğine işaret ederek, kalkınma sürecini ve hedefini yönlendiren temel motivasyonun ekonomik çıktı olamayacağını iddia eder.*

Kalkınmanın sadece ekonomik çıktıya ilişkin bir olgu olmadığına, ekonomik olarak ilerlemiş kimi ülkelerin bu ilerlemelerine temel teşkil etmesi gereken kimi insani konularda kendilerinden daha az ekonomik büyüklüğe sahip olan ülkelerin daha gerisinde kaldıklarını gösteren ve buradan hareketle de **insani kalkınma paradigmasının** ortaya çıkmasına Ön ayak olan 1998 yılı Nobel Ekonomi Ödülünü alan Amartya Sen'dir.

İnsani Kalkınma: Yalnızca iktisadi çıktıları esas almayan, sosyal maliyeti de göz önünde bulunduran bir kalkınma anlayışınca kabul edilen kalkınmadır.

Temel Varsayımlara Dönük Eleştiriler

Ekonomik değer çıktısı odaklı kalkınma paradigmasının ana varsayımlarını eleştirel bir gözle değerlendiren Alkire ve Deneulin bunları aşağıda belirttiği şekilde sıralayıp açıklamaktadırlar:

- **Kişi başına düşen yüksek gelirin insani gelişme için gerekli olması:** *Ekonomik değer çıktısı odaklı kalkınma stratejileri yüksek gayrisafi millî hasılayı ve kişi başına düşen yüksek bir geliri hedeflemenin arkasında yatan neden olarak gelirin ve materyal zenginliğin bireyin yaşam standardını ve kalitesini yükseltmesinin temel aracı olduğu iddiasına dayandırıyorlar. Kimi koşullarda yüksek gelir ve yüksek yaşam standardı arasında doğrusal bir korelasyon olduğu gözlemlenmekle birlikte, bunun kimi durumlarda söz konusu olmadığı da görülmektedir.*
- **Yüksek gelir sahibi aileler yaşam standardını oluşturan diğer değişkenler açısından da yoksullaşmayacaktır:** *Bu varsayıma göre bir ailenin yüksek bir ekonomik geliri olursa, yaşam standardını oluşturan diğer değişkenlerden faydalanmak açısından da yoksullaşmayacaktır.*

- **Ekonomik büyüme yetersiz beslenme gibi yoksulluk çeşitlerini önünde sonunda azaltacaktır:** Ekonomik büyümenin kaçınılmaz olarak gıda yoksulluğu gibi yoksulluk çeşitlerini azaltacağına dönük olan varsayım yanlıştır.
- **Gelir ve harcama odaklı verilerin diğer yoksulluk verilerine göre daha iyi olması:** Kalkınmaya monetarist yani ekonomik ve finansal zenginlik üzerinden yaklaşan bilim insanları gelir ve harcama odaklı verilerin diğer kalkınma verilerinden daha güvenilir olduğunu belirterek diğer kalkınma analizlerini eleştirmektedir. Öte yandan, gelir, harcama veya tüketim üzerinden yapılan analizler oldukça ciddi sınırlılıklar içermektedir.
- **Ekonomik büyüme insani yaşam standartlarındaki gelişmeden daha kolay başarılabilir:** Ekonomik büyümenin daha kolay gerçekleştirilebilir olduğu yönünde yaygın bir algı vardır. Öte yandan, daha kolay gerçekleştirilebilir olması ekonomik büyümenin her zaman kaçınılmaz olarak toplumların yaşam standardında bir yükselmeyi getirdiğini varsayımımızı gerektirmez.
- **Ekonomik kalkınma insani gelişme hedeflenmeden de devam ettirilebilir:** Ekonomik büyümenin insani çıktıları olmadan yani insan hayatına dönük somut pozitif çıktıları olmadan da devam ettirilebileceğine dönük varsayım büyük oranda çürütülmüştür.

SEN'İN YAPABİLİRLİK YAKLAŞIMI

Sen'in yapabilirlik yaklaşımı normatif bir değerlendirme çerçevesi olarak geliştirilmiş bir yaklaşımdır. Bunun anlamı, yapabilirlik yaklaşımının sadece kalkınma konusunu değil, ama aynı zamanda birçok sosyal olguyu ve sorunu bir norma öncelik vererek değerlendirme yapan bir çerçeve olmasıdır.

Sen'in yaklaşımı kalkınma, sosyal adalet, sosyal seçim, yoksulluk, eşitsizlik, yaşam kalitesi ve standardı, sosyal politika düzenlemeleri gibi değerlendirmeler yapar.

Araçların ve Amaçlardan Farklılaştırılması

Sen yapabilirlik yaklaşımını, bireylerin nelere sahip olduklarıyla değil (gelir ya da zenginliğin diğer formları), ama insanların kendi hayatlarıyla sahip olduklarıyla neleri yapabildikleri ve neler olabildikleriyle ilişkilendiren bir yaklaşım olarak tarif etmektedir.

Yapabilirlik yaklaşımı, bu çerçevede, sosyal düzenlemeleri (örneğin, ekonomi, hukuk ya da çeşitli politikalar) bireylerin değer verdikleri işlevleri gerçekleştirebilme özgürlüklerine göre değerlendirmektedir.

Yapabilirlik yaklaşımında araçlar sadece işlevli oldukları oranda ve bir amaca ulaşmayı kolaylaştırdıkları oranda ya da bireyin değer verdiği bir amacı gerçekleştirmeye yardımcı oldukları oranda değerlidirler. Bu durum yapabilirlik yaklaşımında **araçsal değer** olarak ifade edilirken, araçların hizmet ettiği sonuçlar ise **amaçsal değer** olarak ifade edilmektedir.

Bir ülkenin kalkınmasını ülke insanların sahip olduğu kişisel gelir üzerinden yapan geleneksel kalkınma anlayışı bu gelirin ne kadar yükseltilebileceğine odaklanmaktadır. Öte yandan yapabilirlik yaklaşımına göre gelir, kalkınmanın yani bireylerin değer verdikleri özgürlükleri gerçekleştirmenin sadece bir aracıdır ve tek başına bireyin refahını garanti edemez. Dolayısıyla gelir ve ekonomik zenginliğin hizmet etmesi gereken amaçları bireyin ne derece gerçekleştirebildiği yerine, bireyin ne kadar gelir ve zenginliği elinde tuttuğuna odaklanan, bir diğer deyişle bunları ölçü olarak alan yaklaşımlar, birey refahını araçlara indirgemektedir.

Araçların Amaçlara Dönüştürülmesi:

Çevirim Faktörleri: bu faktörleri kavramsal düzeyde çevirim faktörleri olarak ifade etmekte ve erken dönem eserlerinde kişisel faktörler ve dışsal ya da sosyal faktörler olarak iki kategoride toplamaktadır. Kişisel çevirim faktörleri olarak yaş, cinsiyet, bilişsel ve fiziksel yetiler, vücut büyüklüğü gibi faktörleri işaret ederken, sosyal ya da dışsal faktörler olarak ise çevresel farklılıklar, sosyal düzenlemelerin doğası, bireyin aile ve toplum içerisindeki yerini işaret etmektedir.

Bireylerin, sahip oldukları araçları değer verdikleri işlevlere dönüştürmesini engelleyen ya da kolaylaştıran bu faktörlere çevirim faktörleri denir. Sen, bunları şu şekilde sıralamaktadır:

- **Kişisel farklılıklar (örneğin, yaş, cinsiyet, ergenlik durumu)**
- **Fiziksel çevre farklılıkları (örneğin, iklim farklılıkları)**
- **Sosyal çevre farklılıkları (örneğin şiddet ve suçun olup olmaması ya da toplumsal ilişkilerin doğası)**
- **İlişkisel perspektifteki farklılıklar (örneğin; toplumdaki yerleşik ilişki ve davranış biçimleri, gelenekler, âdetler)**

- *Aile içinde bölüşüm (örneğin, aile içerisinde zenginliğin ve gelirin bölüşümünü düzenleyen kurallar ve normlar)*

Yapabilirlik yaklaşımının kavramsal çerçevesinin netleştirilmesine oldukça önemli katkılar sunmuş Robeyns ise söz konusu bu çevirim faktörlerini daha somut olarak

- *Kişisel çevirim faktörleri (örneğin; bireyin fiziksel durumu, cinsiyeti, metabolizması, yetenek ve zekâsı)*
- *Sosyal çevirim faktörleri (örneğin; ayrımcı uygulamalar, toplumsal cinsiyet rolleri, sosyal hiyerarşiler)*
- *Çevresel çevirim faktörleri (örneğin; iklim koşulları, coğrafi konum, altyapı yatırımları)*

olarak üç başlık altında toplamaktadır.

Kalkınma ve Özgürlük İlişkisi: Bireyin değer verdikleri işlevleri yapıp yapmadıklarına göre değil ve fakat yapabiliyor yapamadıklarına odaklanmayı önermektedir. Bu anlamıyla yapabilirlik yaklaşımı, müreffeh bir hayatı özgürlük, seçim yapabilme, kişinin rızası ya da failliği gibi olgularla ilişkili olarak tanımlamakta ve kalkınmış bir toplumu da özgür iradenin korunduğu, bireylerin özgür iradeleri ile seçtikleri hayatları yaşayıp yaşamadıklarıyla değerlendirmektedir.

Kuramsal düzeyde seçim özgürlüğünün birey refahı ve ülke kalkınması açısından önemi Sen ve diğer birçok bilim insanı tarafından oldukça etkili bir şekilde savunulmuş ve büyük oranda da kabul görmüş olmasına rağmen, bu kuramsal ve oldukça soyut karşıt olgusal vurgunun makro düzeyde yapılacak kalkınma analizlerine (özellikle niceliksel ölçümlere) nasıl yansıtılacağı ise halen tartışılmaktadır. Halihazırda bireylerin değer verdiği ve gerçekleştirdikleri (örneğin, eğitime erişim, sağlık imkânlarına ulaşma ve benzeri) işlevler üzerinden devam eden yapabilirlik odaklı kalkınma analizlerinin, bireylerin değer verdiği işlevleri gerçekleştirilme özgürlüklerine göre nasıl ölçüleceği oldukça ciddi metodolojik zorluklar barınır maltdır.

YAPABİLİRLİKLERİN BELİRLENMESİ YE İNSANİ KALKINMA

Martha Nussbaum yapabilirlik(ler) yaklaşımının gelişmesinde oldukça önemli katkılar koymuş ve Senden sonra bu yaklaşımın en bilinen ikinci ismi olan Amerikalı siyaset bilimcidir. Amartya Sen ve Martha Nussbaum yapabilirlik konusuna yaklaşımlarında temelde birçok konuda fikir birliği içinde olsalar da aralarında kimi önemli fikir ayrılıkları da vardır.

Nussbaum, kısmen kimi özgün yanları da olan kendi yapabilirlikler yaklaşımını ileri sürmüştür.

Yapabilirliklerin Tanımlanması Sorunsalı ve Nussbaum'un Önerisi

Sen'e göre bireyler hangi yapabilirliklerin kendileri için değerli olduğunu kendileri tanımlama özgürlüğüne sahip olmalıdırlar. Zira, her toplumun kendisine Özgü bir iyi hayatı tanımlama ve farklı değer sistemleri olabilir. Onlar adına kalkınmış, iyi ve refah içinde bir hayatı tanımlamak, onların özgürlüklerine müdahale anlamı taşıyabilecektir.

Sen, yapabilirlik yaklaşımını sadece kalkınma konusuna özel olarak değil ve fakat sosyal adalet, yoksulluk, eşitsizlik, yaşam kalitesi, birey esenliği gibi birçok konuda kullanılabilecek bir değerlendirme çerçevesi olarak geliştirmek istemektedir. Bu sebeple özel olarak bir değerli yapabilirlikler listesi tanımlamaktan ziyade, çerçeve bir kuram oluşturmaya çabalamaktadır.

Sen epistemolojik bir argüman ileri sürmekte ve değerli yapabilirliklerin zamandan ve mekandan bağımsız olarak, saf bir kuramsal veya felsefi bir çalışma olarak sunulamayacağını ileri sürmektedir. Ona göre, toplumların içinde bulunduğu Özgün bağlamdan ve kültürden bağımsız bir yapabilirlikler listesi tanımlamak mümkün değildir.

Nussbaum böyle bir tanımlamadan daha ziyade, birey için bir hayatı değerli yapacak işlevleri "yapabilirlikler" olarak kurgulamakta, bu sebeple onun önerdiği yaklaşım çoğul bir ifade ile yapabilirlikler yaklaşımı olarak tarif edilmektedir. Nussbaum'a göre yapabilirlikler bir anayasal düzenlemenin ruhunu oluşturması gereken temel ve kendine özgü olarak hangi "İyi Hayat" tanımını yaparlarsa yaparlar her birey için değerli olan işlevlerdir.

Nussbaum'un yapabilirlikler yaklaşımı her birey için garanti edilmesi gereken 10 temel yapabilirlik içermekte:

- **Hayat (Life):** Normal bir yaşam süresinin sonuna kadar yaşayabilmek. Çok erken ölmek ya da yaşamaya değmeyecek kadar çok kısa bir yaşama sahip olmamak.
- **Sağlık (Bodily Health):** İyi bir sağlığa sahip olmak; üretken olmak, yeteri kadar beslenebilmek; yeterli bir eve sahip olmak.
- **Bütünlük (Bodily Integrity):** Bir yerden başka bir yere özgürce hareket edebilmek; saldırıdan, cinsel tacizden ve şiddetten uzak olmak; üremede (evlilikte) seçim şansına sahip olmak.
- **Duyumlar; Hayal Gücü ve Düşünce (Senses, Imagination and Thought):** Duyularını kullanabilmek, hayal kurabilmek ve düşünebilmek. Bunları insanca yerine getirebilmek. Ayrıca, bunları yerine getirirken yeteri kadar eğitime sahip olmak.
- **Duygular (Emotions):** Dışarıdaki İnsanlarla ve cisimlerle sevgi bağı kurabilmek; (bizi) kişiyi sevenleri ve kollayanları karşılıklı biçimde sevebilmek. Sevdiklerimizin yokluğunda büyük üzüntü duyabilmek.
- **Muhakeme-Pratik Akıl (Practical Reason):** "İyi" kavramını düşünebilmek. Birisinin yaşamını planlamada iyice düşünüp karar verebilmek.
- **Yakın İlişki (Affiliation):**
 - **Birileriyle yaşayabilmek;** diğer insanlara ilgi ve yakınlık duymak; farklı sosyal ilişkiler kurabilmek; başkasının içinde bulunduğu durumu düşünebilmek.
 - **Kendine saygı duyabilmek;** diğerlerinin haklarına sahip olabilmek; diğer insanlarla eşit olmak.
- **Hayvanlar - Bitkiler (Other Species):** Hayvanlarla bitkilerle ve doğa ile yakın ilişki kurmak ve ilgi duymak.
- **Oyun (Play):** Gülebilmek, oyun oynayabilmek, eğlenebilmek.
- **Çevresinde Kontrol Gücünün Bulunması (Control Over One's Environment):**
 - **Siyasi:** Siyasi seçimlere etkin bir şekilde katılabilmek; siyasi katılım hakkına sahip olmak; serbestçe konuşma hakkına sahip olmak.
 - **Maddi:** Mülk sahibi olabilmek; diğerleriyle eşit mülk haklarına sahip olmak; diğer insanlarla eşit haklar çerçevesinde iş arayabilmek; İş yerinde insan yerine konmak; diğer işçilerle karşılıklı tanıma içerisinde anlamlı ilişkiler kurabilmek.

İnsani Kalkınma Anlayışı

Amartya Sen ve Martha Nussbaum'un öncülüğünde geliştirilen yapabilirlik(ler) yaklaşımı sayesinde insani gelişme anlayışı öne çıkmış ve bu anlayış Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (BMKP) ülkelerin kalkınma performanslarını değerlendirmelerinde temel ölçüt olarak ele alınmaya başlamıştır.

1990 yılından bu yana her yıl yayınlanan İnsani Gelişme Raporu 3 hayati değişkene bir diğer deyişle yapabilirliğe odaklanmaktadır. Bunlar,

- **Uzun ve sağlıklı bir yaşam:** Bir diğer deyişle bireyin doğumunda beklenen yaşam süresi. Ölçümü bireyin ortalama yaşam süresi temel alınarak yapılmaktadır.
- **Bilgi:** Bir diğer deyişle ortalama eğitim süresi. Okur yazar oranı (2/3'ü) ve ilkokul, lise ve üniversite kayıtları yüzdesi (1/3'ü) ile yapılmaktadır.
- **Makul bir yaşam düzeyi:** Ölçümü kişi başına düşen gelir ve alım gücünün Amerikan Doları üzerinden hesaplanmasıyla gerçekleştirilmektedir.

Genellikle İskandinav ülkelerinin ve gelişmiş Batı ekonomilerinin ilk sıraları işgal ettiğini gördüğümüz insani gelişme indeksine göre yapılan sıralamada Türkiye, 2013 yılında 187 ülke arasından 69'uncu sırada, 2014 yılında yine 187 ülke arasından 72'inci sırada, 2015 yılında ise sıralamaya katılan 188 ülke arasından 72'inci ve son olarak da 2016 yılında 188 ülke arasından 71'inci sırada yer almıştır.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. İnsani kalkınma paradigmasının ortaya çıkmasını sağlayan bilim insanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mill
- B) Hayek
- C) Malthus
- D) Smith
- E) Sen

AÇIKLAMA

1998 yılı Nobel Ekonomi Ödülünü alan Amartya Sen İnsani kalkınma paradigmasının öncüsü kabul edilir.

YANIT: E

2. Aşağıdakilerden hangisi insani kalkınma anlayışının temel hedefleri arasında yer almaz?

- A) İnsanların yaşam kalitesini arttırmak
- B) Ekonomik değer çıktısını arttırmak
- C) Sahip oldukları fırsatları arttırmak
- D) İnsanların esenliklerini arttırmak
- E) Sahip olunan özgürlükleri arttırmak

AÇIKLAMA

Ekonomik değer çıktısını arttırmak geleneksel kalkınma anlayışının temel hedefidir. İnsani kalkınma anlayışı ise yaşam kalitesi, fırsatları, esenliği ve özgürlükleri arttırmayı hedefler.

YANIT: B

3. Sadece ekonomik çıktılar üzerinden değil toplumdaki sosyal maliyetleri de göz önüne alan kalkınma anlayışı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsani kalkınma anlayışı
- B) Ekonomik kalkınma anlayışı
- C) Geleneksel kalkınma anlayışı
- D) Modern kalkınma anlayışı
- E) Klasik kalkınma anlayışı

AÇIKLAMA

Geleneksel kalkınma anlayışı sadece ekonomik çıktılara odaklanırken insani kalkınma anlayışı sosyal maliyetleri de kalkınma ölçütü olarak göz önünde bulundurur.

YANIT: A

4. Aşağıdakilerden hangisi ekonomik değer çıktısına göre kalkınma analizi yapan anlayışa eleştiri niteliğinde değildir?

- A) Gelir seviyesi arttıkça diğer sosyal değişkenler artmayabilir.
- B) Ekonomik büyüme beslenme ve barınma gibi temel sorunları azaltmayabilir.
- C) Gelir ve harcama temelli veriler diğer yoksulluk verilerine göre daha kesin sonuçlar vermez.
- D) Sosyal maliyetler göz önünde bulundurulmadan da ekonomik kalkınma devam ettirilebilir.
- E) Kişi başına düşen milli gelir insani gelişme için temel koşul olmayabilir.

AÇIKLAMA

İnsani kalkınma anlayışının ekonomik değer çıktısına göre analiz yapan yaklaşıma getirdiği eleştiriler arasında ekonomik kalkınmanın devam etmesi için sosyal maliyetleri göz ardı etme düşüncesi yoktur.

YANIT: D

5. Sen yapabilirlikler yaklaşımı içerisinde hangi alanlarda değerlendirmeler yaparak, bir toplumun kalkınma seviyesini belirlemeye çalışır?

- A) Ekonomik kalkınma
- B) Sosyal adalet
- C) Yoksulluk
- D) Yaşam kalitesi
- E) Sosyal politikalar

AÇIKLAMA

Ekonomik kalkınma, geleneksel kalkınma anlayışının hareket noktası iken Sen'in yaklaşımında odak noktası diğer toplumsal değer çiktirleridir.

YANIT: A

7. Sen'e göre aşağıdakilerden hangisi çevirim faktörleri arasında yer almaz?

- A) Sosyal çevre
- B) Aile içi bölüşüm
- C) Kişisel farklar
- D) Ekonomik değerler
- E) Fiziksel çevre farkları

AÇIKLAMA

Ekonomik değerler Sen'e göre bir çevirim faktörü değildir. Sen'e göre çevirim faktörleri: Kişisel farklar, fiziksel çevre farkları, sosyal çevre farkları, ilişkisel perspektif farkları ve aile içi bölüşüm-den oluşmaktadır.

YANIT: D

6. Yapabilirlikler yaklaşımına göre bireylerin sahip oldukları araçları değer verdikleri işlevlere dönüştürmelerini engelleyen faktörler hangi kavram ile tanımlanır?

- A) Gelişim faktörleri
- B) Çevirim faktörleri
- C) Ekonomik faktörler
- D) Kalkınma faktörleri
- E) Toplumsal faktörler

AÇIKLAMA

Bireylerin sahip oldukları araçları amaçlarına uygun işlevler için kullanmalarını engelleyen faktörler "çevirim faktörleri" olarak tanımlanır.

YANIT: B

8. Nussbaum'un yapabilirlikler yaklaşımına göre aşağıdakilerden hangisi her birey için garanti edilmesi gereken temel yapabilirlikler içerisinde yer almaz?

- A) Hayat
- B) Sağlık
- C) Düşünce
- D) Oyun
- E) Eğitim

AÇIKLAMA

Nussbaum'a göre temel yapabilirlikler sınıflandırması 10 temel yapabilirlikten oluşur ve içerisinde eğitim başlığı yoktur.

YANIT: E

9. İnsani gelişme raporu aşağıdaki unsurlardan hangisine odaklanır?

- A) Yaşam düzeyi
- B) Ekonomik büyüme
- C) Kıtılık
- D) Küresel ısınma
- E) Gayri safi milli hasıla

AÇIKLAMA

İnsani gelişme raporu 3 temel değişkene odaklanır. Bu değişkenler uzun ve sağlıklı yaşam, ortalama eğitim düzeyi ve yaşam düzeyidir.

YANIT: A

11. Bir mala sahip olmamıza rağmen gerekli alt yapı yatırımları yapılmadığından bu malı kullanamıyorsak bu durum hangi çevirim faktörü ile açıklanır?

- A) Kişisel çevirim faktörü
- B) Çevresel çevirim faktörü
- C) Sosyal çevirim faktörü
- D) İlişkisel çevirim faktörü
- E) Davranışsal çevirim faktörü

AÇIKLAMA

Bir mala sahip olduğumuz halde onu kullanabilecek alt yapıya sahip değilsek bu durum çevresel çevirim faktörlerindeki bir eksiği ifade eder.

YANIT: B

10. İnsani gelişme raporunun odaklandığı konulardan biri olarak ortalama eğitim süresi hesaplanırken hangileri kullanılır?

- A) Okur yazarlık oranı – Üniversite öğrencisi sayısı
- B) İlk, orta, lise ve üniversite mezunları oranları
- C) Okur yazarlık oranı – İlkokul, lise ve üniversite kayıt yüzdeleri
- D) Beyaz yakalı ve mavi yakalı işçi oranları
- E) Toplam öğrenci sayısının nüfusa oranı

AÇIKLAMA

İnsani gelişme raporları hazırlanırken ortalama eğitim süreleri okur yazar nüfusun 2/3'ü ilkokul, lise ve üniversite kayıtlarının da 1/3 alınarak hesaplanır.

YANIT: C

12. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan İnsani gelişme Raporu 2016 yılında hangi konuya odaklanmıştır?

- A) İnsani ilerlemeyi sürdürmek
- B) İnsani kalkınma için çalışmak
- C) Bölünmüş bir dünyada dayanışma
- D) Yeni teknolojileri insani kalkınma için kullanmak
- E) Herkes için insani kalkınma

AÇIKLAMA

Her yıl farklı konulara odaklanan İnsani gelişme raporunun 2016 yılında odaklandığı konu "herkes için kalkınma"dır.

YANIT: E

13. Nussbaum'un yaklaşımına göre "iyi kavramını düşünebilmek" olarak açıklanan yapabilirlik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hayat
- B) Bütünlük
- C) Duyumlar
- D) Muhakeme
- E) Oyun

AÇIKLAMA

İyi kavramı üzerine düşünebilmek Nussbaum'a göre her insanın sahip olması gereken temel yapabilirlikler içerisinde muhakemenin açıklamasıdır.

YANIT: D

15. Aşağıdakilerden hangisi Sen'in yaklaşımında yer alan değerlendirme tipleri arasında yer almaz?

- A) Kalkınma
- B) Sosyal adalet
- C) Eşitsizlik
- D) Cehalet
- E) Yoksulluk

AÇIKLAMA

Sen teorisinde kalkınma, sosyal adalet, sosyal seçim, yoksulluk, eşitsizlik, yaşam kalitesi ve sosyal politika düzenlemeleri noktalarından hareketle değerlendirmeler yapar.

YANIT: D

14. Bir malın değerinin bir amaca ulaşmayı kolaylaştırması oranında belirlenmesi o malın hangi değerini ifade eder?

- A) Araçsal değer
- B) Amaçsal değer
- C) Maddi değer
- D) Piyasa değeri
- E) Nominal değer

AÇIKLAMA

Bir malın bir amaca ulaşmanızı ne kadar kolaylaştırdığı o malın amaçsal değeri ile açıklanır.

YANIT: B

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de yoksulluk olgusunun ortaya çıkışı, tanımı, ölçülmesi konularına odaklanın. Yoksulluk ölçümünde kullanılan temel değişkenleri öğreniniz. Son olarak da yoksulluk ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiye odaklanınız.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
5	1 - 2

Sen, Rein'in sözlerine eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşır. Yoksulluğu mücadele edilmesi gereken bir sorun olarak tanımlarken, Rein'in yoksulların tecrübe ettikleri sefalet ve yoksunluğu temel almak yerine, onların yoksulluklarını yoksul olmayanlara zarar veren bir olgu olarak ele aldığı için sorunlu olduğunu belirtir. Sene göre Rein, yoksulların yoksulluğunu ortadan kaldırmayı, yoksul olmayanların refahının artırılmasının bir aracı olarak görmelere ve bu bakış açısıyla da yoksulları ve tecrübe ettikleri sefaleti araştırmaktadır.

Yoksulluk sorunu yalnızca yoksul nüfusun sorunu değildir. Yoksul olmayanlar için de önemli bir sosyal sorundur.

YOKSULLUĞUN ORTAYA ÇIKIŞINA İLİŞKİN TEMEL NORMATİF YAKLAŞIMLAR

Yoksulluğa Yaklaşımda Hak Eden Yoksul ve Hak Etmeyen Yoksul Ayrımı

Yoksulluğa ilişkin temel yaklaşımların tarihsel arka planının yoksulları iki ana gruba ayırdığı görülmektedir:

- **Hak eden yoksul:** *Yoksullaşmama olanağına sahip olamama, yoksulluğu ortadan kaldıracak potansiyeli bulamama durumu. (Yaşlılar, çocuklar, hasta ve bakıma muhtaç bireyler ve engelliler)*
- **Hak etmeyen yoksullar:** *Bu kategoride, çalışma yaşında ve sağlıklı olan fakat buna rağmen herhangi bir ücretli iş karşılığında kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu bireylerin ihtiyacını karşılamayan ve dolayısıyla da yoksulluk tecrübe eden bireyler yer almaktadır.*

Buradan hareketle, bugün yoksulluğa ilişkin tartışmalarda 2 temel ve karşıt bakış açısının hakim olduğu görmek mümkündür.

1. Bireysel Bir Sorun Olarak Yoksulluk

Normatif bakış açısı, yoksul bireylerin ahlaki, kültürel değerlerine ve eksik/yetersiz olarak görülen davranışlarına odaklanarak, yoksulluğu kendilerinden sonra gelen kuşaklara da aktardıkları kimi karakteristik özelliklerin toplumsal bir sonucu olarak görmektedir.

Yoksulluk sorununu bireyin kendisinden kaynaklanan bir sorun olarak ortaya çıktığı savunana bu bakış açısı, söz konusu iddiayı iki hat üzerinden yürütmektedir.

A. Bireyi yoksulluğa iten karakteristik özelliklerin, bireyin ailesinden aktarılan genetik kimi özelliklerle ilgili olduğu yönündeki genetikçi görüştür.

B. Bireyi yoksulluğa iten karakteristik özelliklerin yoksul bireyin sahip olduğu/edindiği kültürel özellikler ile ilgili olduğu yönündeki bakış açısıdır. Bu bakış açısının sıklıkla işaret ettiği iki kavram bulunmaktadır.

Bunlar, sınıf-altı kavramı ve yardım bağımlılığı kavramıdır.

- **Sınıf- Altı:** *kronik veya yapısal bir şekilde geçerli sınıf ilişkileri yapısının tümüyle dışında kalınması durumudur.*
- **Yardım Bağımlılığı:** *Kronik hale gelen yoksulluk sonucunda sosyal yardımlar olmadan yaşayamayan sosyal katmanı ifade eder.*

Amerikalı siyaset bilimci Charles A. Murray'ın Losing Ground: American Social Policy 1950-1980 (1984) isimli eseriyle popülerlik kazanan sınıf-altı vurgusu, yoksulluğu bu bireylerin patolojik bir özelliği olarak tanımlamaktadır. Murray (1984), Frazier (1932) ve Moynihan (1965)'in Afro-Amerikan semtlerinde günlük hayat üzerine yaptıkları sosyolojik çalışmaya dayanarak yoksulluğu "sosyal patoloji" olarak tanımlar. Ona göre, yoksulluk kültürü içinde yaşayan söz konusu bu bireyler içinde buldukları koşulları onları doğan ve doğal karşılayan, daha çok tembellik, gayrimeşruluk ve suç ile ilişki içindedirler.

2. Yapısal Bir Sorun Olarak Yoksulluk

Yoksulluğu bireye ilişkin nedenlerle değil, daha çok bireyin dışında ortaya çıkan ve gelişen yapısal koşullarla açıklayan bakış açısının ekonomik koşullara, sosyal değişkenlere, emek piyasasında yaşanan değişimlere, bireylerin eğitim hizmetlerine ulaşım ulaşılamamasına, sosyal güvenlik sisteminin işleyişi gibi birçok farklı olguya odaklanmaktadır.

Birçok sosyal bilimci bugün yoksulluktan çıkışın toplumların yapısal dönüşümler yaşamadan mümkün olmadığı konusunda hemfikir durumdadırlar. Macionis ve Piummer, ünlü ekonomist Stephen C. Smith'in yoksulluğu bir tuzak olarak gördüğünü belirterek bu tuzağın toplumların yapısından kaynaklandığını not düşüyorlar. İnsanların tembelle ve cahil oldukları için yoksul olduklarını iddiasının kolaycı bir iddia olduğunu belirten Macionis ve Piummer, Smith'in yoksulluğun yapısal kaynakları olarak ifade ettiği "yoksulluk tuzaklarının bazıları şu şekilde sıralıyorlar:

- **Aile-Çocuk İş Gücü Tuzağı:** Ailelerini desteklemek için çalışmak zorunda kalan çocukların gösterdiği aile-çocuk iş gücü tuzağı.
- **Cehalet Tuzağı:** Eğitime erişimi sağlayacak kaynaklara ve dolayısıyla ileride istihdam olanağı getirecek kaynaklara erişim güçlüklerinin getirdiği cehalet tuzağı.
- **Çalışma Tuzağı:** Yoksulların geleceğe yatırım yapma ve gelecek için plan yapma olanağından mahrum olmaları dolayısıyla yaşadıkları kriz ve bunun getirdiği sürekli çalışma tuzağı.
- **Elverişsiz Koşullar Tuzağı:** Yoksulların daha çok güvencesiz, sigortasız ve kaotik işlerde çalışmaları dolayısıyla içine düştükleri elverişsiz koşullar tuzağı.
- **Borç Esareti Tuzağı:** Yoksulların aldıkları borçları ödeyemeyecek duruma gelmeleriyle ve her borcu bir başka borç olarak kapatma durumları dolayısıyla içine düştükleri borç esareti tuzağı.
- **Bilgisizlik Tuzağı:** Yoksulların güvencesiz, riskli ve uzun saatler çalışmak zorunda kalmalarıyla içine düştükleri zamansızlığın başka bir iş bulma olanağından onları mahrum bırakması ve bunun getirdiği emek piyasasına ilişkin bilgisizlik tuzağı.
- **Sağlıksızlık ve Besinsizlik Tuzağı:** Yoksulların iyi beslenememeleri ve bunun sonucunda kolayca uyuşuklaşmaları/ tembelleşmeleri sonucu ortaya çıkan sağlıksızlık veya besinsizlik tuzağı.
- **Düşük Becerili Olma Tuzağı:** Kötü beslenme ve düşük eğitim seviyesiyle beraber gelen düşük becerili olma tuzağı.
- **Yüksek Doğum Oranı Tuzağı:** Daha çok çocuk sahibi olma durumuyla birlikte gelen yoksul kadının daha çok hamilelik dönemi yaşaması ve üretkenliğinin azalmasını ifade eden yüksek doğum oranı tuzağı.

YOKSULLUĞUN TANIMINA VE ÖLÇÜMÜNE İLİŞKİN TEMEL YAKLAŞIMLAR

Mutlak Yoksulluk

İngiliz sosyolog ve araştırmacılar Charles Booth (1840-1916) ve Seebohm Rowntree'nin (1871-1954) araştırmalarında 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın ilk yarısında Londra ve York şehirlerinde yaptıkları gelir ve tüketim odaklı araştırmalara dayanan mutlak yoksulluk tanımı, bireylerin mutlaka sahip olması gereken minimum bir gelir veya tüketim seviyesinin var olduğu fikrini temel alarak, bu gelirin altında bir gelire ya da bu tüketim seviyesinin altında bir tüketim seviyesine sahip olan bireyleri yoksul bireyler olarak kabul etmektedir. Bu yoksulluk tanımlamasında temel kriter olarak bir bireyin hayatta kalabilmesi ve hayatını sürdürebilmesi için minimum düzeyde gerekli olan mal ve hizmetlere ulaşım ulaşamadığı ele alınsa da daha kolay ölçülebildikleri için bireylerin gelir ve tüketim harcamalarına odaklanarak hesaplanmaktadır.

Bugün kullanılan mutlak yoksulluk hesaplarında her ne kadar Booth ve Rowntree'nin temel aldığı temel ihtiyaçlar çok farklılaşmış ve çok daha çeşitlenmiş olsa da temel mantık aynı kalmıştır. Günümüzde bir çok eleştiriye rağmen mutlak yoksulluk yaklaşımı:

- **Yoksulluk sınırı ve yoksulluğun boyutlarının hesaplanmasında sistematik bir bakış açısını ortaya koyması bakımından,**
- **Ülkeler ve bölgeler arasında karşılaştırmalı bir yoksulluk analizini mümkün kılması açısından,**
- **Kendisinden sonra gelen yoksulluğu ölçme metodlarına öncülük etmesi açısından,**
- **Yoksulluğun ölçülmesinde ve analiz edilmesinde evrensel bir ölçü birimi (gelir ve tüketim harcamaları) ortaya koyması bakımından,**
- **Temel insan ihtiyaçlarının neler olduğuna ilişkin büyük bir sorunsal gündeme getirmiş olması bakımından oldukça önemli bir bakış açısı olarak literatürde yer almaktadır.**

Görelî Yoksulluk

Yoksulluğun hesaplanmasında ve değerlendirilmesinde sosyal ve ekonomik bağlamın özgünlüğüne dikkat çeken ve bu anlamıyla onun görelî bir olgu olduğuna ilişkin vurguyu sistematik bir kavramsal ve analitik çerçeve içinde ortaya ilk kez koyan bilim insanının İngiliz sosyolog Peter Townsend'dir.

Townsend'e göre, eğer en temel ihtiyaçlar üzerinden bir yoksulluk analizi ve ölçümü yapılacaksa evrensel bir temel ihtiyaçlar listesi değil bağlamsal bir temel ihtiyaçlar listesi temel alınmalıdır. Çünkü Townsend'e göre İnsan ihtiyaçları bağlamsal olarak yani içinde yaşadığı toplum tarafından belirlenmektedir.

Townsend'in yoksulluk olgusunun tanımlanmasına ve analizine baktığımızda 5 ayrı nokta öne çıkmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- *Yoksulluk bağlamsal olarak ortaya çıkmakta, içeriği ve unsurları her bağlamda aynı olmamaktadır.*
- *Yoksulluk sorunu sosyal katmanlaşmadan, bir diğer deyişle sosyal eşitsizlikten ayrı düşünülemez.*
- *Yoksulluk sadece materyal ihtiyaçlardan ya da fiziksel ihtiyaçların tatmininden mahrumiyet olarak düşünülemez. Sosyal ve psikolojik/duygusal ihtiyaçların tatmininden mahrumiyet de bir yoksulluk biçimidir.*
- *Yoksulluk sabit değil ama dinamik bir olgudur ve sadece mekâna göre değil, aynı zamanda zamana göre de değişmektedir. Çünkü bireyin toplum hayatına katılmasını gerektiren materyaller zamanın ruhuna göre farklı şekiller alabilmektedir.*
- *Yoksulluğun belirlenmesinde ve değerlendirilmesinde ana ölçüt temel ihtiyaçların tatmini değil, bireyin toplum hayatına katılıp katılmaması olarak ele alınmalıdır.*

Yapabilirlikten Yoksunluk

Yapabilirlikler yaklaşımına göre, bireyin hangi kaynaklara sahip olduğu önemli olmakla birlikte, odak noktasında duran bakış açısı bireyin bu kaynaklarla bir değer atfetmeye nedeni olan pratikleri gerçekleştirme özgürlüğünün olup olmadığıdır.

Yapabilirlik yaklaşımının önemli isimlerinden kabul edilen Ingrid Robeyns, bireyin sahip olduğu kaynakları faydaya çevirip çevirememesinde etkili olan 3 tip faktörü işaret etmektedir. Bunlar;

- **Kişisel faktörler** (Örneğin, bisiklete binebilmek için engelli ya da yaşlı ol m amale),
- **Çevresel faktörler** (örneğin, bisiklet kullanımını mümkün kılan altyapı yatırımlarının yapılmış olması)
- **Sosyal faktörler** (örneğin, bisiklet kullanmayı sınırlamayan sosyal normlar ve kurallar)

Sen ise kaynakların faydaya dönüştürülmesinde etkili olan faktörleri biraz daha ayrıntılı bir perspektif ile şu şekilde sıralamaktadır:

- *Kişisel çeşitlilikler (toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik durumu, vs.)*
- *Fiziksel çevredeki çeşitlilikler (İklim, topografik çeşitlilikler, vs.)*
- *Sosyal İklîmdeki çeşitlilikler (suç ve şiddetin var olup olmaması, bireyler arası ilişkilerin doğası, vs.)*
- *İlişkisel çeşitlilikler (toplumda kurulu davranış kalıpları, gelenekler, vs.)*
- *Aile içi kaynak dağılımı (aile içinde kaynak dağılımını belirleyen kurallar, normlar, vs.)*

Kısaca özetlemek gerekirse, yoksulluğa dönük analizlerde yapabilirlik yaklaşımı;

- *Bireylerin sahip oldukları kaynaklarla yetinmemeyi fakat o kaynaklarla değer verdikleri aktiviteleri gerçekleştirme özgürlüğüne sahip olup olmadıklarına odaklanmayı önermekte,*
- *Kaynak sahipliği ile faydaya ulaşma arasında bir ayırım yapmakta,*
- *Kaynakların faydaya dönüştürülmesinde birçok bireysel, çevresel ve sosyal faktörün değerlendirmeye dâhil edilmesi gerektiğini iddia etmekte,*
- *Yoksulluğun göreceliliği önemli olsa da onun her zaman mutlak bir özü olduğunu ileri sürmektedir.*

YOKSULLUĞUN ÖLÇÜMÜNDE KULLANILAN DEĞİŞKENLER

Temel İhtiyaçlar ve Yaşam Kalitesi

Yoksulluğun analiz edilmesinde ele alınan ölçütlerin temel insan ihtiyaçları ile yakından ilişkili olması gerektiğini İddia eden geniş bir literatür bulunmaktadır.

Alanında yayımlanan ilk çalışmalardan biri olması dolayısıyla oldukça popüler olan ve ilgili literatürde bir klasik olarak düşünülen Maslow'un temel ihtiyaçlar listesi başlangıçta bahsedilmesi gereken bir çalışmadır. Maslow'un temel ihtiyaçlar listesinin önemli bir özelliği, sunulan ihtiyaçlar listesinin hiyerarşik bir model içerisinde sunulması ve tanımlanan ihtiyaçların kendisinden önce gelen ihtiyaç tatmin edilmeden kendisinin tatmin edilemeyeceğini varsaymasıdır. Günümüzde büyük oranda terk edilmiş bu bakış açısı kimi çalışmalarda leksografik sınıflandırma olarak da bilinmektedir.

Maslow'un sunduğu temel ihtiyaçlar listesinin en altında ve dolayısıyla İlk olarak tatmin edilmesi gereken temel İhtiyaçlar İki kategoriye oluşturmaktadır.

- *Bunlar; yemek, su, ısınma ve dinlenmeden oluşan fiziksel ihtiyaçlar*
- *Emniyette olma ve güven hissi değişkenlerinden oluşan güvenlik ihtiyacıdır.*

İkinci kategori ihtiyaçlar ise psikolojik İhtiyaçlar olarak tanımlanmakta ve üç grup ihtiyaç işaret edilmektedir.

- *Duygusal ilişki ve arkadaşlığın oluşturduğu aitlik kategorisi*
- *Sevgi ihtiyacı kategorisi*
- *Prestij ile başarıma ihtiyacının oluşturduğu saygınlık ihtiyacı kategorisi*

Son kategori ise bireyin kendini gerçekleştirme kategorisi olarak ifade edilen ve bir İnsanın kendi potansiyelini tümüyle gerçekleştirebilmesiyle yaratıcı aktivitelerde bulunmasını içeren kategoridir.

Öncü olarak kabul edilebilecek bir diğer çalışma ise Lane'nin siyaset felsefesinin penceresinden temel ihtiyaçlara yaklaşarak sunduğu listedir. Lane'e göre, siyaset felsefesinde hiçbir araştırmacı İnsanların tatmin etmek için uğraştığı ihtiyaçlara dair düşünmeden bir çalışma yapamaz. Maslow, Morray ve Rotter'in İnsan ihtiyaçları olan çalışmalarını temel referans alarak Lane 10 kategoriden oluşan bir temel ihtiyaçlar listesi sunmaktadır. Bunlar;

- *Bilişsel ihtiyaçlar (öğrenme, merak ve anlama),*
- *Süreklilik İhtiyaçları (duygusallık, mantık, doğruluk),*
- *Sosyal ihtiyaçlar (bağlılık, onay ve beğenilme),*
- *Ahlaki ihtiyaçlar,*
- *Saygınlık ihtiyaçları (değer görme, statü sahibi olma ve önemsenme),*
- *Kişilik oluşturma ve bütünleşme ihtiyacı,*
- *Öfkeyi ifade edebilme olanaklarına sahip olma ihtiyacı,*
- *Özerklik ve özgürlük ihtiyacı (seçim yapabilmenin önündeki engellerin kaldırılması),*
- *Kendini gerçekleştirebilme ihtiyacı*
- *Gerçeğe ulaşmada uygun araçlara sahip olma ihtiyacı*

Braybrooke ise iki kategori altında toplanan 12 temel İhtiyaca işaret ediyor. Bunlar;

- *Fiziksel işlev görmek için gerekli olan*
 - *Çevresiyle uyum içinde olma,*
 - *Su ve besin İhtiyacı,*
 - *Boşaltım ihtiyacı,*
 - *Egzersiz ihtiyacı,*
 - *Düzenli olarak dinlenme ve uyku ihtiyacı*
 - *Bireyin vücut bütünlüğünü devam ettirme ihtiyacı*

- *Bireyin sosyal olarak işlev görebilmesi için tatmin edilmesi gerekli olan ihtiyaçlardan oluşmaktadır.*
 - *Arkadaşlık ihtiyacı,*
 - *Eğitim ihtiyacı,*
 - *Sosyal tanınma ihtiyacı,*
 - *Cinsel aktivite ihtiyacı,*
 - *Aşağılanma ve korkudan uzak olma ihtiyacı*
 - *Yaratıcılık ihtiyacı*

Politika yapıcılar tarafından çok sık kullanılan bir liste ise Doyal ve Gough tarafından geliştirilen A Theory of Human Need (1991) çalışmasıdır. Kant felsefesinden esinlenerek geliştirdikleri temel ihtiyaçlar listesinde Doyal ve Gough, hayatta kalma ve kişisel özerklik ihtiyaçlarının evrensel olarak tanımlanacak her insan ihtiyacının öncülü olacağını belirtiyorlar. Hayatta kalma ihtiyacının ve kişisel özerklik ihtiyacının tatmin edilmesi kültürden kültüre farklı araçları gerektirebileceğini belirten Doyal ve Gough, besin ve temiz su ihtiyacı, korunma ve barınma, zararsız bir çevre ve çalışma ortamı, tatmin edici sağlık hizmetleri, güvenlik, anlamlı bir ilişki, ekonomik güvenlik, tatmin edici bir eğitim ve düzenli doğum kontrolü ve çocuk yetiştirme ihtiyaçlarını temel İnsan ihtiyaçları olarak ileri sürüyorlar.

Andrew ve Withey (1976) ise yaşam kalitesinin belirlenmesinde temel alınması gereken kriterleri belirlemek amacıyla gerçekleştirdikleri ve oldukça geniş katılımlı bir alan araştırmasına da dayanan çalışmalarında, insanların hayatlarında kaygı duydukları kategoriler olarak 34 ayrı başlıktan oluşan uzunca bir liste yayımlıyorlar. Kaygı kümeleri olarak isimlendirilen bu kategoriler şu şekilde sıralanıyor: Medya, sosyal standartlar, hava durumu, hükümet, güvenli toplum, ev, para, iş, hizmetler, eğlence etkinlikleri, gelenekler, evlilik, çocuklar, aile ilişkileri, vergiler, hayaller, davranışlar, kabullenilme, kendini toparlayabilirle, erdemler, başarılar, arkadaşlar, din, sağlık, eğitim, iyilik yapma, bağımsız olma, ulaşım ve estetik kaygılar.

Bu alandaki en geniş çalışma olma özelliği gösteren bir araştırma olarak Narayan, Chambers, Shah ve Petesch tarafından gerçekleştirilen ve 47 ayrı ülkede yapılmış yoksulluk çalışmalarının verilerinin analizine dayanan çalışma yaklaşık 60.000 birey ile görüşülerek toplanan verileri bir araya getirmesi bakımından ve görüşülen bireylerin yoksulların kendileri olması açısından literatürde oldukça önemli bir çalışma olarak yer almaktadır.

Narayan ve meslektaşları, maddi veya fiziksel esenlik koşullarına ek olarak, yoksul bireylerin sosyal esenlik, güvenlik ve psikolojik esenlik olarak üç ayrı koşula daha sıklıkla işaret ettiklerini ifade ediyorlar. Bu dört ana başlık altında, yoksulların besine erişim, mülkiyet (toprak sahibi olmak), iş sahibi olmak, sağlık hizmetlerine erişim, güzel görünmek, fiziksel çevrenin güvenliği, çocukların sağlığı, saygınlık ve onur içinde yaşamak, barış ve komşularla iyi ilişkilere sahip olmak, toplumsal huzur, adalete erişim ve hukukun üstünlüğü, yaşlılıkta güvenlik, gelecek kaygısı gütmemek, huzur sahibi olabilmek, mutluluk ve diğerleriyle uyum içinde yaşamayı yoksulluktan kurtulmak ile ilişkilendirdiklerini işaret ediyorlar.

Temel İnsani Değerler ve Yapabilirlikler

Bu değerlendirme ve analiz yönteminin temel insan ihtiyaçları temel alınarak yapılan değerlendirme biçiminden 2 açıdan farklılık gösterdiğini görmekteyiz.

- *Temel insan ihtiyaçları ve yaşam kalitesi listeleri esas alınarak yapılan değerlendirmeler daha somut değişkenler üzerinden gerçekleştirilirken temel insani değerler, insan hakları veya yapabilirlikler üzerinden sürdürülen yoksulluk değerlendirmeleri siyaset ve hukuk felsefesi alanlarında yürütülen çalışmalara referansla daha kapsamlı ve soyut değişkenleri de analizlere dâhil etmektedir.*
- *Temel İnsan ihtiyaçları ve yaşam kalitesi listeleri esas alınarak yapılan değerlendirmelerin daha çok makro boyutlu ve niceliksel yoksulluk analizlerinin gerçekleştirilmesinde kullanılırken temel insani değerler, insan hakları ve yapabilirlikler üzerinden sürdürülen yoksulluk değerlendirmeleri mikro ölçekli, vaka odaklı ve niteliksel analizlerde temel alınmaktadır.*

James Griffin de farklı kültür ve sosyal sınıflardan insanların paylaştıkları genel bir değerler sisteminin olması gerektiğini varsayarak, bir temel insanı değerler listesi üzerine çalışmıştır. Ona göre her bir insanın bir başka insanı kendi eşiği olarak görebilmesi gerekli olan ortak bazı değerleri paylaşmalarıdır. Griffin'e göre bu değerler

- (1) Beğeni ve/ya zevk,
- (2) Bağımsızlık, özgürlük ve minimum materyal sahiplik,
- (3) Anlama,
- (4) Derin bireysel ilişkiler
- (5) Başarma hissi.

Finnis, herhangi bir kültürden, herhangi bir sosyal sınıftan ya da herhangi bir eğitimi düzeyinden her yetişkin insanın kendisine "yaptığımı neden yapıyorum?" ve "diğer insanlar yaptıklarını neden yapıyorlar?" sorularını tekrarlanan bir şekilde sorduklarında kaçınılmaz olarak 7 motivasyona ya da davranışlarını yönlendiren yedi sebebe varacaklardır. Bunlar;

- *Hayatta kalmak,*
- *Bilgiye erişim,*
- *Eğlence,*
- *Estetik deneyim,*
- *Sosyalleşme ya da arkadaşlık,*
- *Nesnel nedensellik*
- *Din*

Finnis'in işaret ettiği ve oldukça soyut olan bu değişkenlerin farklı formlarının çeşitli yoksulluk analizlerinde kullanıldığını görmekteyiz.

Griffin'in önerisinden esinlenerek daha sonra Güney Afrika'da yapılmış kimi yoksulluk araştırmalarında temel alınmış bir "araşsal değerler" listesinde ise Qizilbash şu şekilde ortaya koymaktadır:

- (1) Minimum yeterlilikte besine erişim, sağlık, besin güvenliği, barınma, dinlenme ve güvenlik,
- (2) Temel entellektüel ve fiziksel beceriler ve eğitim,
- (3) Öz saygı ve amaç sahibi olma,
- (4) Beğeni ve/ya zevk,
- (5) Özerklik ve kendi kaderini belirleyebilme/pozitif özgürlük,
- (6) Negatif özgürlük (müdahaleden bağımsız olma),
- (7) Anlayabilme,
- (8) Diğer insanlarla anlamlı bir ilişki kurabilme ve sosyal hayata katılım,
- (9) Başarma

Feminist siyaset felsefecisi Martha Nussbaum, 10 temel başlıktan oluşan bir yapabilirlikler listesi sunmaktadır. Literatürde en çok atıf yapılan ve sadece yoksulluk değil ama aynı zamanda yaşam kalitesi ve standardı araştırmalarında da sıklıkla kullanılan bu liste şu başlıkları içermektedir:

- (1) Yaşam,
- (2) Fiziksel sağlık,
- (3) Beden bütünlüğü,
- (4) Duygu, düşünce ve hayal gücü,
- (5) Hisler,
- (6) Nesnel nedensellik,
- (7) Bağlanma,
- (8) Diğer canlılarla etkileşim,
- (9) Eğlence
- (10) Bireyin kendi çevresini kontrol edebilmesi

Nussbaum'a göre söz konusu bu yapabilirlikler, her toplumda her birey için iyi ve esen bir hayat yaşayabilmenin minimum koşullarıdır. Bu sebeple, her siyasal otorite tarafından kendi vatandaşlarına hem anayasal düzeyde garanti edilmeli hem de etik bir gereklilik olarak kabul edilmelidirler.

Ingrid Robeyns, Özel olarak batı dünyasının kalkınmış ülkeleri için geçerli olmak üzere ve temelde feminist kuramın penceresinden bakarak toplumda kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasının ve kadının toplumsal cinsiyeti dolayısıyla erkeklerden daha yoksul duruma düşmemesi için 14 başlıktan oluşan bir liste önermektedir. Bu başlıklarda kadının tercih hakkı ve özgürlüğünün garanti edilmesinin Batı toplumlarında kadının yaşam kalitesi ve esenliği için önemli olduğunu belirten Robeyns, şu başlıkları sıralamaktadır: Bu 14 yapabilirlik, yaşamı tehlikeye sokan unsurlardan uzak olabilmek, fiziksel olarak sağlıklı olabilmek, bilişsel esenlik, vücut bütünlüğü ve güvenlik, sosyal ilişkilere katılabilmek, siyasi güç, eğitim ve bilgiye erişim, hane için işin tanınması ve piyasa dışı bakım, ücretli iş, barınma ve çevre, hareket kabiliyeti, zaman kullanımında özerklik, saygı ve dini aittik.

YOKSULLUK YE TOPLUMSAL CİNSİYET

Kadınların toplumsal cinsiyetleri dolayısıyla tecrübe ettikleri yoksulluk ve yoksulluk yoğunluğu erkeklerin tecrübe ettiği yoksulluk biçimlerinden ve yoğunluğundan farklılaşabilmektedir.

Yoksullar içerisinde kadınların oranının erkeklerle oranla daha fazla olduğunu tespiti, 'yoksulluğun kadınlaşması' kavramını karşımıza çıkarır. Bir başka deyişle, "yoksulluğun kadınlaşması" yoksul nüfus içerisinde, dengeli dağılımı durumunda eşit olması beklenen kadın-erkek oranının, böyle olmayıp yoksulluğun kadınlar için daha sık görülen bir olgu olmasını ifade eder.

Kadın emeğinin daha çok hane içi emek olarak kurgulanmasını ama ücretli bir emek olarak görülmesini sağlayan bu anlamıyla kadına domestik bir rol atfeden ataerkil toplum yapısı işaret edilmektedir. Bu durumun kaçınılmaz sonucu ise, kadının yoksullaşmasının kolaylaşması ve kadın için yoksulluğu daha kolay içine dönebilir bir sorun hâline dönüştürmektedir.

Kadın toplumsal cinsiyetine sahip olmanın ekonomik hayattaki dezavantajlı sonuçlarından birisi çalışan yoksulluğunu erkeklerin tecrübe ettiğinden hem daha farklı hem de daha yoğun olarak tecrübe etmek şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Kadın emeğinin hem genel olarak toplum tarafından, hem işverenler tarafından ve hatta kendi hemcinsleri tarafından ikincil bir emek olarak görülmesi de kadın emeğini değersizleştirmekte ve dolayısıyla kadının yoksullaşmasına dönük bir etki yaratmaktadır.

Ünlütürk-Ulutaş'a göre yoksulluğun kadınlaşmasının arkasındaki temel nedenler şu şekilde sıralanabilir:

- *Kadın emeğinin değersizleştirilmesi*
- *Kadının iş gücü piyasalarındaki ikincil konumları*
- *Neo-liberal yeniden yapılandırma*
- *Ekonomik kaynaklara eşitsiz erişim*
- *Kamusal hizmetlere eşitsiz erişim*
- *Eğitime eşitsiz erişim*
- *Sosyal koruma yoksunluğu ve sağlığa eşitsiz erişim*

Kadınların yoksulluğunun erkeklerin yoksulluğundan hem daha sık görülen bir olgu olması hem de daha fazla risk teşkil eden bir gerçek olarak ortaya çıkması kaynaklara erişim ve kaynakların kontrolü ile ilgilidir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi hak eden yoksul tanımı içerisinde yer alır?
- A) Hasta
B) Yaşlı
C) Çocuk
D) Bakıma muhtaçlar
E) Öğrenciler

AÇIKLAMA

Hak eden yoksul tanımı yoksulluktan kurtulabilecek potansiyele sahip olamama durumunu ifade etmek için kullanılır. Dolayısı ile öğrenciler bu tanıma dahil edilemez.

YANIT: E

2. Yoksulluk araştırmalarına bakıldığında erken dönem araştırmalar hangi konu üzerine odaklanmıştır?
- A) Sosyal
B) Politik
C) Ekonomik
D) Ailevi
E) Klinik

AÇIKLAMA

Yoksulluk ile ilgili yapılan araştırmalar son dönem hariç ağırlıklı olarak ekonomik gelişmişlik düzeyine odaklanmıştır.

YANIT: C

3. Aşağıdakilerden hangisi yoksulluk ile ilgili ilk araştırmanın yapıldığı ülkedir?
- A) İsviçre
B) İngiltere
C) ABD
D) Rusya
E) Almanya

AÇIKLAMA

Yoksullukla ilgili ilk araştırma 19. yy sonunda İngiltere'de yapılmıştır.

YANIT: B

4. Aşağıdakilerden hangisi yoksulluk seviyesi belirlenirken kullanılan ölçütler arasında yer almaz?
- A) Barınma imkanlarından yoksun olmak
B) Temiz su kaynaklarına ulaşamamak
C) Toplu taşıma araçlarından yoksun olmak
D) Sağlık hizmetlerinden yoksun olmak
E) Temel gıda malzemelerine ulaşamamak

AÇIKLAMA

Yoksulluk belirlenirken kullanılan ölçütleri su, gıda, barınma, sağlık ve giyim şartlarından asgari düzeyde faydalanıp faydalanılmadığına göre belirlenir.

YANIT: C

5. Birleşmiş Milletlere göre mutlak yoksulluk sınırı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Günlük 1 doların altında kazanmak
- B) Günlük 1.25 doların altında kazanmak
- C) Günlük 2 doların altında kazanmak
- D) Günlük 3 doların altında kazanmak
- E) Günlük 5 doların altında kazanmak

AÇIKLAMA

Birleşmiş Milletler'in kalkınma programında belirlediği mutlak yoksulluk sınırı günde 1.25 doların altında kazanca sahip olmaktır.

YANIT: B

6. Bir kişinin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesini sağlayan en alt gelir düzeyine ne ad verilir?

- A) Açlık sınırı
- B) Asgari ücret
- C) Minimal gelir
- D) Geçim indirimi
- E) Gayri safi milli hasıla

AÇIKLAMA

Bir kişinin yaşamını sürdürebilmesi için belirlenen ihtiyaçların karşılanabilmesi için gerekli en alt gelir düzeyine açlık sınırı denir.

YANIT: A

7. Gelişmiş ülkeler ile ilgili yoksulluk araştırmaları yapılırken dikkate alınan yoksulluk kriteri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Gelişmiş yoksulluk
- B) Barınmadan yoksunluk
- C) Mutlak yoksulluk
- D) Asgari yoksulluk
- E) Göreli yoksulluk

AÇIKLAMA

Özellikle gelişmiş ülkelerde yapılan yoksulluk araştırmalarında göreli yoksulluk ölçütünden hareketle değerlendirmeler yapılır.

YANIT: E

8. Aşağıdakilerden hangisi yoksulluğun kişisel nedenleri arasında yer almaz?

- A) Bireysel yetenekler
- B) Gösterilen çaba
- C) Barınmadan yoksunluk
- D) Disiplin anlayışı
- E) Sorumluluk anlayışı

AÇIKLAMA

Yoksulluğun bireysel kaynakları bireysel yetenekler, bireysel tutumluluk seviyeleri, disiplin anlayışları, sorumluluk seviyeleri, gösterilen çabadan oluşur.

YANIT: C

9. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına göre yoksulluk değerlendirmelerinde hangi ölçüt kullanılır?

- A) Göreli yoksulluk
- B) Mutlak yoksulluk
- C) Asgari yoksulluk
- D) İnsani gelişmişlik endeksi
- E) Ekonomik kalkınma endeksi

AÇIKLAMA

1990 yılından beri Birleşmiş Milletler tarafından yoksulluk değerlendirmelerinde insani gelişmişlik endeksi kullanılır.

YANIT: D

10. Bireylerin eğitim mahrumiyeti, yoksulluk ve ya ayrımcılık sebebiyle toplum tarafından uzaklaştırılmaları ya da yaşamın içine dilediklerince katılamamaları durumuna ne ad verilir?

- A) Sosyal Dışlanma
- B) Azınlık
- C) Ötekileştirme
- D) Sosyal öteleme
- E) Toplumsal kabul

AÇIKLAMA

Kişilerin eğitimleri, kazanç seviyeleri, ayrımcılık gibi sebeplerle toplumdan uzaklaştırılmasına ya da toplumsal hayata katılamamalarına sosyal dışlanma denir.

YANIT: A

11. Savaşlar ve doğal afetler gibi unsurlar aşağıdaki hangi yoksulluk nedenleri içerisinde yer alır?

- A) İçsel nedenler
- B) Dışsal nedenler
- C) Çevresel nedenler
- D) Toplumsal nedenler
- E) Siyasal nedenler

AÇIKLAMA

Savaş ve doğal afet gibi beklenmedik durumlar dışsal nedenler içerisinde yer alır.

YANIT: B

13. Kronik veya yapısal bir şekilde geçerli sınıf ilişkileri yapısının tümüyle dışında kalınması durumuna ne ad verilir?

- A) Sınıf içi
- B) Alt kültür
- C) Sınıf altı
- D) Üst kültür
- E) Sınıfsal dışlanma

AÇIKLAMA

Sınıf ilişkileri yapısının tümüyle dışında kalma durumu sürekli hale geldiğinde buna sınıf altı denir.

YANIT: C

12. İnsani yoksulluk nedenleri arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Sosyal yaşama katılma
- B) Yetersiz beslenme
- C) Yaşam süresinin kısalığı
- D) Önlenebilir hastalıklara yakalanma
- E) Çocuk sağlığı koşullarının yetersizliği

AÇIKLAMA

İnsani yoksulluk nedenleri içerisinde sosyal yaşama katılma bulunmamaktadır.

YANIT: A

14. Ünlütürk ve Ulutaş'a göre aşağıdakilerden hangisi yoksulluğun kadınlaşması nedenleri arasında yer almaz?

- A) Kadın emeğinin değersizleştirilmesi
- B) Neo-liberal yapılanmalar
- C) Eğitime eşitsiz erişim
- D) Toplumda fırsat eşitliğinin bulunması
- E) Kadının işgücü piyasalarındaki ikincil konumda oluşu

AÇIKLAMA

Toplumda fırsat eşitliği bulunması kadınların yoksullaşmasının aksine eşit şartlarda çalışma imkanı bulmaları açısından olumlu bir durumdur.

YANIT: D

ARA DENEME SINAVI

1. Aşağıdakilerden hangisi sanayi devriminin ortaya çıkış nedenleri arasında sayılamaz?
 - A) Yeni kıtaların keşfi
 - B) Sömürgecilik faaliyetleri
 - C) Deniz ticaretindeki gelişmeler
 - D) Buhar makinesinin icadı
 - E) Amerika'da iç savaşın çıkması
2. Yeniden dağıtıcı ya da sosyal adalete ilişkin bir tartışmada "eşitlik" kavramım ilk kez vurgulayan düşünür kimdir?
 - A) Aristoteles
 - B) Platon
 - C) A. Smith
 - D) Bourgeois
 - E) Malthus
3. Sanayi Devrimi'nin ekonomik düşünce anlamında temellerini atan ilk iktisatçı kimdir?
 - A) Malthus
 - B) A. Smith
 - C) Ricardo
 - D) Toynbee
 - E) Taylor
4. Dünya Çalışma Örgütü (ILO) hangi antlaşma ile kurulmuştur?
 - A) Mondros Antlaşması
 - B) Versay Antlaşması
 - C) Lokarno Antlaşması
 - D) Triyannon Antlaşması
 - E) Nöyyi Antlaşması
5. Kamusal faydayı en çok yansıtacak olan şeyin mutluluk olduğunu öne süren ve faydacı yaklaşımında kurucularından sayılan düşünür kimdir?
 - A) Toynbee
 - B) Ricaro
 - C) Taylor
 - D) Bentham
 - E) Malthus

6. İşçilerin elde ettiği ücret gelirinin sadece temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olduğu en düşük ücret düzeyini ifade eden kavram aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Sefalet Ücreti
 - B) Yaşam Ücreti
 - C) Üretim Ücreti
 - D) Hayatta Kalma Ücreti
 - E) Asgari Ücret
7. Aşağıdaki bilim insanlarından hangisi Sosyal Politikanın kurucuları arasında gösterilir?
 - A) A. Smith
 - B) Heywood
 - C) Sismondi
 - D) R. Owen
 - E) C. Fourier
8. Çoğu zaman yasal bir düzenlemeye konu olmasa da kurumların, sosyal norm ve değer sistemlerinin, ekonomik yapının işleyişi dolayısıyla ortaya çıkan yoksulluk ve eşitsizlik gibi sosyal sorunların tartışma ve araştırma başlığı yapıldığı alan olarak tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Ceza Adaleti
 - B) Hukuki Eşitlik
 - C) Sosyal Adalet
 - D) Sosyal Dayanışma
 - E) Sosyal Eşitsizlik
9. En temel ihtiyaçlar üzerinden bir yoksulluk analizi ve ölçümü yapılacaksa evrensel bir temel ihtiyaçlar listesi değil bağlamsal bir temel ihtiyaçlar listesi temel alınmalıdır. Tezini savunan bilim adamı kimdir?
 - A) Heywood
 - B) Townsend
 - C) R. Owen
 - D) Sismondi
 - E) A. Smith
10. Aşağıdakilerden hangisi Liberteryen Adalet Anlayışı için söylenemez?
 - A) Negatif özgürlük anlayışı hakimdir.
 - B) Kazanım, transfer ve elde tutma ilkelelerinin her bireye başlangıçta eşit olarak sağlanması gerektiğini vurgular.
 - C) Süreç odaklı bir adalet anlayışıdır.
 - D) Bir zenginliğin yada değerlerin kazanılmasındaki temel etken bireyin emek ve yeteneğidir.
 - E) Bireyin seçim ve davranışlarının sonuçlarını etkileyen kendi dışında unsurlar vardır.

11. Aşağıdakilerden hangisi Rawls'ın dile getirdiği ana sosyal metalar içerisinde yer almaz?

- A) Gelir ve Zenginlik
- B) Temel hak ve özgürlükler
- C) Hareket özgürlüğü
- D) Bakım ve gözetim özgürlüğü
- E) Özsaygının toplumsal temelleri

12. "Eşit işe eşit ücret" ve ya istihdam koşullarında toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konular etik konulardır. Bu ilkeler ihlal edilse bile bireyler mutlu ise ortada bir sorun yoktur. Diyen biri aşağıdaki hangi sosyal adalet anlayışını benimsemiştir?

- A) Bireysel Sosyal Adalet Anlayışı
- B) Rawls'cı Sosyal Adalet Anlayışı
- C) Faydacı Sosyal Adalet Anlayışı
- D) Liberteryen Sosyal Adalet Anlayışı
- E) Sözleşmecî Sosyal Adalet Anlayışı

13. İnsani kalkınma paradigmasının ortaya çıkmasını sağlayan bilim insanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mill
- B) Hayek
- C) Malthus
- D) Smith
- E) Sen

14. Nussbaum'un yapabilirlikler yaklaşımına göre aşağıdakilerden hangisi her birey için garanti edilmesi gereken temel yapabilirlikler içerisinde yer almaz?

- A) Hayat
- B) Sağlık
- C) Düşünce
- D) Oyun
- E) Eğitim

15. İnsani gelişme raporunun odaklandığı konulardan biri olarak ortalama eğitim süresi hesaplanırken hangileri kullanılır?

- A) Okur yazarlık oranı – Üniversite öğrencisi sayısı
- B) İlk, orta, lise ve üniversite mezunları oranları
- C) Okur yazarlık oranı – İlkokul, lise ve üniversite kayıt yüzdeleri
- D) Beyaz yakalı ve mavi yakalı işçi oranları
- E) Toplam öğrenci sayısının nüfusa oranı

16. Bir malın değerinin bir amaca ulaşmayı kolaylaştırması oranında belirlenmesi o malın hangi değerini ifade eder?

- A) Araşsal değer
- B) Amaçsal değer
- C) Maddî değer
- D) Piyasa değeri
- E) Nominal değer

17. Yoksulluk araştırmalarına bakıldığında erken dönem araştırmalar hangi konu üzerine odaklanmıştır?

- A) Sosyal
- B) Politik
- C) Ekonomik
- D) Ailevi
- E) Klinik

18. Birleşmiş Milletler'e göre mutlak yoksulluk sınırı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Günlük 1 doların altında kazanmak
- B) Günlük 1.25 doların altında kazanmak
- C) Günlük 2 doların altında kazanmak
- D) Günlük 3 doların altında kazanmak
- E) Günlük 5 doların altında kazanmak

19. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına göre yoksulluk değerlendirmelerinde hangi ölçüt kullanılır?

- A) Göreli yoksulluk
- B) Mutlak yoksulluk
- C) Asgari yoksulluk
- D) İnsani gelişmişlik endeksi
- E) Ekonomik kalkınma endeksi

20. Savaşlar ve doğal afetler gibi unsurlar aşağıdaki hangi yoksulluk nedenleri içerisinde yer alır?

- A) İçsel nedenler
- B) Dışsal nedenler
- C) Çevresel nedenler
- D) Toplumsal nedenler
- E) Siyasal nedenler

YANITLAR

1. E	6. A	11. D	16. B
2. A	7. C	12. C	17. C
3. B	8. C	13. E	18. B
4. B	9. B	14. E	19. D
5. D	10. E	15. C	20. B

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de yaşlanmanın temel dinamiklerini kavradıktan sonra, yaşlılık ile ilgili yapılan çalışma ve araştırmaları değerlendirebilirsiniz. Son olarak da Türkiye’de eşitsiz yaşlanma durumları ve bunun getirdiği riskleri inceleyiniz.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	3 - 4

Günümüzde “çok yaşlı” olarak adlandırılan toplumlar aynı zamanda yüksek refah düzeyine sahiptir. Bu bakımdan düşünüldüğünde toplumsal yaşlanma bir sorun değildir. Yaşlanma sürecine hazır olmak sorunlara yol açabilir.

Toplumsal yaşlanmayı belirleyen faktörler:

- > Hızla düşen doğum oranları
- > Azalan ölüm oranları
- > Göç dinamikleri

TOPLUMSAL YAŞLANMAYI ANLAMAK

Genel Tanımlar

Yaşlılık belirli bir kronolojik yaştan itibaren başlatılan bir döneme işaret etmektedir. (Dünya Sağlık Örgütüne (DSÖ/WHO) göre yaşlılık 65 yaşından itibaren başlamaktadır.) Tanımı; zamana, kültüre, bağlama, deneyime, koşullara ve yasalara göre farklılık gösterebilir. Yine de kronolojik olarak hesaplanan yaş, en basit, en yalın ve en yaygın yaş ölçme biçimidir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, Türkiye’de araştırmacılar, yaşlılık dönemini 60 ya da 65 yaşından itibaren başlatmaktadırlar.

Yaşlanma basitçe biyolojik olarak tanımlanamayacak kadar bireye özgü, yaşamın birçok açıdan değişimine işaret eden, çok katmanlı, benzersiz bir süreçtir.

Yaşlı toplum tanımı, toplam nüfusun içinde 65 yaşından büyük kişilerin oranı %7’yi aşmış toplumları sınıflamak için kullanılmaktadır. Çok yaşlı toplum, toplam nüfusun içinde 65 yaşından büyük kişilerin oranı %10’u aşmış toplumlardır.

- > Türkiye’de 65 yaş ve üzerindeki kişiler ise toplam nüfusun %8,5’ine karşılık gelmektedir.

Yaşlanma hızı bir toplumda yaşlı nüfusunun iki katına çıkması için geçen süreye bakılarak belirlenir.

Doğumda beklenen yaşam süresi, bir kişinin doğumdan itibaren yaşayacağı öngörülen ortalama yaşam süresidir.

Ortanca yaş toplumda yaşayan tüm bireylerin yaşları küçükten büyüğe doğru sıralandığında tam ortada kalan yaş olarak tanımlanır.

Demografik dönüşüm, toplumların doğum ve ölüm oranlarının yüksek olduğu aşamadan daha düşük olduğu aşamalara doğru geçiş yapması olarak tanımlanabilir.

Toplumsal Yaşlanmanın Temel Dinamikleri

Günümüz itibarıyla, dünya genelinde 60 yaş ve üzerindeki nüfusun oranı, toplam nüfusun % 13’üne karşılık gelmektedir. Bu oran, Afrika’da %5, Asya’da ve Latin Amerika’da %12 düzeyindedir. Ancak Okyanusya, Kuzey Amerika ve Avrupa’da, 60 yaş ve üzerindeki insanların oranı, dünya genelindeki oranın üzerindedir. Avrupa ve Kuzey Amerika’da ise yaşlıların oranı çocuklardan (0-14 yaş grubu) daha yüksektir. Yüzyılın sonuna doğru, dünya genelinde 60 yaş üzerindeki insanların oranı, 15 yaşın altındaki kuşaktan daha fazla olacaktır. Yaşlıların sayısı diğer tüm kuşaklardan daha hızlı bir artış göstermektedir. Doğum oranlarının düşmesi ve yaşam süresinin artması, içinde bulunduğumuz yüzyılda dünya genelindeki bir eğilim olmakla birlikte, aynı zamanda toplumsal yaşlanmanın da temel dinamiklerini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin ortalama yaşam süresi, gelişmemiş ve gelişmekte olan bölgelerle kıyaslandığında daha yüksek, gelişmiş bölgelerle kıyaslandığında ise daha düşüktür. Dünya genelinde yaşam süresi 70 yılı aşmıştır. Yaşam süresi toplumsal cinsiyete göre de farklılık göstermektedir. Kadınlar erkeklerden daha uzun yaşarlar. Kadın başına düşen ortalama doğumlara bakıldığında da Türkiye'nin gelişmekte olan ve gelişmemiş bölgelerden daha düşük, gelişmiş bölgelerden ise daha yüksek doğurganlık düzeyinde olduğu dikkat çekmektedir.

YAŞLANMA VE YAŞLILIK ÇALIŞMALARINDA KURAM VE ARAŞTIRMA

Yaşlanma ve yaşlılık çalışmalarında da toplumsal yaşlanmanın dinamiklerini kavrayabilmek, yaşlılığın güçlü ve zayıf yönlerini anlayabilmek, sorunlara çözüm üretebilmek ve avantajlı konumları desteklemek için, sağlam kuramsal bir perspektife dayanan iyi tasarlanmış araştırmalar gereklidir. Nitekim, bilim insanlarının kuram ve araştırmaya neden ihtiyaç duyduklarını somut olarak 4 şekilde açıklayabiliriz:

- *Sorulara yanıt bulma ve sorunları tespit etme ihtiyacını karşılamak için kuram ve araştırmaya ihtiyaç vardır. Böylece, bir olayın neden ve nasıl gerçekleştiğine ya da bir sorunun neden ve nasıl ortaya çıktığına dair geçerli ve güvenilir yanıtlar üretebiliriz.*
- *Ön yargıları, yanlış kanıları, ayrımcı algıları ya da hatalı tespitleri çürütmek için kuram ve araştırmaya ihtiyaç vardır. Örneğin, «yaşlılık bir hastalıktır!», «yaşlanınca üretkenlik yitirilir!» ya da «yaşlılar topluma yük olmaktadır!» gibi ön yargıların, eksik ve hatalı bilgidен kaynaklandığını açıklayabiliriz.*
- *Eşitsizlikleri kapsamlı biçimde açıklayarak, çözüm üretebilmek için kuram ve araştırmaya ihtiyaç vardır. Örneğin, «yoksulluk, yaşlı dul kadınları nasıl etkilemektedir?» sorusuna yanıt bulmak ve böylece yoksulluktan kaynaklı sorunlara çözüm üretebilmek, yoksullukla mücadele edecek araçları geliştirmek mümkün olabilir.*
- *Kalkınmanın sürdürülebilir kılınması, sosyal uygulamaların değerlendirilmesi ve sosyal politikaların üretilmesi sırasında geçerli ve güvenilir bilgileri sağlamak için kuram ve araştırmaya ihtiyaç vardır.*

Kuramsal Yaklaşımlar

Erken Dönem: 1970 Öncesi Kuramsal Yaklaşımlar

Erken dönem kuramlar genel olarak normatif bir yaklaşım sunarlar.

Geri çekilme kuramı: Cumming ve Henry (1961) tarafından sunulan geri çekilme kuramı, yaşlıların toplumdaki geri çekilmelerini, yaşlanma sürecinin doğal bir parçası olarak kabul eder. Bu kurama göre, biyolojik, psikolojik ve sosyal bakımdan geri çekilme, herkesin başına gelecek, kaçınılmaz ve er ya da geç gerçekleşecek olan ölüm sürecine toplum ve bireyin hazırlanması için gereklidir.

Aktivite kuramı: Geri çekilme kuramına yöneltilmiş en önemli eleştirilerden birisini oluşturur. Aktivite kuramı, orta yaş döneminde aktif kalmanın önemine vurgu yaparken, bunun yaşlılık döneminde de sürdürülmesi gerektiğini ileri sürer.

- *Günümüzde yaşlı kavramının yerine «Kıdemli Yurttaş» kavramı tercih edilmektedir.*

Yaş normları: Neugarten tarafından yapılan araştırmalarda bireyin ne yapması ya da ne yapmaması gerektiğini belirleyen önemli bir etken olarak karşımıza çıkar.

Yaş tabakalaşması: 1970'li yılların hemen başında Riley ve arkadaşları yaş tabakalaşması yaklaşımını öne sürmüşlerdir. Onun yaklaşımı, birey ve toplum arasında bir bağ kurar. Sadece yaş normlarında olduğu gibi yapısal bir etkiden söz etmez. O, aynı zamanda sosyal psikolojiden de beslenir. Sosyal yapının bireyin rollerini belirlediğini, aynı zamanda farklılaşan kuşakların, yani sosyalizasyon sürecinin de bireyin rolleri üzerinde etkili olduğunu vurgular.

Modernleşme yaklaşımı: 1970'lerin sonuna doğru, modernleşme yaklaşımının ortaya çıktığı görülmektedir. Modernleşme yaklaşımında, teknolojik gelişmelerin, kentleşmenin ve eğitim düzeyindeki artışın, bireyin yaşam süresini, toplumsal hareketliliği, medeni durum değişimlerini nasıl etkilediği ele alınmaktadır. Bu yaklaşımda, modernleşmenin makro düzeydeki etkilerinin yaşlıların statüsünü de değiştirdiğine vurgu yapılmaktadır.

Gelişme Dönemi: 1980 Sonrası Kuramsal Yaklaşımlar

Bu dönemde ortaya çıkan önemli kuramsal önerilerden birisi olarak **Politik ekonomi yaklaşımının** oluşmasına katkı veren araştırmacılar, 20. Yüzyılda sıkça dile getirilen yaşlı bağımlılığının aslında sosyal olarak inşa edilmiş bir durum olduğuna işaret etmektedirler. Onlara göre, yoksulluk, hatalı bir biçimde, yaşlanma sürecinin kaçınılmaz bir sonucu olarak kabul edilmektedir. O nedenle yaşlıların yoksulluğa uyum sağlaması beklenir.

Politik ekonomi yaklaşımına göre; gerontoloji (yaşlılık bilimi) kuramları, örneğin yoksulluğun sosyopolitik sonuçlarına odaklanmaktan ziyade yaşlılığın ve yaşlanmanın bir sorun olduğunu ileri sürer. Bu hatalı tespit, aslında statükoyu kuvvetlendirir. Aynı zamanda toplumda yaş ayrımcılığını da tetikler.

Yaşlılık çalışmalarında, kuramsal yaklaşımların gelişme döneminde sıkça ele alınan bir başka kuramsal Öneri **başarılı yaşlanma yaklaşımıdır**. Başarılı yaşlanma köklerini aktivite kuramından alır. Yaşlılık döneminde aktif kalmak başarılı yaşlanmanın anahtar unsurudur.

Aktif yaşamı sürdürmenin 4 temel kuralı vardır:

- > Toplumsal yaşama katılmak
- > Egzersiz yapmak
- > Yediklerine özen göstermek
- > Hastalıklardan kaçınmak

Bu dönemde temelleri atılan önemli bir başka yaklaşım ise yaşam döngüsü perspektifidir. Yaşam döngüsü perspektifi 3 kritik öneriyi ileri sürer;

- a) Gelişimsel değişimler ve yaşlanma kesintisiz ilerleyen bir süreçtir;
- b) Değişimler, sosyal, psikolojik ve biyolojik faktörlerin etkileşimiyle gerçekleşir;
- c) Yaşlanma sürecinde yaşam boyu devam eden gelişim çok etkilidir

Çağdaş Yaklaşımlar

Yaşlılık çalışmalarında güncel yaklaşımlar değerlendirildiğinde, **yaşam döngüsü** perspektifinin odağında kuramsal önerilerin güncel araştırmalarda ele alındığı dikkat çekmektedir.

Yaşlanma ve yaşlılık çalışmalarında çağdaş perspektiflerden en önemlisi yaşam döngüsüdür. Çünkü yaşam döngüsü yaklaşımı, hem bireyi hem de toplumsal bir grup olarak yaşlıları ve onun içindeki farklılaşan kesimleri inceler; yaşlılığı yaşamın akışı içinde olağan bir dönemi olarak kabul eder. Yaşam döngüsü perspektifiyle yaşlanma kesintisiz ilerleyen bir süreç olarak kabul edilerek; değişimlerin, sosyal, psikolojik ve biyolojik faktörlerin keşifiyle ortaya çıktığına vurgu yapılır.

Araştırma Teknikleri

Araştırmacılar, sosyal gerçekliği anlamak, betimlemek, açıklamak, keşfetmek için araştırmalara ihtiyaç duyarlar. Geçerli ve güvenilir araştırma bulgularını yorumlayarak sosyal politika oluşturanlara ve uygulayıcılara, sorunları çözmeleri için perspektif sunarlar.

Araştırmacılar, nicel ve nitel olmak üzere iki tür araştırma tekniği ile veri toplarlar. Nicel araştırmalar, ne sorusuna yanıt verirken nitel araştırmalarda nasıl sorusunun yanıtları aranır.

İkincil Veri Analizi

İkincil veri analizinde araştırmacı başka bir kurum tarafından toplanmış verilerin istatistikî analizlerini gerçekleştirir. İkincil veri analizinin en önemli avantajı, veri toplamak için araştırmacıya zaman ve finansal açıdan tasarruf sağlamasıdır.

Tarama Araştırmaları (Sörveyler)

Bu teknikte, standart bir soru kağıdı hazırlanarak, evreni temsilen seçilmiş bir örneklem grubuyla yüzyüze ya da telefon, posta, e-posta vb. iletişim kanalları aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilir. Temsili bir örneklem grubu üzerinde gerçekleştirilen tarama araştırmalarının en önemli avantajı, edinilen bilgilerin evrene genellenebilmesidir.

Katılımcı Gözlem

Bu teknikte, araştırmacı katılımcılarla kendi doğal ortamlarında buluşarak gözlem yapar.

Eylem Araştırmaları

Bu tip araştırmalar sosyal uygulamaları geliştirecek ya da değiştirecek sonuçları ortaya koyabilir. Eylem araştırmalarının 3 önemli özelliği vardır;

- a) Araştırma yaşlılar üzerinde değil, onlarla birlikte yapılır. Katılımcılar aynı zamanda araştırmacının ortakları rolündedir;
- b) Vaka analizleri yapılarak genel eğilimler detaylı bir şekilde çözümlenebilir;
- c) Sorunlara müdahale ederek, onların çözümünden sorumlu İnsanlar için bilgi ve donanım üretilmiş olur.

Yaşam Öyküsü

Yaşlanma sürecine odaklanarak, insanların yaşam Öyküleri üzerinden yaşam boyu süren deneyimleri ortaya koymaya çalışan bir tekniktir. Yaşam öyküleri analiz edilerek, yaşlanma sürecindeki dönüşümler, krizler, gelişim ve tüm bu dönemlerin kişinin yaşamı üzerindeki etkileri değerlendirilir.

> *Türkiye’de yerel düzeyde yaşlanma ve yaşlılık araştırmaları yapılıyor olsa da ne yazık ki henüz kapsamlı biçimde gerçekleştirilen, yaşlanmaya odaklanmış araştırmalar bulunmamaktadır. Kapsamlı ve ulusal düzeyde araştırmalar ışığında, mevcut sorunları tespit ederek gelecek için bulguya dayalı öngörü geliştirmek mümkün olabilir. Ancak, bir ülkenin yaşlanma sürecine hazırlanmaması;*

- *Alt yapısını, fiziksel koşullarını, insan kaynağı hazırlamaması;*
- *Demografik dönüşüm sürecinde esnek ve yaratıcı sosyo-ekonomik politikaları hayata geçirememesi,*
- *Yaratıcı yasal düzenlemeleri oluşturarak, gündelik yaşamda aktif biçimde uygulayamaması, makro ve mikro düzeyde önemli sorunlar yaratacağıdır.*

TÜRKİYE’DE EŞİTSİZ YAŞLANMA

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) güncel verilerine göre Türkiye yaşlı bir toplum olarak sınıflandırılmaktadır. Türkiye’de nüfus içinde 65 yaş ve üzeri insanların oranı %8’i aşmıştır. Her geçen gün yaşlıların oranı artış göstermektedir. Bununla birlikte Türkiye hızla yaşlanmaya devam etmektedir. Şili, Brezilya, Azerbaycan, İran, Kore ve Endonezya gibi ülkelerle birlikte Türkiye de dünyanın en hızlı yaşlanan ülkeleri arasında sayılmaktadır. Türkiye’nin dikkate alınması gereken soru “ne kadar genç bir nüfusunun olduğu” sorusu değil, “nasıl yaşlandığı” sorusudur.

Uzun yaşam, bir ülke için imkan da olabilir, önemli bir sorun haline de gelebilir. Sorunları tespit edebilmek için makro düzeyde gerçekleştirilecek araştırmalarla önemli bazı faktörlerin analizleri neticesinde ortaya konmuş bulgulara ihtiyaç vardır. Nitekim eğitim, sağlık, istihdam, iş ve gelir başlıkları altında, toplumsal cinsiyet ve yaşa göre aşağıda sunulan bulgular, Türkiye nüfusunun hangi eşitsizlikler içinde yaşlandığını göstermektedir.

Türkiye’deki yaşlıların (60+) büyük bir kısmı (%37,8) okuryazar değildir. Okuryazar olmayan yaşlıların oranı, toplumun diğer kesimlerinden fazladır. Genç kuşakların daha eğitilmiş olması şaşırtıcı değildir. Aynı zamanda erkeklerin eğitim düzeyi de daha yüksektir. Son yıllarda kız çocukların okullaşma oranları yükselmiş olsa da kadınların eğitim olanakları bakımından engellendiği bilinmektedir.

Türkiye’de eğitim, gündelik yaşamda karşılaşılan diğer eşitsizlikleri de etkileyen önemli bir faktördür. Örneğin, istihdam söz konusu olduğunda eğitilmiş olan ve olmayanların arasındaki fark açık olarak dikkat çekicidir. İstihdam oranlarındaki eşitsizlik yaş ilerledikçe daha da artmaktadır. Gençler ve eğitimliler, kent-sel alanlarda iş piyasalarında kendilerine daha fazla yer bulmaktadırlar. Yaşlı erkeklerin %63’ü ve yaşlı kadınların da %87’si ise tarım sektöründe istihdam edilmektedir.

Her yaş grubunda sağlık durumları çeşitlilik göstermektedir. Sağlık durumunu belirleyen temel unsur basitçe yaş değildir. Toplumsal cinsiyet ve sosyal sınıf sağlık durumunu etkileyen önemli unsurlardır. Sadece yaşlılar içinde değil, her yaş grubunda kadınlar ve erkekler arasında sağlık durumları bakımından farklılıklar bulunmaktadır.

Yaşlanma sürecindeki etkileri, toplumsal cinsiyet ve sınıf gibi faktörlere göre incelediğimizde, Türkiye’de kuşaklar arasında ve kuşak içinde farklılaşan deneyimler dikkat çekmektedir. Böylece, gelecek elli yıl zarfında Türkiye’yi bekleyen en önemli riskleri değerlendirmek mümkün olabilir. Sosyal güvenlik, istihdam, sosyal korunma, yaşam boyu öğrenim, ayrımcılıkla mücadele gibi eşitsizlik alanları dikkate alındığında, aktif yaşlanma politikalarının eksikliği gelecek için ciddi risk oluşturmaktadır. Aktif yaşlanma politikalarını üretebilmek için bir başlangıç noktasına ihtiyaç vardır. Ulusal düzeyde geçerli ve güvenilir bulguları üretecek boylamsal araştırmalar iyi bir başlangıç noktası olabilir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi biyolojik yaşlanmanın ana nedenidir?
- A) Reflekslerde yavaşlama
B) Hücresel yenilenmenin yavaşlaması
C) Zihinsel fonksiyonların yavaşlaması
D) Görme duyusunun zayıflaması
E) Kas kütlesi kayıpları

AÇIKLAMA

Biyolojik yaşlanmanın temel nedeni hücre yenilenme hızının düşmesi sonucu ortaya çıkan hücre kaybıdır.

YANIT: B

2. Aşağıdakilerden hangisi yaşlanma süreçleri arasında yer almaz?
- A) Biyolojik yaşlanma
B) Psikolojik yaşlanma
C) Sosyal yaşlanma
D) Kronolojik yaşlanma
E) Modern yaşlanma

AÇIKLAMA

Modern yaşlanma, yaşlanma süreçleri içerisinde yer almamaktadır.

YANIT: E

3. Aşağıdakilerden hangisi yaşlanmayı etkileyen unsurlar arasında yer almaz?
- A) Eğitim
B) Cinsiyet
C) Yaşam koşulları
D) Genetik
E) Beslenme

AÇIKLAMA

Yaşam koşulları, cinsiyet, kalıtsal faktörler ve beslenme alışkanlıkları yaşlanmayı etkileyen temel unsurlardır.

YANIT: A

4. Yaşlıların gözetim, korunma ve bakımları yaşlılar için bir hak, devlet için ise bir görev olduğunu ileri süren biri devletin hangi ilkesinden bahsediyordur?
- A) İnsanilik ilkesi
B) Sosyal - hukuk devleti ilkesi
C) Cumhuriyetçilik ilkesi
D) Devletçilik ilkesi
E) Anayasalcılık ilkesi

AÇIKLAMA

Devletlerin sosyal - hukuk devleti ilkesi yaşlıların gözetim, bakım ve korunmalarını yaşlılar için bir hak ve devlet içinde bir görev olarak görür.

YANIT: B

5. Bir toplumda yaşlı nüfusun sayısının iki katına çıkma süresine ne ad verilir?
- A) Yaşlanma süresi
B) Yaşlanma hızı
C) Yaşam beklentisi
D) Yaşam hızı
E) Yaşlanma katsayısı

AÇIKLAMA

Bir toplumdaki yaşlı sayısının iki katına çıkma süresi o toplumun yaşlanma hızını verir.

YANIT: B

6. Aşağıdakilerden hangisi yaşlılıkta yaygın olarak görülen bunama belirtileri arasında yer almaz?
- A) Bulmaca çözememe
B) Yolunu kaybetme
C) Hafıza kayıpları
D) Akıl karışması
E) Davranışsal değişim

AÇIKLAMA

Bulmaca çözememe bunama belirtileri içerisinde yer almamaktadır.

YANIT: A

7. Dünya sağlık örgütüne (WHO) göre kaç yaşından sonraki insanlar yaşlı kabul edilmektedir?
- A) 55
B) 60
C) 65
D) 70
E) 75

AÇIKLAMA

Dünya Sağlık Örgütüne (WHO) göre 65 yaşından sonraki yaşlardaki insanlar yaşlı kabul edilmektedir.

YANIT: C

8. Toplam nüfus içindeki 65 yaşını aşmış insanların sayısı %10'u aşmış toplumlar hangi kavram ile tanımlanır?
- A) Yaşlı toplum
B) Çok yaşlı toplum
C) Ortanca toplum
D) Sağlıksız toplum
E) Sorunlu toplum

AÇIKLAMA

65 yaşını aşmış insanların oranı toplam nüfus içerisinde %10'u aştığında, bu gibi toplumlara çok yaşlı toplumlar adı verilir.

YANIT: B

9. Yaşlanma ve yaşlılık konuları söz konusu olduğunda, bilim insanlarının kuram ve araştırmalara ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Bilim insanlarının bu konularda kuram ve araştırmalara ihtiyaç duymalarının sebepleri arasında aşağıdakilerden hangisi gösterilemez?
- A) Sorulara yanıt bulma ve sorunları tespit etme ihtiyacını karşılamak için kuram ve araştırmaya ihtiyaç vardır.
B) Ön yargıları, yanlış kanıları, ayrımcı algıları ya da hatalı tespitleri çürütmek için kuram ve araştırmaya ihtiyaç vardır.
C) Eşitsizlikleri kapsamlı biçimde açıklayarak, çözüm üretebilmek için kuram ve araştırmaya ihtiyaç vardır.
D) Kalkınmanın sürdürülebilir kılınması, sosyal uygulamaların değerlendirilmesi ve sosyal politikaların üretilmesi sırasında geçerli ve güvenilir bilgileri sağlamak için kuram ve araştırmaya ihtiyaç vardır.
E) İlaç, sağlık ve yaşlı bakımının sürdürülebilmesi için kuram ve araştırmalara ihtiyaç vardır.

AÇIKLAMA

İlaç, sağlık ve yaşlı bakımının sürdürülebilmesi için kuram ve araştırmalara ihtiyaç vardır. Cevabı yaşlanma ve yaşlılık konuları söz konusu olduğunda, bilim insanlarının kuram ve araştırmalara ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Bilim insanlarının bu konularda kuram ve araştırmalara ihtiyaç duymalarının sebepleri arasında yer almamaktadır.

YANIT: E

10. Aşağıdakilerden hangisi geri çekilme kuramının temel varsayımdır?

- A) Yaşlıların deneyimlerin faydalanılmalıdır.
- B) Yaşlılar yaşlanmanın bir sonucu olarak toplumsal hayattan uzaklaşacaklardır.
- C) Yaşlılar için yaşlı bakım evleri kurulmalıdır.
- D) Yaşlıların bir çok sağlık problemi ile yüzleşmeleri kaçınılmazdır.
- E) Yaşlılar gerektiğinde farklı ülkelere seyahat edebilmelidirler.

AÇIKLAMA

Geri çekilme kuramı, yaşlanma sürecinin doğal bir parçası olarak yaşlıların toplumdaki yerini kabul eder.

YANIT: B

12. Yaşam döngüsü perspektifi yaklaşımına göre yaşlanmanın özellikleri arasında aşağıdakilerden hangisi yer almamaktadır?

- A) Yaşlanma kesintisiz ilerleyen bir süreçtir
- B) Değişimlerin sosyal sonuçları vardır
- C) Yaşlanmanın ekonomik sonuçları vardır
- D) Değişimin psikolojik sonuçları vardır
- E) Değişimin biyolojik sonuçları vardır

AÇIKLAMA

Yaşam döngüsü perspektifi yaklaşımına göre yaşlanmanın özellikleri arasında ekonomik sonuçlar bulunmamaktadır.

YANIT: C

11. Günümüzde yaşlı kavramını kullanmaktan kaçınanlar yaşlılar için hangi kavramı kullanmaktadır?

- A) Kıdemli yurttaş
- B) Eski yurttaş
- C) Deneyimli yurttaş
- D) Olgun yurttaş
- E) Üst düzey yurttaş

AÇIKLAMA

Günümüzde yaşlı kavramını kullanmaktan kaçınanlar yaşlılar için kıdemli yurttaş kavramını kullanmaktadırlar.

YANIT: A

13. Aşağıdakilerden hangisi yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili yapılan araştırmalarda çağdaş dönem perspektifleri içerisinde en önemlisidir?

- A) Yaşam döngüsü
- B) Ekonomi yaklaşımı
- C) Başarılı yaşlanma
- D) Modernleşme yaklaşımı
- E) Yaş tabakalaşması

AÇIKLAMA

Yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili bilimsel araştırmalarda geliştirilen çağdaş yaklaşımlar arasında en önemlisi yaşam döngüsü yaklaşımıdır.

YANIT: A

14. Araştırmacıların gerçekleştirdikleri araştırmalarda ne sorusuna yanıt aradıkları araştırma tipi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nitel araştırmalar
- B) Nicel araştırmalar
- C) Surveyler
- D) İkincil veri analizleri
- E) Katılımcı gözlem

AÇIKLAMA

Araştırmacılar, nicel ve nitel olmak üzere iki tür araştırma tekniği ile veri toplarlar. Nicel araştırmalar, ne sorusuna yanıt verirken nitel araştırmalarda nasıl sorununun yanıtları aranır.

YANIT: B

15. Yaşlılıkla ilgili yapılan araştırmalarda kullanılan tekniklerden biri olan tarama araştırmalarının diğer adı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İkincil veri analizi
- B) Katılımlı gözlem
- C) Eylem araştırmaları
- D) Yaşam öyküsü
- E) Survey

AÇIKLAMA

Bilimsel araştırma teknikleri arasında olan tarama araştırmalarının diğer adı surveydir.

YANIT: E

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de istihdamın tanımını iyice öğrenin. Türkiye’de ki emek piyasaları ile ilgili genel bilgileri çalışarak, işsizlik neden ve sonuçlarını değerlendirin. Türkiye’de işsizlik ile ilgili çalışınız.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	3 - 4

İSTİHDAM

Kaynak kelimesi birçok farklı anlamda kullanılmakla birlikte ekonomi biliminde, genel anlamda üretim sürecinde kullanılan üretim faktörlerini tanımlamaktadır. Kısaca “Kıt kaynakların etkin kullanım” olarak tanımlayabileceğimiz ekonomi bilim, kaynakların sınırlı olması gerçekliğine dayanmaktadır. Bu sınırlılık sebebiyle sonsuz olan ihtiyaçların karşılanması adına bu kaynakların akılcı kullanımı önem taşımaktadır. Bu sebeple de ekonomi biliminin temel ilgi alanı, sınırlı olan kaynakların tam ve etkin kullanımı ve de bu kaynakların artırılması olarak değerlendirilebilir.

İstihdamın Tanımı ve Önemi

Üretim, ister mal ister hizmet olarak tanımlanan bazı çıktıkların yaratılması sürecidir. Bu çıktıkların yaratılması için ise bazı girdilerin kullanılması gerekmektedir. Üretim için kullanılan bu girdiler genel anlamda üretim faktörü olarak tanımlanmaktadır. Üretim faktörlerini 4 temel gurup altında değerlendirmek mümkündür. Bu faktörleri kısaca aşağıdaki gibi tanımlamaktadır:

- **Emek:** Üretimde kullanılan insan gücü (Ücret Geliri)
- **Toprak:** Üretimde kullanılan doğal kaynaklar (Rant Geliri)
- **Sermaye:** Üretimde emeğin kullandığı doğal kaynaklar dışındaki her şey (Faiz Geliri)
- **Girişimcilik:** Diğer üç üretim faktörünü birleştirme becerisi. (Kar Geliri)

Bir toplumda yaratılan gelirin düzeyini şekillendiren 2 unsur karşımıza çıkmaktadır.

- Toplumun sahip olduğu üretim faktörlerinin miktarı (düzeyi)
- Bu faktörlerin birbiri ile birleşme yapısı yani teknolojidir.

İstihdam kavramının anlamı geniş ve dar anlamda iki farklı biçimde yorumlanmaktadır. Geniş anlamda, tüm üretim faktörü türlerinin kullanımı olarak yorumlanan istihdam kavramı, dar anlamda ise üretim faktörü türlerinden sadece emeğin kullanım miktarı olarak yorumlanmaktadır.

Toplumda kullanılan üretim faktörü miktarının artması, yaratılan gelirin artışı anlamı taşıdığı için istihdam düzeyi, politika yapıcılar tarafından dikkatle takip edilmekte ve refah düzeyini yükseltmek için, istihdam düzeyini arttırmak önemli bir amaç niteliği taşımaktadır.

- **İstihdam düzeyinin üst sınırı, tam istihdam olarak isimlendirilmektedir.**
- **Kullanılan üretim faktörü miktarı, kullanılabilecek üretim faktörü miktarının altında olması durumu ise İstihdamın tam olması anlamına gelmektedir. Eksik ya da noksan istihdam olarak tanımlanmaktadır.**

İstihdama İlişkin Kavramlar

Çalışma çağındaki nüfus: 15 yaş yukarı ve 65 yaş altı nüfus, potansiyel olarak çalışma çağındaki kabul edilmektedir.

Bağımlı nüfus: Çalışma çağındaki nüfusun belirlenmesinde, alt ve üst yaş limitlerin dışında olan nüfus bağımlı nüfus olarak tanımlanmaktadır.

Kurumsal olmayan nüfus: Elbette ki toplumda 15-65 arasındaki nüfusun tamamının emek piyasasına dâhil olması beklenemez. Nüfusun, Öğrenci ve yetimhane yurtlarında, özel nitelikli hastanelerde, hapisane ve kırsalalarda ikamet edenler dışında kalan kısmına, kurumsal olmayan nüfus denir.

Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus: Kurumsal olmayan nüfusun, 15 ve 65 yaş aralığında olan kısmına, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus denir.

İş gücü: Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içinde, emek piyasasıyla ilişkisi olan nüfus iş gücü olarak tanımlanmaktadır.

İşgücüne dâhil olmayanlar: İşsiz veya istihdamda olmayan 15 yaş üstü nüfus iş gücüne dahil olmayan nüfusu oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu 7 grubu bu nüfus içinde değerlendirmektedir:

İş aramayıp çalışmaya hazır olanlar

- *İş bulma ümidi olmayanlar: Daha önce iş aradığı hâlde bulamayan veya kendi vasıflarına uygun bir iş bulabileceğine inanmadığı için iş aramayan ancak işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirtenler.*
- *Diğer: Mevsimlik çalışma, ev kadını olma, öğrencilik, irad sahibi olma, emeklilik ve çalışamaz hâlde olma gibi nedenlerle iş aramayıp ancak işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirtenler.*

➤ *Mevsimlik çalışanlar*

➤ *Ev işleriyle meşgul olanlar*

➤ *Öğrenciler*

➤ *Emekli olanlar*

➤ *Çalışamaz halde olanlar*

➤ *Diğer: Ailevi ve kişisel nedenler ve bunun dışındaki diğer nedenler ile iş aramayan ve işbaşı yapmaya da hazır olmayan kişiler.*

İstihdam: Türkiye İstatistik Kurumunun resmi İstihdam tanımına göre, işbaşı olanlar (Ücretli, maaşlı, yevmiyeli, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan kişiler) ve işbaşı olmayanlar (İşi ile bağlantısı devam ettiği hâlde, referans haftası içinde çeşitli nedenlerle işinin başında olmayan kendi hesabına veya işveren olarak çalışanlar) grubuna dâhil olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus, istihdam edilen nüfustur.

İstihdamla İlişkin Oranlar

İşgücüne katılım oranı: Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içinde iş gücünün oranıdır. Bir toplumda, emek piyasasına dahil olma potansiyeli taşıyan kişiler içinde, bu piyasaya dahil olan ve olmayanların oransal dağılımını gösteren bu oran, ekonomide insan gücünün üretim sürecine dahil olma eğilimini yansıtmaktadır.

İstihdam oranı: Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içinde istihdam edilenlerin oranıdır. Toplumda üretken olma potansiyeli taşıyan nüfus içinde emek piyasası ile ilişkide olan tüm bireylerin çalışmada olması mümkündür. Dolayısıyla emek piyasası ile ilişkide olan bazı bireyler fiilen çalışma pozisyonunda değildir. İstihdam edilmiş olanların fiilen çalışanlar olması, emek faktörünün üretimde değerlendirilme eğilimini incelemek için istihdam oranının incelemeyi gerekli kılar.

Toplumda İstihdam edilerek üretimde fiilen değerlendirilen bireyleri, istihdam şekillerine göre şu şekilde sıralamak mümkündür;

➤ *Ücretsiz aile işçisi,*

➤ *Kendi namına çalışan,*

➤ *İşveren,*

➤ *Ücretli, maaşlı ya da yevmiyeli çalışanlar.*

Türkiye'de İstihdam Analizi

Türkiye' de 2005'ten 2017 yılına gelirken, 15 ve daha yukarıdaki yaştaki nüfusun 48 milyon civarından 59 milyon seviyelerine, iş gücünün 21 milyon düzeylerinden 31 milyon düzeylerine, istihdam edilenlerin ise 19 milyon düzeylerinden 27 milyon düzeylerine arttığı görülmektedir.

İşgücüne dâhil olmayan nüfus incelendiğinde ise ülkemizde tabloda verilen diğer değişkenlere göre daha düşük bir artış gösterdiği görülmektedir. Ülkemizde 2005 yılından 2017 yılına iş gücüne dâhil olmayan nüfusun 26 milyon seviyelerinden 28 milyon düzeylerine yükselmiştir. İlgili zaman aralığında, Türkiye'de iş gücüne dâhil olmayan nüfus ancak 1,5 milyon düzeyinde bir artış göstermiştir.

İstihdam türleri içinde en büyük payı ücretli, maaşlı veya yevmiyeli istihdam edilenler almaktadır. Bu grup 2009'dan 20114 yılına kadar, 12 milyon civarından 16,5 milyon civarına yükselmiştir.

Türkiye'de gençlerde istihdam oranı diğer yaş gruplarına göre daha düşüktür.

Her iki cinsiyet için de hem iş gücüne katılım hem de İstihdam oranının 2014 yılından 2017 yıla artış görülmektedir. Ancak Her iki oranın da kadınlar için erkeklere göre oldukça düşük düzeylerde gerçekleştiği görülmektedir. 2017 yılının yedinci ayında erkeklerde iş gücüne katılım oranı %79,4 olarak gerçekleşmiş iken kadınlarda bu oran erkeklerin yarısından bile daha düşük bir düzey olan, %38,4'tür.

İŞSİZLİK

İşsizliğin Tanımı ve Ölçülmesi

İşsizliği birçok şekilde tanımlamak mümkündür. Çalışma istek, arzu ve yeterliliğinde olmasına rağmen aradığı hâlde düzenli bir gelir sağlayacak iş bulamayan kişiler işsiz olarak kabul edilmektedir. İşsiz tanımı en genel ifade ile şu şekilde yapılabilir: "İşsiz; işi olmayan, iş arayan ve işe başlamaya hazır olan kişidir".

İşsizliğin 3 kriteri:

- > Kişinin işinin olmaması (referans dönemi içinde ücretli ya da kendi hesabına istihdam edilmemiş olması)
- > Kişi iş arıyor olmalı (İş aramak için girişimde bulunmuş olmalı)
- > Kişi fiziksel ve zihinsel olarak işe başlamaya hazır olmalı (gelen iş teklifini kabul edip 15 gün içinde istihdam edilmeye hazır olmalı)

Uluslararası Çalışma örgütü (ILO) nün yaptığı işsizlik tanımına göre bir kişinin işsiz sayılabilmesi için bu üç kriterin aynı anda gerçekleşmesi gereklidir. İş bulmuş bu nedenle iş aramayan ancak henüz işe başlamamış kişilerde işsiz kabul edilir.

Türkiye İstatistik Kurum (TÜİK) ise işsizliği "Referans dönemi içinde (her ayın pazartesi ile başlayıp pazar ile biten ilk haftası referans dönemi olarak tanımlanır) istihdam hâlinde olmayan kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde İşbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler" olarak tanımlamaktadır.

Türkiye İş Kurumunun yaptığı tanıma göre ise çalışma çağında ve gücünde olan, çalışmak isteyen, Kuruma başvurduğunda asgari ücret düzeyinde gelir getirci bir işi olmayan, Kurum tarafından, henüz kendisine iş bulunamamış aktif kayıtlardaki kişiler işsiz kabul edilmektedir.

Ekonomik olarak işsizliğin tanımı ise; "emek talebiyle emek arzındaki dengenin olmaması" şeklindedir.

İşsizliğin Ölçülmesi

Bir toplumda üretim faktörlerinden emeğin tam kullanılmaması önemli bir refah kaybı anlamına gelmektedir. İşsizlik, gerek bireysel gerek toplumsal anlamda önemli olumsuz etkilere sebep olma potansiyeli taşımaktadır. Bu sebeple de İşsizliğin değerlendirilmesi ve azaltılabilmesi için, oluşturulacak politikaların başarısı öncelikle iş gücü piyasasıyla ilgili önemli bir gösterge olan işsizlik oranının gerçekçi Ölçümünü gerekli kılmaktadır. İşsiz sayısının toplam iş gücü içerisindeki oranı olarak tanımlanan bu oranı;

$$\text{İşsizlik Oranı} = \frac{\text{İşsizler}}{\text{İşgücü}} \times 100 \text{ formülü ile hesaplanır.}$$

İşsizlik oranındaki bir artış ekonomide daralmayı, İşsizlik oranındaki bir azalış ekonomideki genişlemeyi yani canlanmayı gösterir.

Türkiye'de iş gücü piyasasıyla ilgili verilerin hazırlanmasında, nüfus sayımları, Türkiye İş Kurumu verileri, TÜİK tarafından oluşturulan Hane Halkı İşgücü Anketleri, sanayi verileri gibi birden fazla kaynaktan yararlanılmaktadır. Ancak bu durum, sonuçların farklılığına neden olmaktadır. İşsizlik oranının olduğundan daha farklı çıkmasının bir başka nedeni ise ülkemizde de çok sık rastlanan kayıt dışı İstihdam ve gizli işsizlik durumudur.

İşsizlik rakamlarının olduğundan daha düşük hesaplanmasının birçok nedeni vardır. Bu nedenlerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- **Tarımda istihdamının toplam istihdam içindeki payı:** Tarım sektörünün ağırlıklı olduğu ekonomilerde işsizlik düşük çıkmaktadır.
- **Kayıt dışı ekonominin varlığı:** Kayıt dışı istihdam olduğu sürece işsizlik oranları gerçeği yansıtmayacaktır ve işsizlik olduğundan düşük çıkaracaktır.
- **İşsizlik maliyetinin yüksek olması:** İşsizler yaşamlarını devam ettirebilmek adına seçici davranmamakta, yüksek ücret getirisi ve yeteneklerine uygun olmasa bile çalışma yaşamına katılmaktadırlar. Bu durum piyasa ücretinin altında bir ücret alan, ancak mecburi iş gücüne katılmak zorunda olanları temsil eder.
- **Kamunun en büyük işveren durumunda olması:** Kamuda aşırı istihdam gizli işsizliği doğurmaktadır. Bu yapı işsizlik oranlarının olduğundan düşük çıkmasına neden olmaktadır.

İşsizliğin Türleri

İradi işsizlik: Kişinin iradesi ile işsiz olma durumu.

Yapısal işsizlik: Ülkelerin sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarından ya da bu yapıdaki değişimlerden dolayı ortaya çıkman işsizliktir.

Mevsimsel işsizlik: Hava şartlarında meydana gelen olumsuzluklar ve mevsim değişiklikleri nedeniyle ortaya çıkan işsizlik türüdür.

Konjonktürel / Dönemsel işsizlik: Ülkelerin ekonomik yapılarındaki dalgalanmalar nedeniyle ortaya çıkan işsizlik türüdür.

Arızı / Geçici işsizlik: Piyasada çalışılacak iş olmasına rağmen, çalışma yaşamına ilk defa girenlerin işe yerleşmeleri ya da eski işlerinden ayrılıp daha iyi ücret ve çalışma şartlarında yeni bir işe yerleşmek için bekledikleri dönemde yaşanan işsizlik durumudur.

Gizli işsizlik: Çalışma hayatı içerisinde çalışanın üretime hiçbir katkı sağlamaması durumudur.

İşsizliğin Nedenleri

- Nüfus artış hızının yüksek olması
- Tarım sektöründe yaşanan daralma
- Küreselleşme
- Teknoloji
- İşgücü piyasalarında yaşanan değişimler
- İşgücü maliyetleri
- Vasıf-Emek uyumsuzluğu

İşsizliğin Sonuçları

Bireysel ve Toplumsal olmak üzere 2 sonucu olabilir.

İşsizliğin Bireysel Sonuçları

Kişi için bir işe sahip olmak, kendisi ve aile üyelerinin geçimlerini sağlayabilmek için gereksinimden çok bir zorunluluktur. Ancak insanlar çalışma hayatında sadece geçimlerini sağlamak amacıyla bulunmazlar. Çalışma hayatı kişilerin kendilerine olan güvenlerini artırır ve çalışmalarını sonucu bir değer yaratmış olmak kişilere olumlu psikolojik katkı sağlar.

Uzun süre işsiz kalan ve psikolojik sıkıntıya içine giren kişilerde, alkol/uyuşturucu bağımlılığı, boşanma, intihar ve suç işleme eğiliminde artış gözlenmektedir.

İşsizliğin, yarattığı bireysel sorunlardan bir diğeri de mesleki bilgi ve becerilerin aşınması durumudur. Uzun süre işsiz kalan kişilere eski becerilerinin tekrar kazandırılması hem zaman alacak hem de ekonomiye maliyet yükleyecektir.

İşsizliğin Toplumsal Sonuçları

İşsizlik sonucu yaşanan kişisel gelir kayıpları, milli gelirin azalmasına neden olmaktadır. Milli gelirdeki azalmalar, İstihdam yaratacak yatırımların oluşturulmasını engeller. İstihdam yaratacak imkânların daralması ise, işsizliğin çözümünü zorlaştırarak toplumsal boyutta sorunlar yaşanacaktır.

İşsiz kalan kişiler, gelir yetersizliği nedeniyle çocuklarına yeterli düzeyde eğitim imkânı sağlayamayacaktır. İşsiz çocukları ya aileye katkı sağlamak amacıyla erken yaşta çalışma hayatına katılmak zorunda kalacaklar ya da yeterli donanımda eğitim alamadan niteliksiz, vasıfsız iş gücünü oluşturacaklardır.

Kendi bilgi ve becerisine uygun bir iş yaparak gelir sağlayamayan işsizler, kendi niteliklerine uygun olmayan işlerde çalışmak zorunda kalacaklardır. Kendi uzmanlıkları konusunda bir işte çalışmamak üretim ve hizmet kalitesinin düşmesine, kalitedeki düşüş ise müşteri memnuniyetsizliğine neden olacaktır.

İşsizlikle Mücadele

İşsizlikle mücadelede aktif ve pasif istihdam politikalarından bahsedilebilir.

İşsizlikle Mücadelede Pasif İstihdam Politikaları

Pasif istihdam politikaları, işsizliğin olumsuz sonuçlarını gidermeyi amaçlayan politikalar, işsizlikle ilgili olumsuzlukları onarmayı hedefleyen pasif istihdam politikaları, yeni istihdam olanakları sağlamaya yönelik değil, ekonomik olarak güvence sağlamaya yöneliktir.

İşsizlik sigortası; bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterliliğinde olmasına rağmen, kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlere, uğradıkları gelir kayıplarını kısmen de olsa karşılayarak kendilerinin ve aile fertlerinin zor duruma düşmelerini Önleyen, sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren, devlet tarafından kurulan zorunlu bir sigorta koludur, işsizlik sigortası kapsamında bir işyerinde çalışırken ödenen primler ile işsiz kalınması durumunda işsiz kalan kişiye belirli bir süre bir işsizlik maaş ödemesi şeklinde işlemektedir. İşsizlik sigortaları, ilk kez 19. yüzyılın sonlarında sanayi kesiminde uygulanmaya başlamış ve 2. Dünya Savaşı'ndan sonra daha da yaygınlaşmıştır. Türkiye'de işsizlik sigortasıyla ilgili yasal düzenleme, 1999 tarihinde 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunuyla uygulamaya başlamıştır.

İşsizlikle Mücadelede Aktif İstihdam Politikaları

Ekonominin canlanması, yatırımların ve üretimin artması bazen işsizliğin çözümü için yeterli olabilmektedir. Bu çabaların yanında İstihdam politikalarının da uygulanması gerekir. Pasif istihdam politikaları işsizlere gelir sağlamayı amaçlayan uygulamaları kapsarken aktif İstihdam politikaları İşsizlerin işe yerleştirilmesine ve İstihdam yaratılmasına yönelik uygulamaları içerir. Aktif istihdam politikaları uzun dönemli işsizlerin istihdamının artırılmasına yöneliktir. Uygulanan aktif istihdam politikaları, işsizlerin niteliklerini geliştirmek suretiyle verimliliklerini artırarak iş bulmalarına ve çalışma yaşantısına geri dönmelerine destek olmayı amaçlar.

Aktif istihdam politikaları, iş bulmakta büyük sorunlar yaşayan uzun dönemli İşsizler, gençler, kadınlar, özürümler ve göçmen işsizleri hedefler.

Aktif istihdam politikalarının bazıları:

- > Mesleki eğitim programları
- > Kamuda istihdam olanaklarının yaratılması
- > Ücret ve istihdam sübvansiyonları
- > Ücret ve istihdam sübvansiyonları

Türkiye'de İşsizlik

2005 yılın Temmuz ayında ülkemizde işsiz sayısı iki milyonun biraz üzerinde iken, 2009 yılında ilk kez üç milyon üzerine çıkmış, 2017 yılının Temmuz ayında İse, üç milyon beş yüz bini geçmiştir. 2017 Temmuz ayındaki işsiz sayısı, 2005 yılının aynı ayına göre, yaklaşık 1,5 milyon kişi artmıştır. Aynı dönem içinde iş gücüne katılım ve nüfus artışının etkisi dikkate alınsa da işsiz sayısındaki bu artış, %72 gibi önemli bir artış anlamındadır.

Türkiye'de 15-24 yaş arasındaki toplam iş gücü içinde İşsiz olanlarının oranı 2014 yılında %18,2 iken, sonraki yıllar her dönem artış göstererek, 2017 yılında %21,1'e ulaşmıştır.

15-24 yaş aralığındaki kadınların 2014 yılında %20'si işsiz iken, İşsiz olanların oranı 2017 yılında %27,5'e yükselmiştir.

- > Ülkemizde gençlerde ve kadınlarda işsizlik oran çok daha yüksek düzeydedir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi üretim faktörleri arasında yer almaz?

- A) Emek
- B) Sermaye
- C) Toprak
- D) Girişimcilik
- E) Fabrika

AÇIKLAMA

Ekonomik açıdan üretim faktörleri emek, sermaye, toprak ve girişimcilik olmak üzere dört adettir.

YANIT: E

2. Bir ülkede oluşturulan istihdamın miktarı tam istihdam düzeyinin altında kaldığında, bu durumu açıklamak için aşağıdaki terimlerden hangisi kullanılır?

- A) Tam istihdam
- B) Eksik istihdam
- C) Normal istihdam
- D) İşsizlik
- E) Enflasyon

AÇIKLAMA

Eğer bir ülkede istihdam tam istihdam noktasının altında kalmış ise o ülkede eksik istihdam var demektir.

YANIT: B

3. Ülke nüfusunun 15 yaş ve 65 yaş arasında kalan kısmı iktisadi olarak nasıl adlandırılır?

- A) Çalışma çağındaki nüfus
- B) Bağımlı nüfus
- C) Kurumsal olmayan nüfus
- D) İş gücü
- E) İşsiz

AÇIKLAMA

Bir ülkenin nüfusunun 15-65 yaş arasında kalan kısmına çalışma çağındaki nüfus denir.

YANIT: A

4. Aşağıdakilerden hangisi işgücüne dahil olmayan gruplardan biri değildir?

- A) Öğrenci
- B) Emekli
- C) İşçiler
- D) Mevsimlik işçiler
- E) Ev işleriyle meşgul olanlar

AÇIKLAMA

İşçiler işgücüne dahil olduklarından bahsedilen gruplardan birine dahil olmazlar.

YANIT: C

5. Fiilen bir işte çalışanların, emek piyasası ile ilişkide olma potansiyeli olan bireylere oranına ne ad verilir?

- A) İşsizlik oranı
- B) İstihdam oranı
- C) Enflasyon oranı
- D) Büyüme oranı
- E) Döviz paritesi

AÇIKLAMA

Fiilen bir işte çalışanların, emek piyasası ile ilişkide olma potansiyeli olan bireylere oranına istihdam oranı denir.

YANIT: B

6. Türkiye’de toplam istihdam içerisinde en büyük para sahip çalışan grubu aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Ücretli, maaşlı, yevmiyeli çalışanlar
B) Ücretli, maaşlı, mevsimlik çalışanlar
C) Maaşlı çalışanlar
D) Yevmiyeli çalışanlar
E) Ücretli, mevsimlik çalışanlar

AÇIKLAMA

Ücretli, maaşlı ve yevmiyeli çalışanlar Türkiye’de toplam istihdam içerisinde en büyük para sahip çalışan grubudur.

YANIT: A

7. Türkiye’de ki en fazla insan istihdam eden sektör aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Tarım
B) İnşaat
C) Eğitim
D) Ulaştırma
E) İmalat

AÇIKLAMA

İmalat sektörü Türkiye’de en fazla işgücü istihdam eden sektördür.

YANIT: E

8. Aşağıdakilerden hangisi işsizlik rakamları hesaplanırken işsizliğin olduğundan düşük çıkmasının nedenleri arasında yer almaz?
- A) Kayıt dışı ekonominin varlığı
B) Kamunun en büyük işveren durumunda olması
C) Tarımdaki istihdamın fazla olması
D) Sanayileşmenin yüksek olması
E) İşsizlik maliyetlerinin yüksek olması

AÇIKLAMA

Sanayileşmenin yüksek olması işsizliğin direkt olarak düşüreceğinden işsizliğin düşük çıkması nedenleri arasında yer almaz.

YANIT: D

9. Eğer bir kişi kendi isteği ile işsiz kalmayı tercih ediyorsa bu durum hangi kavram ile açıklanır?
- A) İradi işsizlik
B) Genel işsizlik
C) Dönemsel işsizlik
D) Göreli işsizlik
E) Mecburi işsizlik

AÇIKLAMA

Eğer bir bireyin işsizlik durumu kendi isteğine bağlı ise bu duruma iradi işsizlik adı verilir.

YANIT: A

10. Aşağıdakilerden hangisi işsizliği arttıran faktörler arasında sayılamaz?
- A) Hızlı nüfus artışı
B) Tarım sektöründeki daralma
C) Küreselleşme
D) Teknolojik gelişmeler
E) Doğal afetler

AÇIKLAMA

İşsizliği arttıran temel faktörler hızlı nüfus artışı, tarım sektöründe yaşanan daralma, küreselleşme, teknolojik ilerlemeler, işgücü piyasalarında yaşanan değişimler, işgücü maliyetlerindeki artış, vasıf ve meslek uyumsuzluğu sayılabilir.

YANIT: E

11. Aşağıdakilerden hangisi teknolojik ilerleme sebebiyle işini kaybeden insanların oluşturduğu işsizlik grubudur?

- A) İradi işsizlik
- B) Arızı işsizlik
- C) Mevsimlik işsizlik
- D) Yapısal işsizlik
- E) Sınırsız işsizlik

AÇIKLAMA

Teknolojik ilerlemeler üretimde yapısal değişimlere sebep olurlar. Bu sebeple ortaya çıkan işsizliğe de yapısal işsizlik denir.

YANIT: D

12. İşsizlikle mücadelede kullanılan aktif istihdam politikaları içerisinde aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) İşsizlik sigortası
- B) Mesleki eğitim programları
- C) Kamuda istihdam olanakları yaratmak
- D) Ücret ve istihdam sübvansiyonları sağlamak
- E) KOBİ'lerin desteklenmesi

AÇIKLAMA

İşsizlik sigortaları kendi istek ve kusuru dışında işini kaybedenlerin maruz kaldıkları zararların azaltılması için oluşturulmuş devlet tarafından zorunlu bir pasif istihdam politikası türüdür.

YANIT: A

13. Aşağıdakilerden hangisi işsizlik sonucunda ortaya çıkabilecek sorunlar arasında yer almaz?

- A) Gelir düzeylerinin düşmesi
- B) Toplumsal maliyetlerin oluşması
- C) Bireysel maliyetlerin oluşması
- D) Ekonomik büyüme sağlama
- E) Toplumsal sorunlar ortaya çıkması

AÇIKLAMA

İşsizlik üretim kayıplarına sebep olacağından ülkedeki ekonomik büyümenin gerçekleşmesi beklenemez.

YANIT: D

14. Hangi kuruluş işsizliği "İşi olmayan ancak iş arayan ve işe başlamaya hazır olanlar" olarak tanımlamaktadır?

- A) ILO
- B) TÜİK
- C) Çalışma Bakanlığı
- D) UN
- E) NATO

AÇIKLAMA

Dünya Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre işsizlik işi olmayan ancak iş arayan ve işe başlamaya hazır olanlar olarak tanımlanır.

YANIT: A

15. Bir ülkenin belirli bir döneminde üretilen mal ve hizmetlere olan talebin azalması yada mal ve hizmet üretim düzeyi düştüğünde iş gücünün azalması sebebiyle oluşan işsizlik türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Mevsimlik işsizlik
- B) Dönemsel işsizlik
- C) Konjonktürel işsizlik
- D) Yapısal işsizlik
- E) Arızı işsizlik

AÇIKLAMA

Ülkelerde belirli dönemlerde ortaya çıkan ve mal ve hizmet talebindeki azalmaya paralel oluşan iş gücü azalması sonucu oluşan işsizlik tipine konjonktürel işsizlik denir.

YANIT: C

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de göçün tanımı, Türkiye’de göçün nedenleri ve sonuçları konularını detaylı biçimde çalışın. Türkiye’de kentsel sorunlar ve geçkondulaşma konularını çalışın. Türkiye’de kentsel sorunlara karşı oluşturulan sosyal politikaların neler olduğuna odaklanın.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	3 - 4

GÖÇ

İnsanların yaşadıkları bölgelerden ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve çevresel sebeplerden dolayı başka bir bölgeye hareket etmeleri olarak tanımlanır.

Göç, coğrafi mekân değiştirme sürecinin ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi yönleriyle toplum yapısını değişmesine neden olan bir nüfus hareketidir.

Göç tanımları, göçün nedenlerine (zorunlu ve gönüllü göç), göçün amaçlarına (çalışma, sığınma) ve göç edilirken hedefe varmak da kullanılan yöntemlere (yasal, yasa dışı) göre de tanımlanabilir.

Göç olgusu, genel olarak, 2 gruba ayrılır

➤ **İç göç:** Emeğin ülke içi hareketi

➤ **Dış göç:** Emeğin ülkeler arası dolaşımı

Türkiye’de kentlerin nüfus artış hızı genel nüfus artışından hızından fazladır. Bu durum ülke genelinde kırdan kente doğru çok ciddi göç hareketinin olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de kırdan kente gerçekleşen iç göçün başlıca nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kırsal alanlarda nüfusun hızla artması, yüksek doğum oram ve düşük ekonomik gelişme
- Tarımın büyük ölçüde makineleşmesiyle iş gücünün kırsal bölgelerden kentlere kaymak zorunda kalması (1950lerden sonraki iç göçteki artışın temel nedeni)
- Sanayileşmenin plansızlığı, dengesizliği, yetersizliği
- Topraksızlık, toprağın bölünmesi, verimin azalması ve yetersizliği
- Tarımda makineleşmeden bu yana ölçülü toprak reformunun hayata geçirilememesi
- Hazine arazilerinin etkin şekilde kullanılmaması
- Kentsel arazilerin yağmalanmasına merkezî ve yerel yönetimlerin politik nedenlerle göz yummaları
- Deprem, sel felaketi vb. doğal olayların sıklığı, bunlara karşı önceden önlem alma olanağının bulunmayışı
- Kırsal alanlarda sağlık, beslenme, eğitim, ulaşım ve bu gibi olanakların yetersizliği, dengesizliği, denetimsizliği
- İş olanaklarının sadece kent merkezlerinde kurulan fabrikalar ve devlet kurumlarınca sağlanması
- Halkın bilgi, görgü, kültür gibi değer yargılarını yükselten kurumların kırsal bölgelerde bulunmaması ve böylece kentsel yaşamın Özendirici bir nitelik ve nicelik taşıması vb. nedenler
- Gerek iş olanakları, gerek kalkınma düzeyleri bakımından Doğu İle Batı arasındaki eşitsizlik, bölgesel dengesizlik, çevresel ve toplumsal koşulların iticiliği
- Doğu ve Güneydoğuda yıllardan beri çözümlenemeyen ve günümüzde etkisini tüm yönleriyle hissettiren ekonomik, toplumsal ve siyasal içerikli şiddet ve terör olayları, psikolojik baskı, kadın hakları ve kan davaları, töre ve namus cinayetleri, yoksulluk, mesleksizlik, eğitimsizlik

Göçün ülkemiz açısından olumsuz etkileri şunlardır:

- Göç veren yerleşmelerde (özellikle köyler, kasabalar, kırsal alanlarda) nüfus ve iş gücünün transferi hem kırsal nüfus artış hızım hem de toplam nüfus içindeki payım azaltmıştır.
- Yaşanan göçler, kırsal alanların ıssızlaşıp insan kaynağı açısında boşalmasına, üretimin düşmesine; kırsal kalkınma (köy kalkınması) ve modernleşme hamleleri sonucunda yapılan alt yapı, yol-su, elektrik, okul, cami vb. yatırımların atıl kalmasına sebep olmuştur.
- İnsan, emek, üretim ve yatırım kaybı kırsal bölgelerde göçe güdülenmeyi ve özenmeyi, toplumsal dayanışma ve güvensizliği artırmıştır.

- İç göçler sonucunda sanayileşmiş, turizm potansiyeli yüksek, insan yaşamını kolaylaştıran koşullara ve olanaklara sahip büyük ölçekli kent merkezlerinde gecekondular ve varoş sorunları ortaya çıkmıştır.
- Gecekondular ve varoş bölgelerinde altyapı yetersizliği, çevre kirliliğine sebep olmuştur
- Plansız ve illegal yerleşimler kentlerin bütüncül yapısını bozmuştur.
- Gecekondular mahalleleri ve varoşlar çocuklardaki suç oranlarının yükselmesine sebep olmuştur.
- Eğreti yaşam çevreleri, enformel üretime ve enformel iş gücüne kaynaklık ederek kayıtdışılığın artmasına sebep olmuştur.
- Farklı kültürlerden ve farklı etnik yapılardan kentlere özellikle de gecekondular ve varoş yerleşim alanlarına göç edenlerin, tam manasıyla kentli olmayı başaramaması ve İtende bütünleşememesi yalnızlaşmaya, dışlanmışlığa, radikalleşmeye sebep olarak toplumsal gerilimler ve çatışmalar yaratmıştır

KENTSEL SORUNLAR

Kent; yönetim şekli, sosyoekonomik, kültürel ve demografik Özellikleri açısından kırsal bölgelerden ayrılan, tarımsal ve tarım dışı üretim, dağıtım ve denetim mekanizmalarının bir arada toplandığı, teknolojik gelişmişlik düzeylerine göre, belirli bir büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme seviyesine ulaşmış; cemiyet tipi ilişkilerin olduğu, doğurganlık oranının kırsal alana göre daha düşük kaldığı; çekirdek aile tipinin, toplumsal farklılaşmanın, ikincil toplumsal ilişkilerin, uzmanlaşmanın ve sosyal hareketliliğin yaygın; eğitim ve Öğretim faaliyetlerinin gelişkin olduğu yerleşim yerleri olarak tanımlanabilir.

Kentler, sadece yeni bir ekonomik teşkilatlanmayı ve değişmiş bir fiziki çevreyi içermez; kentler aynı zamanda insanın davranış ve düşüncelerine tesir eden yeni bir sosyal düzeni de ifade eder.

Kentler son zamanlarda özellikle göç hareketleri nedeniyle artan nüfus baskısının çok şiddetli hissedildiği mekânlar hâline gelmiştir.

Ülkemizde gecekondular, kent içi çöküntü alanları ve sanayinin desantralizasyonu nedeniyle boşalan eski sanayi bölgeleri çoğu zaman, depreme dayanıksız oluşları, ekonomik ömürlerini tamamlamaları, plansız ve kanunsuz olarak yapılmaları, yasa dışı faaliyetlere ve güvenlik zafiyetlerine uygun ortamlar oluşturmaları nedeniyle daha sağlıklı yapılara dönüştürülmek istenmektedir.

Kentsel dönüşüm, bir kentin tamamının veya belli bir bölümünün değişmesi, başka bir şekle girmesi olarak tanımlanmaktadır.

Gecekondulaşma

Ülkemizde 1950'lerde özel sektördeki sanayileşme, ülkemizdeki yetersiz teknolojinin ithal edilmesi suretiyle gerçekleşebilmiştir. Türkiye'de sanayi gelişirken teknoloji ve sermayenin pahalı olması, ucuz iş gücüne olan talebi arttırmıştır. Bu ucuz iş gücü köylülerden büyük kentlere göç eden ve derme çatma alanlarda yaşayan kişiler tarafından sağlanmıştır. Sanayi bölgelerinin etrafında kent çeperlerindeki, ucuz iş gücü rezervi durumunda olan gecekondular bölgeleri işte tam da bu dönemde artış göstermiştir.

Göçler ve artan nüfus karşısında karşılanamayan konut ihtiyacı için kendi çözümünü üreten gecekondular bir bakıma devlet arazilerine haksız şekilde yerleşerek yasal düzenlemeler ve aflarla bu alanları mülk edinmişlerdir. Bu kişiler, kentsel dönüşümün gündeme geldiği durumlarda ise çoğu zaman talepleri tam olarak karşılanmayınca süreci kesintiye uğratmaya hatta süreci durdurma noktasına gelebilmişlerdir.

Yerinden Edilme

Ülkemizde gerçekleşen yerinden edilme süreçlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Misak-ı Milli sınırlar içerisinde yer alan azınlık nüfusunun Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında ülkeyi terk etmesi (1914-1924)
- Yunanistan ile Türkiye arasındaki zorunlu nüfus mübadelesi (1923-1924)
- İkinci Dünya Savaşı sırasında çıkarılan Varlık Vergisi uygulaması ve buna bağlı olarak gayri Müslimlerin mallarının mülkiyetinin el değiştirmesi (1942)
- İsrail Devletinin kuruluşu ve ülkemizdeki Yahudi grupların bu ülkeye göç etmeleri (1948)
- Kırsal alandan göçün artışı ve 6-7 Eylül Olayları sonucu özellikle Beyoğlu'ndaki Rum nüfusunun Yunanistan'a göçü (1950'ler)
- Kıbrıs olayları nedeniyle Rumların bir kısmının İstanbul'u terk etmesi (1960'lar)
- Kıbrıs Harekâtı ile İstanbul Rumlarının göçü (1974)

Yukarıdaki gelişmeler nedeniyle İstanbul'da yaşayan ailelerin ülkeyi terk etmesi birçok tarihi semtin boşalmasına ve boşalan bu yerlere Anadolu'dan gelen ve işçi sınıfına eklenen göçmenlerin yerleşmesine sebep olmuştur.

Günümüzde yerinden edilme örnekleri çoğunlukla gecekondular bölgeleri ile tarihi, kültürel ve ekonomik değeri olan kent içi çöküntü alanlarında gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları sonrasında ortaya çıkmaktadır.

Soylulaştırma

Soylulaştırma (gentrification), bir kavram olarak ilk kez 1964 yılında sosyolog Ruth Glass tarafından, Londra'nın işçi mahallerindeki konutların orta ve üst sınıf tarafından ele geçirilmesi, bu konutların yerine eskiye nazaran daha şık ve daha lüks konutların yapılması ve bu bölgelerin sosyal karakterini değiştirmesi ile ilgili olarak kullanılmıştır.

Uysal'a göre soylulaştırma önceleri işçi sınıfının ikamet ettiği veya çok sayıda grup tarafından paylaşılan alacakaranlık bölgelerinin genellikle orta sınıflarca veya daha yüksek gelir sahibi gruplar tarafından, sakinlerinin sürülmesi veya yer değiştirilmesiyle gerçekleştirilen, fiziksel, ekonomik, kültürel ve sosyal bir işgaldir.

Soylulaştırmayı kentsel dönüşüm içerisinde farklı açılardan ele alan 2 yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki soylulaştırmayı bir kentsel dönüşüm politikası olarak kabul ederken, diğeri soylulaştırmayı kentsel dönüşümün sonucu oluşan bir yan etki olarak değerlendirmektedir.

Ülkemizde soylulaştırma ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda soylulaştırma olgusu genellikle Büyükşehir Belediyeleri ve TOKİ'nin gecekondularında uyguladığı kentsel dönüşüm projeleriyle birlikte ele alınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında soylulaştırmayı kentsel dönüşüm uygulamaları sonrasında ortaya çıkan durum olarak nitelenmek yerinde olacaktır.

Mekânsal Dışlanma

Mekânsal dışlanma, bir dizi nedenden dolayı belli mekânlara ulaşımında ve mekânlardan yararlanmada sorunların bulunması, engellerle karşılaşılması durumudur. Mekânsal dışlanma temelde yeni orta sınıfların belirli bir ekonomik sermayeye ulaşım, birlikte yaşamak istemedikleri gruplardan uzaklaşarak yeni nesil yerleşkeler olan sitelere ve uydu kentlere göç etmeleri ile oluşmaktadır.

Mekânsal Ayrışma (Kentsel Parçalanma)

Sanayi Devrimi öncesi geleneksel toplumlarda kentler genellikle din, etnik köken, kan bağı ve meslek ilişkilerine dayalı olarak mekânsal ve toplumsal ayrımlar yaşamıştır. 19. yüzyılda ve devamında yaygınlık kazanan kapitalist ekonomi, gücünü yıllar ilerledikçe arttırarak günümüzde artık küreselleşmeyle gelinen noktada kentlerde yeni ayrışma modelleri ortaya çıkarmıştır. Bu ayrışmada özellikle gelir düzeyi, rant, arsa değeri, sınıf yapıları, beşerî ve kültürel sermaye, etnisite, korku ve güvenlik söylemleri gibi belirleyicilerin etkili oldukları görülmüştür.

Kentlerde yaşanan mekânsal ayrışma; alt ve üst sınıflar arası sınırların belirginleşmesi ve halklar arasında kutuplaşmaların oluşması gibi olumsuz durumların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Bu olumsuzluklar ise zamanla birikerek sosyal patlamaların yaşanmasına dolayısıyla kentlerde geniş çaplı çatışmalara sebep olabilmektedir.

Kentsel Kimlik Erozyonu

İnsanları yaşadıkları mekâna bağlayan en önemli unsur, aidiyet duydukları yeri diğer yerlerden farklılaştıran özelliklerdir. Farklı kültürlerle etkileşimde bulunan kentlerde de bilgi ve kültür alışverişi nedeniyle kültürel çeşitliliğin artabildiği ve bu durumun kente bambaşka kimlikler kazandırabildiği unutulmamalıdır.

Kent kimliği, somut ve somut olmayan öğelerden oluşmaktadır.

- > Somut kimlik öğeleri, kentsel mekânı oluşturan görünür öğelerdir.
 - Doğal Somut Kimlik Öğeleri (Topografya, iklim, coğrafi özellikler)
 - Yapay Somut Kimlik Öğeleri (İnsan yapımı öğeler)
- > Somut olmayan kimlik öğeleri ise mekânda her zaman doğrudan karşılığı bulunmayan ancak somut kimliğin şekillenmesinde etkisi bulunan, kentin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısıdır.
 - Sosyal Öğeler (Demografik özellikler, eğitim düzeyi, entelektüel birikim)
 - Kültürel Öğeler (Yaşam biçimleri, Örf-adetler, gündelik yaşam pratikleri)
 - Ekonomik Öğeler (Refah düzeyi, kentleşme, mimari)

Kentsel Suçlar

Hızlı gerçekleşen göçler nedeniyle kentlerde şekillenen eğreti yerleşim yerleri zamanla, yoğun ve heterojen nüfus yapıları, sosyoekonomik yetersizlikleri, altyapı ve sosyal donatı eksikliği gibi nedenlerle suç işlemek için cazip alanlar hâline gelmektedir. Sosyal kontrolün zayıf ve doğal gözetim mekanizmalarının yetersiz olduğu kent içi çöküntü ve gecekondular bölgeleri böylece suç çeteleri için adeta bir karargaha dönüşmektedir.

Suç hukuki anlamıyla "anlama ve isteme yeteneğine sahip bir şahsın kusurlu iradesinin yarattığı icrai veya ihmali bir hareketin meydana getirdiği, yasadaki tanıma uygun, hukuka aykırı ve karşılığında yaptırım olarak bir ceza veya güvenli tedbir uygulanması gereken fiildir".

Kentsel Suçlara Etki Eden Faktörler

- > **Ekonomik Faktörler:** Suça etki eden ekonomik faktörler içerisinde yoksulluğun önemli bir yeri vardır. Nitekim kentlerde yaygın olarak görülen suç ve şiddet olaylarının temelinde işsizlik, yoksulluk ve evsizlik gibi bir dizi yoksunluklar yatmaktadır.
- > **Sosyokültürel Faktörler:** Kentsel suçlara etki eden sosyokültürel faktörleri sosyal yapı, eğitim durumu, kültürel yapılanma, kentlerdeki kolluk kuvvetlerinin sayısı ve yaygınlaşan madde bağımlılığı gibi unsurlar oluşturmaktadır.
- > **Demografik Faktörler:** Kentsel suçlara etki eden demografik unsurlar çoğunlukla göç ve genç nüfusun çoğuyla açıklanmaktadır.
- > **Mekânsal Faktörler:** Kullanılmayan ve fonksiyonel olmayan alanlar, kent tasarımı, kent mekânının yapısı, aydınlatma elemanlarının yeterliliği, nüfus yoğunluğu, nüfus büyüklüğü, nüfus karakteristikleri, kentsel mekânların gece ve gündüz kullanıcı sayısı, gecekondulaşma, kent merkezine uzaklık, kent büyüklüğü, boş konut birimlerinin mevcudiyeti, trafik sıkışıklığı, kolluk kuvvetlerinin ve kent içi gözetim mekanizmalarının etkinliği bu mekânsal faktörlere örnek olarak verilebilir.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi göçün sebepleri arasında gösterilemez?

- A) Ekonomik sebepler
- B) Politik sebepler
- C) Duygusal sebepler
- D) Sosyal sebepler
- E) Kültürel sebepler

AÇIKLAMA

İnsanların yaşadıkları yeri ekonomik, sosyal, politik, kültürel ve çevresel nedenlerle terk ederek başka bölgelere hareket etmelerine göç denir.

YANIT: C

2. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’de gerçekleşen yerinden edilme süreçlerinden biri değildir?

- A) Yunanistan-Türkiye Arasında yaşanan nüfus mübadelesi
- B) Birinci dünya savaşı sırasında çıkartılan varlık vergisi uygulaması sonucu gayri Müslimlerin mallarının mülkiyetinin el değiştirmesi
- C) İsrail’in kurulması ile Yahudilerin İsrail’e göç etmesi
- D) Kıbrıs hareketi ile İstanbullu Rumların göç etmesi
- E) 6-7 Eylül olayları sonucu Rumların Yunanistan’a göçü

AÇIKLAMA

Varlık vergisi uygulaması sonucu gayri Müslimlerin mallarının mülkiyetinin el değiştirmesi birinci değil ikinci dünya savaşı döneminde gerçekleşmiş bir yerinden edilme sürecidir.

YANIT: B

3. Aşağıdakilerden hangisi iç göçün sebepleri arasında gösterilemez?

- A) Kırsalda yaşanan hızlı nüfus artışı
- B) Plansız sanayileşme
- C) Doğal felaketlerin sıklığı
- D) Bölgesel ekonomik denge
- E) Kırsalda yetersiz iş olanakları

AÇIKLAMA

Bir ülkedeki belirli bölgelerin ekonomik olarak birbirinden farklı oluşu yani bölgeler arasında olmuş olan ekonomik dengesizlik iç göçü arttıran bir etkiye sahiptir.

YANIT: D

4. Bir kentteki yerleşim bölgelerinin tamamının yada belirli bir bölümünün değişmesi veya başka bir şekle dönüştürülmesi olarak tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kentsel dönüşüm
- B) Bölgesel yapılanma
- C) Yeniden yapılanma
- D) Toplu konut işlemleri
- E) Görsel iyileştirme

AÇIKLAMA

Bir kentteki yerleşim bölgelerinin tamamının yada belirli bir bölümünün değişmesi veya başka bir şekle dönüştürülmesine kentsel dönüşüm denir.

YANIT: A

5. Türkiye’de özellikle 1950’lerden sonra sanayi sektöründe yaşanan hızlı ilerleme sebebiyle teknoloji ve sermayenin pahalı olması sonucu ucuz işgücüne olan talebin artması ile kentlerde ortaya çıkan yeni yerleşim şekillerine ne ad verilir?

- A) Toplu konut
- B) Gecekondu
- C) Kooperatif
- D) Site
- E) Apartman

AÇIKLAMA

Türkiye’de özellikle 1950’lerden sonra sanayileşmenin hızlanması sonucu köyden kente yaşanan göç sebebiyle gecekondu tipi yerleşimler ortaya çıkmıştır.

YANIT: B

6. Yeni gelişen orta sınıfların belirli bir ekonomik sermayeye ulaştıktan sonra birlikte yaşamak istemedikleri gruplardan uzaklaşmaları ve yeni nesil yerleşim yerleri olan sitelere ve uydu kentlere göç etmelerine ne ad verilir?

- A) Mekansal dışlanma
- B) Sınıfsal ayrışma
- C) Toplumsal uzaklaşma
- D) Kültürel ayrışma
- E) Bölgesel dışlanma

AÇIKLAMA

Mekansal dışlanma yeni gelişen orta sınıfların belirli bir ekonomik sermayeye ulaştıktan sonra birlikte yaşamak istemedikleri gruplardan uzaklaşmaları ve yeni nesil yerleşim yerleri olan sitelere ve uydu kentlere göç etmelerine denir.

YANIT: A

7. Aşağıdakilerden hangisi kent kimliğini oluşturan soyut kimlik öğeleri arasında yer alır?

- A) Doğal öğeler
- B) Kültürel öğeler
- C) Yapay öğeler
- D) İklim öğeleri
- E) Mimari öğeler

AÇIKLAMA

Kent kimliğini oluşturan soyut kimlik öğeleri sosyal, kültürel ve ekonomik öğelerden oluşur.

YANIT: B

8. Aşağıdakilerden hangisi kentlerde bireyleri suça iten sosyo-kültürel unsurlar arasında yer almaz?

- A) İşsizlik
- B) Eğitim seviyesi
- C) Sosyal yapı
- D) Toplumsal dışlanma
- E) Kültürel yapılanma

AÇIKLAMA

İşsizlik kentlerde bireyleri suça iten ekonomik faktörler arasında yer alır.

YANIT: A

9. Aşağıdaki suç çeşitlerinin hangisinde etken olarak ekonomik faktörler gösterilemez?

- A) Hırsızlık
- B) Yağma
- C) Çevreyi kirletme
- D) Dolandırıcılık
- E) Oto hırsızlığı

AÇIKLAMA

Suç çeşitleri içerisinde mala yönelik suçların temelinde ekonomik faktörler yer alır.

YANIT: C

10. Aşağıdakilerden hangisi köyden kente göçün kentlerde ortaya çıkardığı olumsuz etkilerden biri değildir?

- A) Çarpık kentleşme
- B) Nüfus yoğunluğunda artış
- C) Tarımsal üretimin azalması
- D) Kayıt dışı ekonominin artması
- E) Çevre kirliliğinin artması

AÇIKLAMA

Tarımsal üretimin azalması kentlerin göç almasından değil köylerin göç vermesinden kaynaklanmaktadır.

YANIT: C

11. Aşağıdakilerden hangisi kentsel suçların ortaya çıkmasında etkili faktörler arasında yer almaz?

- A) Ekonomik faktörler
- B) Sosyal faktörler
- C) Demografik faktörler
- D) Mekansal faktörler
- E) Teknolojik faktörler

AÇIKLAMA

Teknolojik faktörler kentlerde suç unsurunun ortaya çıkmasında etkili olan faktörler arasında yer almamaktadır.

YANIT: E

12. Anlama ve isteme yeteneğine sahip bir şahsın kusurlu iradesinin yarattığı icrai veya ihmali bir hareketin meydana getirdiği, yasadaki tanıma uygun, hukuka aykırı ve karşılığında yaptırım olarak bir ceza veya güvenlik tedbiri uygulanması gereken fiil olarak tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Göç
- B) Suç
- C) Gecekondulaşma
- D) Yerinden etme
- E) Kentsel dönüşüm

AÇIKLAMA

Anlama ve isteme yeteneğine sahip bir şahsın kusurlu iradesinin yarattığı icrai veya ihmali bir hareketin meydana getirdiği, yasadaki tanıma uygun, hukuka aykırı ve karşılığında yaptırım olarak bir ceza veya güvenlik tedbiri uygulanması gereken fiil olarak tanımlanan kavram suçtur.

YANIT: B

13. Ülkemizde ilk defa toplu konut kooperatifleri hangi yıllarda ortaya çıkmıştır?

- A) 1924-1925
- B) 1934-1935
- C) 1944-1945
- D) 1954-1955
- E) 1964-1965

AÇIKLAMA

Türkiye'de ilk defa toplu konut kooperatifleri 1934-1935 yıllarında ortaya çıkmıştır.

YANIT: B

14. Aşağıdakilerden hangisi kentsel yaşamın psikolojik açıdan olumsuz etkileri arasında yer alan ve insanlar arasında şiddet eğilimi ve suç oranlarını arttıran olumsuzluklar arasında yer almaz?

- A) Geçim kaygısı
- B) Yüksek hizmet maliyetleri
- C) Ekonomik bunalımlar
- D) Ulaşım zorlukları
- E) İş imkanlarının çokluğu

AÇIKLAMA

Kentsel alanlarda yaşanan çevre kirliliği, yoğun trafik, ulaşım zorlukları, geçim kaygısı, işsizlik, yüksek hizmet maliyetleri, ekonomik bunalımlar gibi sorunların varlığı, kişinin psikolojisinde olumsuz etkilere neden olmakta; bu durum ise şiddet eğilimini ve suç oranını arttırabilmektedir.

YANIT: E

15. Aşağıdakilerden hangisi özellikler gecekondu üzerinde uygulanan kentsel dönüşümün gerekçeleri arasında sayılmaz?

- A) Plansız yapılaşma
- B) Olumsuz çevresel koşullar
- C) Deprem riskleri
- D) Yüksek rant imkanları
- E) Yüksek suç oranları

AÇIKLAMA

Gecekondu semtlerinde uygulanan kentsel dönüşümün amaçları arasında rant elde etme kaygısı bulunmamaktadır.

YANIT: D

Öğretmen Diyor ki! Bu ünite de barınma sorununun nasıl ortaya çıktığı ve dünyada barınma sorunu ile mücadele için uygulanan politikaları inceleyin. Türkiye’de konut sorunları ve sorunlara karşı geliştirilen politikaları inceleyin ve TOKİ ile ilgili bilgilere odaklanın.

Önceki Sınavlarda Çıkan Soru Adedi	
Ara Sınav	Dönem Sonu
–	3 - 4

BARINMA SORUNU

Sanayi Devrimi ile birlikte kentlerde artan iş gücü talebi kırdan kente doğru yaşanan göçlerle karşılaşırsa da; hızlı şekilde gelişen nüfus hareketlerine karşı kentler savunmasız kalmış ve birçok sanayi kentinde barınma sorunları oluşmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi sonrasında kısa aralıklarla yaşanan dünya savaşları ile de kentlerde var olan barınma ihtiyacı daha da artmıştır. Nitekim savaşlar sonrasında harabeye dönen kentlerde konut ve barınma sorununu içinden çıkılmaz haller almıştır.

İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden hemen sonra yayınlanan “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”nin barınma hakkına yer vermesi önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan, 1966 tarihinde yayınlanan Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 11. maddesi gereğince sözleşmeye taraf olan devletlerin insanların konut hakkını tanıdığını kabul edeceğini hüküm altına almıştır.

Gelişmiş, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde farklı seviye ve görünümde olmak üzere barınma sorununun nedenlerini;

- Doğal nüfus artışı,
- Hızlı kentleşme ve kırdan kente akan göçler,
- Konutların ekonomik ömrünü tamamlaması,
- Mevcut gecekonduların yenilenmesi veya ortadan kaldırılması,
- Doğal afetler,
- Gelir dağılımı adaletsizlikleri
- Yoksulluk
- İşsizlik
- Kentlerdeki rantabl alanların çoğalması oluşturmaktadır.

Barınma sorunu sadece konut üretilerek aşılacak bir sorun değildir. Üretilen konutların özellikle konut sorununun asıl mağduru olan sabit gelirli alt ve orta sınıf için erişilebilir olması da gerekmektedir.

SOSYAL KONUT

Sosyal konutlara ait tek bir tanım bulunmamaktadır. Ancak ülkelerin mevzuatlarına ve uygulamalarına bakılarak bir sınıflama ve tanımlama yapmak mümkün olabilir. Ne tür bir konutun sosyal konut olarak kabul edileceği mülkiyetle ilişkili olarak; yerel idareler, karsız organizasyonlar ya da devlet mülkiyetinde bulunmasına göre belirlenebilir. Ayrıca, konutları kimin yaptığı, kiralardan piyasa düzeylerinin altında olup olmadığı, kira yardımları, sübvansiyonlar ve merkezi/yerel yönetimlerin konut sağlama amacına bakılarak da tanımlama yoluna gidilebilir.

Sosyal konutun barınma sorunsalına salt fiziksel bir çözüm olmanın yanı sıra sosyal barışı sağlamak ve gelir dağılımı adaletsizliğini gidermek gibi sosyo-ekonomik etkileri de söz konusudur.

- Sosyal konut alanında bilinen ilk büyük uygulama Londra’nın “Bethnal Green” bölgesinde yapılmıştır. Bethnal Green sosyal konutları, yaklaşık 6000 kişinin kötü koşullar altında yaşadığı barınakların yerine yapılmıştır.
- Sosyal konut alanında ilk yasal düzenleme ise 1889 yılında Belçika’da yapılmıştır. Daha sonra bunu İngiltere (1890) ve Fransa’daki (1894) düzenlemeler izlemiştir.

BARINMA SORUNUNA YÖNELİK OLARAK TÜRKİYE'DE UYGULANAN KONUT POLİTİKALARI

Cumhuriyet tarihi boyunca büyüyen barınma ihtiyacına yönelik olarak merkezi ve yerel yönetimlerin yürüttükleri politikaların dönemselleştirilmesinde siyasi konjonktür ne kadar belirleyici gibi görülse de asıl belirleyici olan sosyo-ekonomik yapı ve kentleşmenin bizzat kendisidir. Bu bakımdan erişilebilir sosyal konutlara ilişkin olarak Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar yürütülen politikalar 4 dönemde incelenebilir. Bunlar;

- 1923-1950 yılları arasındaki dönem: ulus devlet anlayışı ve memur merkezli konut politikaları,
- 1950-1980 arası, savaş sonrası planlı dönem,
- 1980-2002 yılları arası liberal dönem ve
- 2002 sonrası dönemdir.

1923-1950 Yılları Arasındaki Dönem: Ulus Devlet Anlayışı ve Memur Merkezli Konut Politikaları

Ankara'nın başkent olmasını takip eden dönemde, diğer şehirlerdeki kentleşme hızı yok denebilecek seviyede iken Ankara'nın %6 civarında olan kentleşme hızı bu dönem için önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Kamu binalarının yeni başkentte birbiri ardına inşa edilmesi ile kamu çalışanlarının kentte sayısının artması, bu dönemde hükümeti memur konutu inşasına sevk etmiştir.

Ankara, Cumhuriyet tarihinde, gelişmesi bir plana bağlı ilk kent olma özelliğini taşımaktadır. Nitekim Jansen Planı olarak anılan imar planı, 1932 yılında onaylanarak uygulamaya konulmuştur. Jansen, plan raporunda, bir amele mahallesinin yapılması gerektiğini belirtmiş ve "ameleli toprağına, yuvasına bağlamakla Türk milletinin bu işteki alakasını uyandırarak hükümetin mevcut hedeflerine bu suretle bir parça daha yaklaşmış" olacağını vurgulamış olsa da Ankara'da amele evleri hayata geçirilememiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında merkezî yönetim, Ankara dışında konut sorunuyla ilgilenmediği gibi, belediyeler de konut üretimi konusunda isteksiz davranmışlardır. 1930 tarihli Belediye Kanunu, belediyelere ucuz belediye konutları yapmak ve gelişme alanlarında arazi olarak bina yapmak isteyenlere satmak görevini vermiş olmasına rağmen, belediyeler bütçe kısıtlarını gerekçe göstererek isteğe bağlı bu görevi üstlenmemiştir.

Bu dönemde memurların konut sorununu çözümüne ilişkin olarak yapılan düzenlemelerden başlıca olanları ise şunlardır:

- 1925 tarihli ve 586 sayılı Kanunla memurlara konut kooperatifi kurmalarını teşvik etmek amacıyla aylıklarının yarısı oranında avans verilmiştir.
- 1926 tarihli ve 844 sayılı Kanunla "Emlak ve Eytam Bankası" Ankara'ya yönelik önceliklerle kurulmuştur.
- 1928 tarihli ve 1352 sayılı memur apartmanları ve resmi binaların yapımı için Maliye Bakanlığı yetkilendirilmiştir.
- 1929 tarihli ve 1452 sayılı "Memurlara Konut Tazminatı Ödenmesi" hakkındaki kanun yürürlüğe girmiştir.
- 1937 yılından itibaren, genel bütçeye memur konutları için ödenek konulmuştur.
- 1944 tarihli ve 4626 sayılı "Memur Meskenleri İnşa" hakkındaki Kanunla memur konutlarının yapımı devletin görevleri arasına girmiştir.

Bu dönemde Ankara'da ikamet eden memurların konut sorunları dışında ülke genelindeki yurttaşların konut sorunlarının çözümüne ilişkin olarak ise şu düzenlemeler yapılmıştır:

- 1923 yılında çıkarılan "Mübadele, İmar ve İskan Kanunu" ana vatana gelecek Türklerin konut sorununun çözümü amaçlamıştır. 1933 yılına kadar 100.000 olmak üzere 1945 yılına kadar 132,150 konut kanun kapsamında yurda geri dönüş yapanlar için üretilmiştir.
- 1939 yılında, savaşın ekonomik koşulları altında kira kontrolü gündeme gelmiştir. Milli Koruma Kanunu ile konut kiralari 1939 yılında dondurulmuş ve 1940 yılındaki bir değişiklik ile de kanuna kiracıların haksız olarak evden çıkarılmalarını önleyen hükümler getirilmiştir.
- Konut finansmanının kapsamını genişletmek amacıyla 1946 tarihli ve 4947 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu Kanunla Emlak ve Eytam Bankasının adı Emlak Kredi Bankası olarak değiştirilmiştir. Banka ayrıca, mülk konut yapan ve mülk konut kredisi veren bir kuruluşa dönüştürülmüştür. Mülk konut yapacaklara %5'i geçmeyen faizlerle ipotek karşılığı kredi verilmesi, bankanın ve başkalarının arazilere bina yaparak peşin ya da ipotek karşılığı satmak, yapı malzemesi ticareti yapmak ve bu amaçla kurulmuş ortaklıkları desteklemek bankanın ana görevleri olarak belirlenmiştir.

- 1947 tarihli ve 5020 sayılı Kanunla 1939 yılı kiralaları %20 oranında yükseltilmiştir. 1953 tarihli ve 6084 sayılı Kanunla; 1955 yılından itibaren önce konutlardan başlamak üzere, 6 ay sonra da diğer yerlerde kira denetiminin sona ereceği öngörülmüştür. Ancak bir müddet sonra yine kira denetimine dönülerek 1939 kira bedellerine günün İktisadi koşullarına uygun ilaveler yapılmıştır.
- 1949 tarihli ve 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu ile işçilerin giderek artan konut sorunları çözülmek İstenmiştir. 1923-1950 yılları arasındaki dönemde Emlak Kredi Bankası ve Sosyal Sigortalar Kurumu gibi kuruluşlar, tasarrufların konut üretiminde değerlendirilmesini temin amacıyla konut kredisi sağlamışlardır. Bu dönemde, Türkiye Vakıflar Bankası ve Türkiye Öğretmenler Bankası ipotek kredisi verme yetkisine sahip bankalardır. Ziraat ve İller Bankası da ipotek karşılığı kredi açma yetkisine sahip iseler de bunların konut yapımını pek desteklemediği görülmüştür.
- 1948 tarih ve 5218 sayılı Yasa İle belediye sınırları içerisindeki mevcut gecekondular yasallaştırılmıştır. Bu Yasa aynı zamanda gecekonduların ıslah edilmesinde ilk yasadır. Bu Kanun ile ıslah edilmesi mümkün olan gecekonduların ıslah edilmesi, ıslahı mümkün olmayanlar için ise gecekonduların sahiplerine uygun yer gösterilmesi uygulaması ilk kez başlatılmıştır. Bu Kanun, üretilen ucuz arsaların mülkiyetini kamuda tutarak kiralama yoluna gitmek yerine, bu araların satılarak özel mülkiyete geçirilmesine yol açmıştır.

1950-1980 Arası: Savaş Sonrası Planlı Dönem

Savaş koşullarının ortadan kalkması ile birlikte Türkiye'de hızlı bir ekonomik büyüme yaşanmıştır. Tarım sektörü 1946-1953 döneminde yıllık ortalama %14,2 büyürken sanayi sektöründeki büyüme oranı %9,8 ve hizmetler sektöründeki büyüme oranı % 10,7 olmuştur. Bu dönemde tarım sektörü altın yıllarını yaşamıştır.

1960'lı yıllar sonrasında büyük kentlere doğru büyük bir göç yaşanmış ve bu kentlerde konut ihtiyacı artmıştır.

Bu dönemdeki barınma sorunlarının ve gecekondulaşma eğiliminin temelinde;

- Marjinal işlerde ya da hizmet sektöründe çalışan yeni kentli emekçi kesimin gelir düzeyinin, sendikali sanayi işçisinin reel gelirinin gerisinde kalması,
- Devletin, barınma gereksiniminin karşılanmasını bireylerin kendi girişimlerine bırakması,
- Emeğin yeniden üretilmesi maliyetinin azaltılıp genel ücretler düzeyinin düşük tutulmasının, sermaye sınıflarının çıkarları ile uyumlu olması,
- İş güvencesi olmayan yeni kentlilerin, kırsal bağlarını toplumsal bir güvence olarak korumayı tercih etmeleri gibi sebepler yatmaktadır.

Diğer taraftan dönemin konut politikaları, kentlerdeki barınma sorununa çözüm olarak Önceki dönemde olduğu gibi sosyal kirali konutlar üretmek yerine, mülk konut edindirme yönünde oluşturulmuştur. Günümüz kentleşme ve barınma sorunlarının başlıca aktörlerinden olan yapsatçılık uygulaması da bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır.

1958 yılında İmar ve İskan Bakanlığının kurulması ve 1961 Anayasası'nın kabulü, dönemin konut politikasına yönelik olarak değerlendirilebilecek diğer önemli hukuki gelişmelerdendir.

1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatının kurulması ile kalkınma planlarında belirlenen konut politikaları izlenmeye başlanmıştır.

1963-1983 yıllarını kapsayan dört adet beş yıllık kalkınma planında, kentlerde artan barınma sorununun çözümüne ve yoksullara yönelik sosyal konut üretimine ilişkin olarak;

- Lüks konut yapımının azaltılması ve sosyal konut inşasına ağırlık verilmesi,
- Düşük kirali halk konutlarının üretilmesi,
- Kira paylarının dar gelirli ailelerin imkânlarını zorlayıcı etkisinin azaltılması,
- Gecekondular bölgelerinde kentsel ve sosyal altyapı tesislerinin geliştirilmesi ve gecekondular yapılarının standartlarının yükseltilmesi gibi hedef ve politikalar belirlenmiştir.

1980-2002 Yılları Arası Liberal Dönem

1980'li yıllar Türkiye'de yaşanan askerî darbe ve ekonomik krizler nedeniyle önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemde 1960-1980 arası uygulanan ithal ikameci ekonomik modelden vazgeçilmiş, devletin talep yaratıcı rolü terk edilerek talep piyasasının işleyişine bırakılmıştır. 24 Ocak 1980 kararları İle de dışa açık, kapitalist ekonomilerle bütünleşme öngören, neo-liberal bir ekonominin temelleri atılmıştır.

Ekonomi piyasalarında serbest faiz sistemine geçilmesinin ardından Bakanlar Kurulu, 1980 yılında konutsuzlara konut edindirme amacıyla "Milli Konut Politikasını" belirlemiştir. Bu amaçla çıkarılan 2487 sayılı Toplu Konut Kanunu dönemin önemli gelişmelerindendir.

1990 yılında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi; Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ve Kamu Ortaklığı İdaresi olarak iki ayrı tüzel kişilik hâline gelmiş ve toplu konut fonu ile ilgili yüksek planlama kurulunda bulunan tüm yetkiler Toplu Konut İdaresi Başkanlığına geçmiştir.

2002 Sonrası Dönem

2002 genel seçimlerinde tek başına iktidara gelen yeni hükümet konut ve barınma sorununa yönelik politikaları öncelikleri arasına almış, acil eylem planını uygulamaya koyarak tüm ülkede konut seferberliği başlatmıştır. Bu planla 2007 yılının sonuna kadar 250.000 konut yapılması yönünde beş yıllık bir hedef belirlenmiştir. 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krize rağmen TOKİ, bu hedefini gerçekleştirmiş; 2011 yılı ortalarında ise 500.000 in üzerinde konut sayısına ulaşmıştır.

Toplu konut ve kentsel dönüşüm projelerinin önünü açmak adına hükümet:

- 2004 yılında TOKİ kuruluş Kanununa uygun olarak tekrar Başbakanlık'a bağlanmıştır.
- 31.07.2003 tarih ve 4966 sayılı Kanunla, Konut Müsteşarlığı kaldırılırken hazineye ait araziler üzerindeki hak ve yükümlülükleri TOKİ'ye devredilmiştir.
- 13.04.2004 tarihli Başbakanlık Makamı Oluru ile "Göçmen Konutları Koordinatörlüğü" Ahıska Türkleri ile ilgili üst komisyonun koordinatörlük görevleri TOKİ'ye verilmiştir.
- 08.12.2004 tarih ve 5273 sayılı Kanunla Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nün görev ve yükümlülükleri TOKİ'ye devredilerek arsa ve konut üretimi süreci TOKİ çatısı altında toplanmıştır.
- 22.03.2007 tarih ve 5609 sayılı kanun ve 775 sayılı Gecekondu Kanununda yapılan değişikliklerle, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın bu konudaki yetki ve görevlerini TOKİ almıştır. Ayrıca, bu dönemde bir yandan kentsel yenileme ve gecekondu dönüşümünün önünü açacak yasal düzenlemeler yapılırken diğer yandan da ceza kanununda yapılan düzenlemelerle gecekondu ve kaçak yapılaşmanın önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Mali kaynak yaratılması ve konut sektörünün kredilerle desteklenmesi görevleri bulunan TOKİ'ye 2985 sayılı Toplu Konut Kanununda yapılan değişikliklerle bazı ek görevler de verilmiştir.

Bunlar:

- Konut sektörüyle ilgili şirketler kurmak veya kurulmuş şirketlere iştirak etmek,
- Ferdî ve toplu konut kredisi vermenin yanı sıra köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekondu alanlarının dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik uygulamalar yapmak ve bu konudaki projeleri kredilendirmek; gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak,
- Yurt İçi ve yurt dışında doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla proje geliştirmek; konut, altyapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak,
- İdareye kaynak sağlanmasını için kar amaçlı projelere katılmak,
- Doğal afet meydana gelen bölgelerde gerekli görüldüğü takdirde konut ve sosyal donatıları, inşa etmek ve desteklemek,
- Hazineye ait arazileri, Maliye ile Bayındırlık ve İskan Bakanlıklarının teklifi ve Başbakanın onayıyla bedelsiz olarak devralma yetkisine sahip olmak gibi yetki ve görevlerdir.

TOKİ'nin konut kredisi sağlamak yerine toplu konutları bizzat kendisinin yapacak olması 1980'li yıllarda altın çağını yaşayan kooperatifçiliğin de bir bakıma sonunu hazırlamıştır.

TOPLU KONUT İDÂRESİNİN (TOKİ) SOSYAL KONUT UYGULAMALARI

TOKİ sosyal konut uygulamalarını, dar ve alt gelir grubuna yönelik olarak üretilen konutlar, alt-yoksul gelir grubuna yönelik konular, kentsel dönüşüm konutları, afet konutları ve tarım köy konutları şeklinde hayata geçirmektedir. Alt ve yoksul gelir grubuna yönelik olarak üretilen konutlara ihtiyaç sahibi kişilerin başvurabilmeleri birtakım ön şartlara tabi tutulmuştur. Gerçek anlamda ihtiyaç sahiplerinin TOKİ'nin ürettiği sosyal konutlardan yararlanabilmeleri için aranan şartlardan başlıcaları;

- Toplu Konut idaresinden konut satın almamış olması ve Toplu Konut idaresinden konut kredisi kullanmamış olması,
- Kendisine eşine ve/veya velayeti altındaki çocuklara ait tapuda kayıtlı kat irtifakı/kat mülkiyetli bağımsız bir bölümünün veya müstakil bir konutunun olmaması,
- Azami aylık gelir sınırını aşmaması,
- Bir hane halkı adına yalnızca bir adet başvuru yapması gibi şartlardır.

TOKİ her ne kadar ürettiği konutların büyük bir bölümünün sosyal konut olduğunu söylese de Türkiye’de 3 tip sosyal konut uygulamasından bahsedilebilir.

1. Düşük kiralı lojmanlar aracılığı ile memur ve işçilerin konut gereksinimlerinin karşılanmasıdır,
2. TOKİ’nin tek basına yürüttüğü, uzun vadeli ve yıllık memur zammına endeksli ödeme koşulları olan “mortgage” benzeri bir modelle ürettiği sosyal konutlardır.
3. TOKİ-Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) iş birliği ile toplumun en yoksul ve konut sahibi olmayan kesimine yönelik olarak üretilen yoksul konutlardır.

KİRALIK SOSYAL KONUT UYGULAMASI

Önümüzdeki dönemlerde ülkemizde hayata geçirilmesi planlanan kiralık sosyal konut uygulamaları barınma sorununun çözümü için mülk edindirmeye yönelik konut politikalarından vazgeçildiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Türkiye’de son yıllarda hayata geçirilen büyült ölçekli konut projelerine rağmen, hala kentlerde barınma ihtiyacının giderilmesi ve konutlara erişim noktasında adaletsizlikler yaşanmaktadır. Bu adaletsizliğin başlıca sebepleri, kentsel rantın giderek büyümesi ve kiralık sosyal konut politikasının henüz oluşturulamamasıdır.

Avrupa’da sosyal konut kavramı, kiralık sosyal konutlarla eş değer anlamlarda kullanılmaktadır. Bu konutlar merkezi/yerel yönetimlerce ve kar amacı güden/gütmeyen şirketler aracılığı ile üretilip hedef kitlelere sunulmaktadır.

Hollanda’da 1901 yılında yürürlüğe giren Konut Kanunu (Housing Act), sosyal konut politikalarının yasal temelini oluşturmaktadır. Bu Kanunla, 19. yüzyılın sonlarına doğru ülkede oluşan kötü yaşam koşullarını iyileştirmek üzere konut üreticilerinin görev, yetki ve sorumlulukları düzenlenmiştir.

Hollanda’daki Konut Kanununa göre sosyal konut kooperatifleri, konut sektöründe 6 çeşit faaliyetten sorumlu tutulmuşlardır.

Bunlar;

- > Kanunlarla kriterleri belirlenen hedef kitleye konut üretmek,
- > Konut kalitesini Kanunla belirtilen standartlarda tutmak,
- > Üretilen yaşam alanlarında ve konutlarda sosyal bütünlüğü sağlayacak tedbirler almak,
- > Kiralık sosyal konut üretirken ve yönetirken finansal sürekliliği sağlamak,
- > Kiralık sosyal konutlarda insan onuruna yakışır şekilde yaşamayı garanti etmek ve
- > Sosyal konutların bakımını yapmaktır.

Sosyal konut geleneğinin güçlü olduğu Avusturya’da ise konut piyasası diğer Avrupa ülkelerine göre daha istikrarlı yapıdadır. Bunda, sosyal konut arzının ve kiralık sosyal konutların rolü oldukça fazladır. Avusturya’da kiralık sosyal konutlar çeşitlilik göstermektedir. Her sosyal konut tipinin hedeflediği farklı bir kitle vardır.

İngiltere’de ise gelir dağılımı adaletsizliği diğer Avrupa ülkelerine göre daha yüksektir. Bu durum İngiltere’de orta alt ve alt gelir grubunun büyümesine sebep olmaktadır. Büyüyen orta alt ve alt gelir grubu İngiltere’de, sosyal güvenlik ve sosyal politika aracı olarak kullanılan sosyal konut sunumunun önemi daha da ön plana çıkmaktadır. Yerel otoriteler kiralık sosyal konutlar için yapılan başvurularda; engellilere, spesifik tıbbi gereksinimleri olanlara, yaşlılara, yalnız yaşayan ebeveynlere, sağlıksız konutlarda kalabalık şekilde yaşayanlara, bakıma muhtaç çocukları olan ailelere, göçmenlere, mültecilere, sığınmacılara ve yasal olarak evsiz olarak sınıflandırılmış kişilere öncelik vermektedir.

İngiltere’de kiralık sosyal konut uygulamalarının, “affordable renting” uygulaması ile yeni bir evreye girdiği söylenebilir. 2011 yılında hayata geçen uygulama ile yerel yönetimler kiralayacakları sosyal konutlar için çeşitlendirme yapmış ve piyasa fiyatının %80’ine varan bedellerle kiralık sosyal konut arzına başlamıştır.

İngiltere’de erişilebilir konutlarla, kiralık sosyal konutlar aynı şeyi ifade etmemektedir. Erişilebilir konut uygulaması ile kiralık sosyal konutların yanı sıra ev sahipliğine de olanak sağlanmaktadır. İngiltere’de sosyal konutlar konut stokunun %17’sini; kiralık konut stokunun ise %54’ünü oluşturmaktadır.

AÇIKLAMALI SORULAR

1. Aşağıdakilerden hangisi barınma sorununun nedenleri arasında yer almaz?

- A) Doğal afetler
- B) Yoksulluk
- C) İşsizlik
- D) Nüfus artışı
- E) Sanayileşme

AÇIKLAMA

Barınma sorununun nedenleri; doğal nüfus artışı, hızlı kentleşme ve kırdan kente akan göçler, konutların ekonomik ömrünü tamamlaması, mevcut gecekonduların yenilenmesi veya ortadan kaldırılması, doğal afetler, gelir dağılımı adaletsizlikleri, yoksulluk, İşsizlik ve kentlerdeki rantabl alanların çoğalması olarak sıralanabilir.

YANIT: E

2. Devlet eliyle yapılan ilk sosyal konutlar hangi ülkede yapılmıştır?

- A) İngiltere
- B) Amerika
- C) Fransa
- D) Almanya
- E) Rusya

AÇIKLAMA

İlk sosyal konut projeleri İngiltere'de hayata geçirilmiştir.

YANIT: A

3. 1960'lı yıllardan sonra kentlere yaşanan göç ile birlikte ortaya çıkan gecekondulaşma olgusunun temel nedenleri arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Marjinal işlerde ya da hizmet sektöründe çalışan yeni kentli emekçi kesimin gelir düzeyinin, sendikalı sanayi işçisinin reel gelirinin gerisinde kalması
- B) Devletin, barınma gereksinmesinin karşılanmasını bireylerin kendi girişimlerine bırakması
- C) Emeğin yeniden üretilmesi maliyetinin azaltılıp genel ücretler düzeyinin düşük tutulmasının, sermaye sınıflarının çıkarları ile uyumlu olması
- D) İş güvencesi olmayan yeni kentlilerin, kırsal bağlarını toplumsal bir güvence olarak korumayı tercih etmeleri
- E) Kırsaldan gelen insanların kent kültürüne zorlanmadan entegre olması

AÇIKLAMA

Kırsaldan gelen insanların kent kültürüne hızlı bir biçimde entegre olabilmesi mümkün değildir.

YANIT: E

4. İmar ve İskan Bakanlığı hangi yılda kurulmuştur?

- A) 1955
- B) 1958
- C) 1965
- D) 1968
- E) 1975

AÇIKLAMA

İmar ve İskan Bakanlığı 1958 yılında bölge, şehir, kasaba ve köylerin planlaması, konut politikaları belirlemek ve uygulamak, konut yapmak veya yaptırmak, yapı malzemesi konulan ile uğraşmak, afetlerden önce ve sonra gerekli Önlemleri almak, kentsel altyapıyı gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur.

YANIT: B

5. Cumhuriyet tarihinde, gelişmesi bir plana bağlı ilk kent olma özelliğini taşıyan ve Jansen Planı olarak anılan imar planının 1932 yılında onaylanarak uygulamaya konulduğu ilimiz aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Ankara
B) İstanbul
C) İzmir
D) Adana
E) Bursa

AÇIKLAMA

Jansen Planı olarak anılan imar planının 1932 yılında Ankara ilimizde uygulamaya konulmuştur.

YANIT: A

6. Devletler tarafından üretilen sosyal konutlarla ilgili ilk yasal düzenlemeleri hangi ülke gerçekleştirmiştir?
- A) Hollanda
B) İngiltere
C) Amerika
D) Belçika
E) Fransa

AÇIKLAMA

Belçika sosyal konutlar ile ilgili ilk yasal düzenlemeleri gerçekleştiren ülkedir.

YANIT: D

7. Halkın barınma sorunları ile ilgili olarak devlete önemli görevlerin yüklendiği ilk Türkiye Cumhuriyeti anayasası aşağıdakilerden hangisidir?
- A) 1921
B) 1924
C) 1961
D) 1982
E) 2004 değişiklikleri

AÇIKLAMA

1961 Anayasasınının 49. maddesi ise devlete, yoksul ya da dar gelirli ailelerin sağlık koşullarına uygun konut gereksinimlerinin karşılanması için sosyal devlet anlayışı doğrultusunda gerekli önlemleri alma yükümlülüğü getirilmiştir.

YANIT: C

8. Hollanda'da sosyal konut projelerinin temelini oluşturan Konut Kanunu hangi yıl yürürlüğe girmiştir?
- A) 1899
B) 1901
C) 1922
D) 1937
E) 1942

AÇIKLAMA

Hollanda'da 1901 yılında yürürlüğe giren Konut Kanunu (Housing Act), sosyal konut politikalarının yasal temelini oluşturmaktadır.

YANIT: B

9. Toplu Konut İdaresi (TOKİ) hangi yıl kurulmuştur?
- A) 1970
B) 1980
C) 1990
D) 2000
E) 2010

AÇIKLAMA

Toplu Konut İdaresi (TOKİ) 1990 yılında sosyal konut inşası amacı ile kurulmuştur.

YANIT: C

10. Aşağıdakilerden hangisi sosyal konutlar ile ilgili doğru bir bilgi değildir?
- A) Sosyal konut alanındaki ilk düzenlemeler Belçika'da yapılmıştır.
B) Devletler sosyal konut üretiminde farklı yöntemler kullanabilir.
C) Sosyal konut alanında bilinen ilk uygulama Londra'da yapılmıştır.
D) Kentlerde yaşanan hızlı büyüme, kentsel yoksulluğun artması sosyal konutlara ihtiyacı oluşturan sebeplerdendir.
E) Sanayileşme ile gelir seviyesi artan kentli vatandaşlar sosyal konutlara ihtiyaç duymuştur.

AÇIKLAMA

Sosyal konutlar gelir seviyesi yüksek vatandaşlar için değil, tam tersine orta ve dar gelirli vatandaşlar için uygulamaya konulmuş bir düzenlemedir.

YANIT: E

11. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet döneminde barınma sorununu çözmek için yürütülen politikalarından biri değildir?

- A) 1923-1950 yıllar arasındaki ulus devlet anlayışı ve memur merkezli konut politikaları
- B) 1950-1980 arasındaki 2. Dünya savaşı sonrası planlı dönem
- C) 1980-2002 yılları arasındaki liberal dönem
- D) 2002 sonrası dönem
- E) 2005-2016 TOKİ faaliyetleri dönemi

AÇIKLAMA

2002 sonrası dönem günümüze kadar tek bir dönem olarak görüldüğünden 2005-2016 arası gibi bir dönem bulunmamaktadır.

YANIT: E

12. Ankara için yapılan Jansen Planı'nda kurulması planlanan ancak hayata geçirilemeyen sosyal konut projesinin adı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Amele mahallesi
- B) Toplu konutlar
- C) Afet evleri
- D) İşçi kooperatifleri
- E) Memur lojmanları

AÇIKLAMA

Jansen planında kurulması planlanan mahallenin adı Amele Mahallesi'dir.

YANIT: A

13. Kiracıların haksız olarak evden çıkartılmasını önlemek amacı ile Milli Koruma Kanununda yapılan değişiklik hangi yıl yapılmıştır?

- A) 1939
- B) 1940
- C) 1941
- D) 1942
- E) 1943

AÇIKLAMA

1939 yılında, savaşın ekonomik koşulları altında kira kontrolü gündeme gelmiştir. Milli Koruma Kanunu ile konut kiralaları 1939 yılında dondurulmuş ve 1940 yılındaki bir değişiklik ile de kanuna kiracıların haksız olarak evden çıkarılmalarını önleyen hükümler getirilmiştir.

YANIT: B

14. 1963-1983 yıllarını kapsayan dört adet beş yıllık kalkınma planında, kentlerde artan barınma sorununun çözümüne ve yoksullara yönelik sosyal konut üretimine ilişkin olarak yapılan düzenlemeler arasında aşağıdakilerden hangisi bulunmamaktadır?

- A) Toplu Konut İdaresinin ucuz konut yapımı ile görevlendirilmesi
- B) Lüks konut yapımının azaltılması ve sosyal konut inşasına ağırlık verilmesi.
- C) Düşük kirali halk konutlarının üretilmesi.
- D) Kira paylarının dar gelirliler için azaltılması.
- E) Gecekondu bölgelerinde kentsel ve sosyal altyapı tesislerinin geliştirilmesi ve gecekondu yapılarının standartlarının yükseltilmesi gibi hedef ve politikalar belirlenmiştir.

AÇIKLAMA

Toplu Konut İdaresi 1990 yılında kurulduğundan, planlı ekonomi dönemi içerisinde yer almaz.

YANIT: A

15. Toplu Konut İdaresi devletin hangi birimine bağlı olarak hizmet verir?

- A) İç işleri bakanlığı
- B) Başbakanlık
- C) Cumhurbaşkanlığı
- D) Çevre ve Şehircilik bakanlığı
- E) Kalkınma Bakanlığı

AÇIKLAMA

2004 yılında TOKİ kuruluş Kanununa uygun olarak tekrar Başbakanlık'a bağlanmıştır.

YANIT: B

**DÖNEM SONU
DENEME SINAVI**

1. **Aşağıdakilerden hangisi yaşlanma süreçleri arasında yer almaz?**
 - A) Biyolojik yaşlanma
 - B) Psikolojik yaşlanma
 - C) Sosyal yaşlanma
 - D) Kronolojik yaşlanma
 - E) Modern yaşlanma

2. **Aşağıdakilerden hangisi geri çekilme kurumunun temel varsayımdır?**
 - A) Yaşlıların deneyimlerin faydalanılmalıdır.
 - B) Yaşlılar yaşlanmanın bir sonucu olarak toplumsal hayattan uzaklaşacaklardır.
 - C) Yaşlılar için yaşlı bakım evleri kurulmalıdır.
 - D) Yaşlıların bir çok sağlık problemi ile yüzleşmeleri kaçınılmazdır.
 - E) Yaşlılar gerektiğinde farklı ülkelere seyahat edebilmelidirler.

3. **Türkiye’de ki en fazla insan istihdam eden sektör aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Tarım
 - B) İnşaat
 - C) Eğitim
 - D) Ulaştırma
 - E) İmalat

4. **Aşağıdakilerden hangisi işsizlik sonucunda ortaya çıkabilecek sorunlar arasında yer almaz?**
 - A) Gelir düzeylerinin düşmesi
 - B) Toplumsal maliyetlerin oluşması
 - C) Bireysel maliyetlerin oluşması
 - D) Ekonomik büyüme sağlama
 - E) Toplumsal sorunlar ortaya çıkması

5. **Türkiye’de özellikle 1950’lerden sonra sanayi sektöründe yaşanan hızlı ilerleme sebebiyle teknoloji ve sermayenin pahalı olması sonucu ucuz işgücüne olan talebin artması ile kentlerde ortaya çıkan yeni yerleşim şekillerine ne ad verilir?**
 - A) Toplu konut
 - B) Gecekondu
 - C) Kooperatif
 - D) Site
 - E) Apartman

6. **Yeni gelişen orta sınıfların belirli bir ekonomik sermayeye ulaştıktan sonra birlikte yaşamak istemedikleri gruplardan uzaklaşmaları ve yeni nesil yerleşim yerleri olan sitelere ve uydu kentlere göç etmelerine ne ad verilir?**
 - A) Mekansal dışlanma
 - B) Sınıfsal ayrışma
 - C) Toplumsal uzaklaşma
 - D) Kültürel ayrışma
 - E) Bölgesel dışlanma

7. **1960’lı yıllardan sonra kentlere yaşanan göç ile birlikte ortaya çıkan gecekondulaşma olgusunun temel nedenleri arasında aşağıdakilerden hangisi yer almaz?**
 - A) Marjinal işlerde ya da hizmet sektöründe çalışan yeni kentli emekçi kesimin gelir düzeyinin, sendikalı sanayi işçisinin reel gelirinin gerisinde kalması
 - B) Devletin, barınma gereksinmesinin karşılanmasını bireylerin kendi girişimlerine bırakması
 - C) Emegün yeniden üretilmesi maliyetinin azaltılıp genel ücretler düzeyinin düşük tutulmasının, sermaye sınıflarının çıkarları ile uyumlu olması
 - D) İş güvencesi olmayan yeni kentlilerin, kırsal bağlarını toplumsal bir güvence olarak korumayı tercih etmeleri
 - E) Kırsaldan gelen insanların kent kültürüne zorlanmadan entegre olması

8. Devletler tarafından üretilen sosyal konutlarla ilgili ilk yasal düzenlemeleri hangi ülke gerçekleştirmiştir?
- A) Hollanda
B) İngiltere
C) Amerika
D) Belçika
E) Fransa
9. Dünya'da ilk işçi örgütlenmesi hangi ülkede görülmüştür?
- A) İngiltere
B) Fransa
C) Almanya
D) İtalya
E) İsviçre
10. "Hakkaniyet olarak adalet." Fikrini geliştiren bilim insanı aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Hobbes
B) Rawls
C) Bentham
D) Locke
E) Nozick
11. Bir bölgeye kurulacak nükleer santralin kurulup kurulmama kararını verecek olan bireylerin, nükleer santralin nereye kurulacağını bilmeden bu kararı vermeleri, tarafsız karar verme ihtimallerini arttıracaktır. Cümlede konusu geçen tanım Rawls'ın kuramında hangi kavrama karşılık gelmektedir?
- A) Temel hak ve özgürlükler
B) Cehalet peçesi
C) Hareket özgürlüğü
D) Kendi hakkında karar verme hakkı
E) Öz saygınlık hakkı
12. Yapabilirlikler yaklaşımına göre bireylerin sahip oldukları araçları değer verdikleri işlevlere dönüştürmelerini engelleyen faktörler hangi kavram ile tanımlanır?
- A) Gelişim faktörleri
B) Çevirim faktörleri
C) Ekonomik faktörler
D) Kalkınma faktörleri
E) Toplumsal faktörler
13. Aşağıdakilerden hangisi yoksulluk seviyesi belirlenirken kullanılan ölçütler arasında yer almaz?
- A) Barınma imkanlarından yoksun olmak
B) Temiz su kaynaklarına ulaşamamak
C) Eğitim imkanlarından yararlanamamak
D) Sağlık hizmetlerinden yoksun olmak
E) Temel gıda malzemelerine ulaşamamak
14. Bireylerin eğitim mahrumiyeti, yoksulluk ve ya ayrımcılık sebebiyle toplum tarafından uzaklaştırılmaları ya da yaşamın içine dilediklerince katılamamaları durumuna ne ad verilir?
- A) Sosyal Dışlanma
B) Azınlık
C) Ötekileştirme
D) Sosyal öteleme
E) Toplumsal kabul
15. Aşağıdakilerden hangisi sosyal konutlar ile ilgili doğru bir bilgi değildir?
- A) Sosyal konut alanındaki ilk düzenlemeler Belçika'da yapılmıştır.
B) Devletler sosyal konut üretiminde farklı yöntemler kullanabilir.
C) Sosyal konut alanında bilinen ilk uygulama Londra'da yapılmıştır.
D) Kentlerde yaşanan hızlı büyüme, kentsele yoksulluğun artması sosyal konutlara ihtiyacı oluşturan sebeplerdendir.
E) Sanayileşme ile gelir seviyesi artan kentli vatandaşlar sosyal konutlara ihtiyaç duymuştur.

16. Cumhuriyet tarihinde, gelişmesi bir plana bağlı ilk kent olma özelliğini taşıyan ve Jansen Planı olarak anılan imar planının 1932 yılında onaylanarak uygulamaya konulduğu ilimiz aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Ankara
B) İstanbul
C) İzmir
D) Adana
E) Bursa
17. Aşağıdakilerden hangisi kentsel yaşamın psikolojik açıdan olumsuz etkileri arasında yer alan ve insanlar arasında şiddet eğilimi ve suç oranlarını arttıran olumsuzluklar arasında yer almaz?
- A) Geçim kaygısı
B) Yüksek hizmet maliyetleri
C) Ekonomik bunalımlar
D) Ulaşım zorlukları
E) İş imkanlarının fazlalığı
18. Anlama ve isteme yeteneğine sahip bir şahsın kusurlu iradesinin yarattığı icra-i veya ihmali bir hareketin meydana getirildiği, yasadaki tanıma uygun, hukuka aykırı ve karşılığında yaptırım olarak bir ceza veya güvenlik tedbiri uygulanması gereken fiil olarak tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Göç
B) Suç
C) Gecekondulaşma
D) Yerinden etme
E) Kentsel dönüşüm
19. Bir ülkenin belirli bir döneminde üretilen mal ve hizmetlere olan talebin azalması yada mal ve hizmet üretim düzeyi düşüğünde iş gücünün azalması sebebiyle oluşan işsizlik türü aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Mevsimlik işsizlik
B) Dönemsel işsizlik
C) Konjonktürel işsizlik
D) Yapısal işsizlik
E) Arızı işsizlik
20. Aşağıdakilerden hangisi üretim faktörleri arasında yer almaz?
- A) Emek
B) Sermaye
C) Toprak
D) Girişimcilik
E) Fabrika

YANITLAR

1. E	6. A	11. B	16. A
2. B	7. E	12. B	17. E
3. E	8. D	13. C	18. B
4. D	9. A	14. A	19. C
5. B	10. B	15. E	20. E

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi **Sosyal Sorunlar** ders kitabı.